

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MADDE KULLANAN ve KULLANMAYAN ERGENLERİN
ANNE BABA TUTUMLARI ve AİLE İŞLEVLERİ
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Saniye EBİBİ ÇAKIR

Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin
Ruhsal Rehabilitasyon Programı için Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

KOCAELİ
2018

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MADDE KULLANAN ve KULLANMAYAN ERGENLERİN
ANNE BABA TUTUMLARI ve AİLE İŞLEVLERİ
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Saniye EBİBİ ÇAKIR

Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin
Ruhsal Rehabilitasyon Programı için Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Ümit TURAL

Etik Kurul Onay Nu: KÜ GOKAEK 2017/5.6

Proje Nu: 2017/49

KOCAELİ

2018

KABUL VE ONAY
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

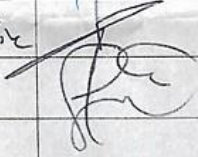

Tez Adı: Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Anne Baba Tutumları ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması

Tez Yazarı: Saniye EBİBİ ÇAKIR

Tez Savunma Tarihi: 20 Nisan 2018

Tez Danışmanı: Prof.Dr.Ümit TURAL

Bu çalışma, sınav kurumumuz tarafından Ruhsal Rehabilitasyon Anabilim Dalında BİLİM UZMANLIĞI TEZİ olarak kabul edilmiştir.

SINAV KURULU ÜYELERİ		İMZA
ÜNVANI	ADI SOYADI	
BAŞKAN	Prof.Dr. Ümit TURAL	
ÜYE	Doç. Dr. Nuru CAKIN MEMİCİ	
ÜYE	Doç. Dr. Gül ÜNSAL	
ÜYE		
ÜYE		

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... /.... /2018

Prof. Dr. Sema Aşkın KEÇELİ

KOÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Amaç: Gelişimsel dönemi itibariyle çeşitli çatışmaları barındıran ve bu anlamda araştırmalara konu olan ergenlik döneminde madde kullanımını yaygın riskli davranışlar arasında yer almaktadır. Ergenlikte madde kullanımında rol oynayan genetik, bireysel veya çevresel birçok etkenin yanı sıra aile ile ilgili çalışmalar da araştırmalara konu olmaya devam etmektedir. Bu çalışmada madde kullanan ve kullanmayan ergenleri, anne baba tutumları ve aile işlevleri açısından karşılaştırmak amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde, Muş Merkez İlçesi'nde öğrenim gören 12.599 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise oranlı küme (okul türü) yolu ile belirlenen 7 farklı lisede öğrenim gören ve değerlendirmeye alınan 616 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına alınan lise öğrencilerine, Anne Baba Tutum Ölçeği (Kuzgun 1972), Aile Değerlendirme Ölçeği (Bulut 1990) ve Kişisel Bilgi Formu'ndan oluşan anket formları uygulanmıştır. Veriler SPSS 22.0 paket programı kullanılarak tanımlayıcı istatistikler yöntemler, t testi, tek yönlü Anova, pearson korelasyon ve regresyon analizi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: İki grubu ölçek puanları açısından karşılaştırdığımızda, madde kullanan öğrencilerin, kullanmayan öğrencilere göre koruyucu tutum ($t(614)=-3,047$ $p<0,05$) ve otoriter tutum ($t(614)=-7,174$ $p<0,05$) puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu, madde kullanmayan öğrencilerin ise kullanan öğrencilere göre demokratik tutum ($t(614)=6,253$ $p<0,05$) puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin, aile değerlendirmeleri incelendiğinde, madde kullananların, problem çözme ($t(614)=-5,461$ $p<0,05$), iletişim ($t(614)=-6,295$ $p<0,05$), roller ($t(614)=-4,685$ $p<0,05$), duygusal tepki verebilme ($t(614)=-4,369$ $p<0,05$), davranış kontrolü ($t(614)=-3,627$ $p<0,05$) ve genel işlevler ($t(614)=-6,793$ $p<0,05$) alt ölçeklerini anlamlı düzeyde sağlıklı olarak algıladıkları saptanmıştır.

Sonuç: Anne babaların, çocuklara yönelik tutumlarının ve aile işlevlerini sağlıklı olarak yerine getirmelerinin hem ergenlik döneminde karşılaşılabilecek sorunlarla başetme açısından hem de madde kullanımını olan hastaların tedavi sürecinde ele alınmasının gerekli olacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Ergenlik, madde kullanımı, anne baba tutumları, aile işlevleri

ABSTRACT

Objective: Substance abuse is among the common risky behaviors during adolescence which hosts varied conflicts in respect to developmental period and has been a subject to research in this sense. Despite genetic, individual or environmental effects that play role in substance abuse in adolescence, family studies also continue being the subject of this research. In this study, it is aimed to compare user and nonuser adolescents in terms of parental attitudes and family functions.

Method: The target population of this study are 12.599 high school students who receive education in the center town of Muş during 2016-2017 school year. Participants of the study are 616 students chosen by rational cluster method from 7 different high schools. High school students within this study completed Parental Attitude Questionnaire (Kuzgun, 1972), Family Assessment Questionnaire (Bulut, 1990) and Personal Data Form. The data is analysed with descriptive statistics, t-test, one way ANOVA, Pearson correlation and regression analysis through the SPSS 22.0 software.

Results: After the comparison of the two groups in terms of questionnaire results, user students score significantly higher on protective attitude ($t(614)=-3,047$ $p<0,05$) and authoritative attitude ($t(614)=-7,174$ $p<0,05$) whereas nonuser students score significantly higher on democratic attitude ($t(614)=6,253$ $p<0,05$). When we examine the family assessments of the students, the user group perceived problem solving ($t(614)=-5,461$ $p<0,05$), communication ($t(614)=-6,295$ $p<0,05$), roles ($t(614)=-4,685$ $p<0,05$), emotional reaction ($t(614)=-4,369$ $p<0,05$), behavior control ($t(614)=-3,627$ $p<0,05$) and general functioning ($t(614)=-6,793$ $p<0,05$) subscales significantly unhealthy.

Conclusions: In terms of getting through the conflicts in adolescence and in the treatment process of substance abuse, it is thought that not only the attitudes of parents against their children but also their healthy fulfillment of being a family is essential.

Keywords: Adolescence, substance abuse, parental attitudes, family functioning

TEŞEKKÜR

Çalışma sürecim boyunca yaptığı değerli katkılarından dolayı öncelikle danışman hocam Sayın Prof.Dr. Ümit TURAL' a, yüksek lisans eğitimimin tamamlanmasında emeği geçen Sayın Prof.Dr. Mustafa YILDIZ baőta olmak üzere tüm kıymetli hocalarıma, bana desteklerini esirgemeyen yüksek lisans arkadaşlarıma ve bu süreçte manevi desteğiyle yanımda olan eőime teşekkür ederim.

Son olarak yaptığım her işte bana duydukları sonsuz güven ve verdikleri destekle yanımda olan anne ve babama sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Saniye EBİBİ ÇAKIR

ETİK KURUL ONAYI

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU

Etik Kurul Bilgileri	Adı	Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
	Adres	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Ara Kat 41380 Umuttepe Yerleşkesi /KOCAELİ
	Telefon	0262 303 74 50
	Faks	0262 303 74 63
	E-Posta	gokaetikkurul@kocaeli.edu.tr

Başvuru Bilgileri	Araştırmanın Adı	Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Anne Baba Tutumları ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması			
	Araştırma Proje Numarası	KÜ GOKAEK 2017/49			
	Sorumlu Araştırmacı Unvanı/Adı/Soyadı	Prof. Dr. Ümit TURAL			
	Sorumlu Araştırmacının Uzmanlık Alanı	Psikiyatri			
	Araştırma Merkezi	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri			
	Destekleyici				
	Araştırmanın Türü	Yüksek Lisans Tezi			
	Araştırmaya Katılan Merkezler	Tek Merkezli ☒	Çok Merkezli ☐	Ulusal ☒	Uluslararası ☐

Değerlendirilen Belgeler	Belge Adı	Var	Yok	Açıklama
	Başvuru Dilekçesi	☒	☐	
	Başvuru Formu	☒	☐	
	Araştırmanın Türü	☒	☐	Anket
	Araştırma Protokolü	☒	☐	
	Kullanılacak Form Örnekleri	☒	☐	
	Aydınlatılmış Onam Formu	☒	☐	
	Araştırma Bütçesi	☐	☐	
	Literatür Örneği	☒	☐	
	Taahhütname	☒	☐	
	Biyolojik Materyal Transfer Anlaşması	☐	☐	
	İzin Belgeleri	☐	☐	
	Başhekimlik Onayı	☒	☐	
	Özgeçmişler	☒	☐	
	Değişiklik Bilgi Formu	☐	☐	
	Proje Sonuç Formu	☐	☐	
	Diğer	☐	☐	

KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu	Belge Kodu	Rev. Tarihi / No.su:	Sayfa
	Onay formu	21.09.2016/KOGOEK01.1	1/3

Karar Bilgileri	Karar No: KÜ GOKAEK 2017/5.6 Proje No: 2017/49 Tarih: 12/04/2017
	Prof. Dr. Ümit TURAL sorumluluğunda yapılan ve yukarıda bilgileri verilen araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler, araştırmanın gerekçesi, amacı, yaklaşım ve yöntemleri, gönüllüler için beklenen yarar ve riskler dikkate alınarak değerlendirilmiş ve araştırmanın ilgili protokol doğrultusunda belirtilen merkezlerde yürütülmesi etik açıdan, ☒ Uygun bulunmuştur. ☐ Eksikliklerin tamamlanması koşulu ile uygun bulunmuştur.* ☐ Uygun bulunmamıştır.*

Dayanakları	Hasta Hakları Yönetmeliği (01.08.1998/23420); Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi; İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (09.12.2003/25311); Biyotıp Araştırmalarına İlişkin İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesine Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (29.03.2011/27899); İlaç ve Biyolojik Ürünlerin Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik (13.04.2013/28617); Tıbbi Cihaz Klinik Araştırmaları Yönetmeliği (06.09.2014/29111); Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi; İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu; Türk Tabipleri Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları; Türk Tabipleri Birliği Araştırma Etiği Bildirgesi
-------------	--

Etik Kurul Üyeleri

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile İlişki		Toplantıda Bulunma		İmza
Prof. Dr. Kadir Babaoğlu Başkan	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☒ E	☐ K	☐ E	☐ H	☐ E	☐ H	
Prof. Dr. İ. Erdem Okay Üye	Genel Cerrahi	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☒ E	☐ K	☐ E	☐ H	☐ E	☐ H	
Prof. Dr. Haluk Emre Özel Üye	Restoratif Diş Tedavisi	Kocaeli Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi	☒ E	☐ K	☐ E	☐ H	☐ E	☐ H	
Doç. Dr. Canan Baydemir Üye	Biyostatistik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐ E	☒ K	☐ E	☐ H	☐ E	☐ H	
Doç. Dr. Selcen Göçmez Üye	Farmakoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐ E	☒ K	☐ E	☐ H	☐ E	☐ H	
Doç. Dr. Özlem Yıldız Gündoğdu Üye	Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐ E	☒ K	☐ E	☐ H	☐ E	☐ H	
Doç. Dr. Yusufhan Yazır Üye	Histoloji ve Embriyoloji	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☒ E	☐ K	☐ E	☐ H	☐ E	☐ H	
Yrd. Doç. Dr. Aslıhan Akpınar Raportör	Tıp Tarihi ve Etik	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐ E	☒ K	☐ E	☐ H	☐ E	☐ H	
Yrd. Doç. Dr. Ceyla Eraldemir Üye	Biyokimya	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi	☐ E	☒ K	☐ E	☐ H	☐ E	☐ H	

* Gerekçe ve öneriler:

KÜ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Onay Formu	Belge Kodu	Rev. Tarihi / No.su:	Sayfa
	Onay formu	21.09.2016/KOGOEK01.1	2/3

TEZİN AŞIRMA OLMADIĞI BİLDİRİSİ

Tezimde başka kaynaklardan yararlanılarak kullanılan yazı, bilgi, çizim, çizelge ve diğer malzemeler kaynakları gösterilerek verilmiştir. Tezimin herhangi bir yayından kısmen ya da tamamen aşırma olmadığını ve bir İntihal Programı kullanılarak test edildiğini beyan ederim.

19/01/2018
Saniye EBiBi
Saniye

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY	iii
ÖZET	iv
İNGİLİZCE ÖZET	v
TEŞEKKÜR	vi
ETİK KURUL ONAYI	vii
TEZİN AŞIRMA OLMADIĞI BİLDİRİSİ	ix
İÇİNDEKİLER	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
ÇİZELGELER DİZİNİ	xv
1.GİRİŞ	1
1.1. Genel Bilgiler	1
1.2. Ergenlik Dönemi	2
1.2.1. Ergenlik Dönemi Özellikleri	2
1.2.2. Ergenlik Döneminde Karşılaşılan Sorunlar	4
1.3. Madde Kullanımı	6
1.3.1. Madde Tanımı	6
1.3.2. Maddelerin Sınıflandırılması	6
1.3.2.1. Nikotin	6
1.3.2.2. Alkol	7
1.3.2.3 Uçucu Maddeler	7
1.3.2.4. Esrar	8
1.3.2.5. Halusinojenler	8
1.3.2.6. Amfetamin ve Benzerleri	8
1.3.2.7. Opiyatlar	9
1.3.2.8. Sedatif ve Hipnotik İlaçlar	9
1.3.2.9. Kokain	9
1.3.2.10. Kafein	10
1.3.3. Madde Kullanım Bozukluğu Tanı Ölçütleri	10
1.3.4. Ergenlikte Madde Kullanımında Rol Oynayan Faktörler	11
1.3.5. Ergenlikte Madde Kullanımı ile İlgili Yapılan Araştırmalar	13

1.4. Anne Baba Tutumları	18
1.4.1. Baskıcı ve Otoriter Tutum	20
1.4.2. Gevşek Tutum	22
1.4.3. Dengesiz ve Kararsız Tutum	22
1.4.4. Koruyucu Tutum	22
1.4.5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum	23
1.4.6. Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum	24
1.4.7. Anne Baba Tutumları ile İlgili Yapılan Araştırmalar	24
1.5. Aile İşlevleri	29
1.5.1. Aile Kavramı	29
1.5.2. Aile İşlevleri	31
1.5.2.1. Biyolojik İşlevi	32
1.5.2.2. Psikolojik İşlevi	32
1.5.2.3. Toplumsallaştırma/Eğitim İşlevi	33
1.5.2.4. Ekonomik İşlevi	33
1.5.2.5. Boş Zamanlarını Değerlendirme İşlevi	33
1.5.2.6. Dini İşlevi	34
1.5.3. Aile İşlevleri ile İlgili Yapılan Araştırmalar	34
1.6. Ergenlikte Madde Kullanımı ile Araştırmadaki Diğer Değişkenlerin Birlikte Alındığı Araştırmalar	38
2. AMAÇ	42
3. YÖNTEM	43
3.1. Araştırmanın Tipi	44
3.2. Araştırma Yerinin Seçimi	44
3.3. Araştırma Evreni Örneği ve Özellikleri ile Örnekleme Tekniği	44
3.4. Kontrol Grubunun Özellikleri, Seçimi, Kontrol Grubu Kaynakları ve Araştırma Gruplarının (olgu, kontrol, deney) Benzerliği	45
3.5. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerinin Belirlenmesi	45
3.6. Araştırmada Kullanılan Terim, Sınıflandırma, Yöntem ve Ölçütlerin Açıklanması	45
3.7. Araştırmada Kullanılan Araç-Gereçlerin Tanımlanması	46
3.7.1. Anne Baba Tutum Ölçeği	46

3.7.2. Aile Değerlendirme Ölçeği	47
3.7.3. Kişisel Bilgi Formu	50
3.8. Alınan Etik Kurul Onayının Yeri ve Numarası	51
3.9. Veri Çözümlemesi, Kullanılan İstatistiksel Testlerin ve Hesaplamaların Tanımlanması	51
4. BULGULAR	51
4.1. Öğrencilerin Madde Kullanımına Göre Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı	52
4.2. Öğrencilerin Madde Kullanım Türüne Göre Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı	53
4.3. Anne Baba Tutumlarının Madde Kullanma Durumuna Göre Ortalamaları	55
4.4. Madde Kullanan ve Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Aile Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamaları	56
4.5. Madde Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları ile Aile Değerlendirmeleri Arasındaki İlişki	57
4.6. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları ile Aile Değerlendirmeleri İlişkisi	58
4.7. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Problem Çözme Üzerine Etkisi	59
4.8. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının İletişim Üzerine Etkisi	59
4.9. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Roller Üzerine Etkisi	60
4.10. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Duygusal Tepki Verebilme Üzerine Etkisi	60
4.11. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Davranış Kontrolü Üzerine Etkisi	61
4.12. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Genel İşlevler Üzerine Etkisi	61
4.13. Madde Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması	62

4.14. Madde Kullanmayan Öğrencilerin Aile Değerlendirme Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması	64
4.15. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması	66
4.16. Madde Kullanan Öğrencilerin Aile Değerlendirme Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması	68
4.17. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları Ortalamaları	70
4.18. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanmayan Öğrencilerin Aile Değerlendirmeleri Ortalamaları	71
4.19. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları Ortalamaları	72
4.20. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanan Öğrencilerin Aile Değerlendirmeleri Ortalamaları	72
5. TARTIŞMA	73
6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	83
KAYNAKLAR DİZİNİ	86
ÖZGEÇMİŞ	93
EKLER	94

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABTÖ : Anne Baba Tutum Ölçeği

ADÖ : Aile Değerlendirme Ölçeği

BM: Birleşmiş Milletler

ÇEMA-TEM: Çocuk Ergen Madde Araştırma Tedavi ve Eğitim Merkezi

EGMKOMDB: Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı

EMCDDA: Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı Merkezi

MKB : Madde Kullanım Bozukluğu

SED: Sosyoekonomik Düzey

TUBİM: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi

WHO : Dünya Sağlık Örgütü

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Öğrencilerin Madde Kullanımına Göre Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı	52
Çizelge 4.2. Öğrencilerin Madde Kullanım Türüne Göre Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı	53
Çizelge 4.3. Anne Baba Tutumlarının Madde Kullanma Durumuna Göre Ortalamaları	55
Çizelge 4.4. Madde Kullanan ve Kullanmayan Öğrencilerin Aile Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamaları	56
Çizelge 4.5. Madde Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları ve Aile Değerlendirmeleri Arasındaki İlişki	57
Çizelge 4.6. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları ile Aile Değerlendirmeleri İlişkisi	58
Çizelge 4.7. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Problem Çözme Üzerine Etkisi	59
Çizelge 4.8. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının İletişim Üzerine Etkisi	59
Çizelge 4.9. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Roller Üzerine Etkisi	60
Çizelge 4.10. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Duygusal Tepki Verebilme Üzerine Etkisi	60
Çizelge 4.11. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Davranış Kontrolü Üzerine Etkisi	61
Çizelge 4.12. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Genel İşlevler Üzerine Etkisi	61
Çizelge 4.13. Madde Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması	62

Çizelge 4.14. Madde Kullanmayan Öğrencilerin Aile Değerlendirme Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması	64
Çizelge 4.15. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması	66
Çizelge 4.16. Madde Kullanan Öğrencilerin Aile Değerlendirme Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması	68
Çizelge 4.17. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları Ortalamaları	70
Çizelge 4.18. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanmayan Öğrencilerin Aile Değerlendirmeleri Ortalamaları	71
Çizelge 4.19. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları Ortalamaları	72
Çizelge 4.20. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanan Öğrencilerin Aile Değerlendirmeleri Ortalamaları	72

1.GİRİŞ

1.1. Genel Bilgiler

Madde kullanımı, günümüzde etkisi tüm dünyada giderek artan çok yönlü bir problemdir. Gelişimsel dönemi itibariyle çeşitli çatışmaları barındıran ve bu anlamda araştırmalara konu olan ergenlik döneminde madde kullanımı yaygın riskli davranışlar arasında yer almaktadır. Ergenlikte madde kullanımında rol oynayan genetik, bireysel veya çevresel birçok etkenin yanı sıra aile ile ilgili çalışmalar da araştırmalara konu olmaya devam etmektedir.

2011 yılında TUBİM tarafından Türkiye’de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması (TUBİM GPS Araştırması) ve Türkiye’de Okullarda Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması (TUBİM SPS Araştırması) sonuçlarına göre esrar dahil herhangi bir uyuşturucu maddeyi en az bir kez deneyenler (yaşam boyu madde kullanımı prevalansı) 15-64 yaş grubunda %2,7, 15-16 yaş grubunda ise %1,5 olarak rapor edilmiştir. (EGMKOMDB, 2013:19)

BM 2016 Raporu’ na göre, yetişkin nüfusun yaklaşık yüzde 5’inin, başka bir ifadeyle 15-64 yaşları arasında yaklaşık 250 milyon kişinin 2014 yılında en az bir uyuşturucu madde kullandığını, madde kullanım bozukluğu olan kişilerin sayısının altı yıldan beri ilk defa artarak 27 milyondan 29 milyona ulaştığını belirtmiştir. (<http://www.amatem.org/uyusturucu/2016-dunya-uyusturucu-raporu/>, 09 Mayıs 2017’ de erişildi)

Literatür bilgileri doğrultusunda Türkiye’ de alkol ve madde bağımlılığında ön plana çıkan risk faktörlerini belirleyen bir çalışmada madde ve alkole başlangıç yaşının 10’ lu yaşlara kadar indiği, eğitim düzeyi ile alkol ve madde bağımlılığı arasında negatif bir ilişkinin olduğu, anne baba eğitim düzeyinin alkol ve sigara kullanımını etkilediği, kadınlara göre erkeklerin, evlilere göre ise bekarların risk altında olduğu, işsiz olmanın önemli bir etken olduğu, kentte yaşamının, arkadaşları ile kalmanın, sokakta yaşamının risk faktörü olabileceği, alkol ve madde kullanımı ile kişilik bozukluğu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aile ile, şimdi ve geçmişteki ilişkilerin önemli bir nokta olduğu, örneğin anne

babanın şiddet kullanması ile bireyin alkol ve madde kullanımı arasında ilişki olduğu belirtilmiştir. (Öztürk ve diğ. 2016)

Çalışmalar aile işlevlerinde aile içi iletişime, karşılıklı saygı ve işbirliğine önem vermektedir. Çatışmaların iyi bir iletişim ve saygı ile halledilebileceğine inanılmakta, aile üyelerinin aile içinde bir “birey” olarak bağımsız hareket edebilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. İşlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getiremeyen aileler “sağlıksız” olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda sağlıksız aile, üyelerde patolojik durumlar yaratmaktadır. Aile üyelerinin birbiriyle içtenlikle ilgilenmesi, birbirinin davranışlarına uygun tepkiler vermesi, çıkan sorunları aile içinde çözebilmesi ve karşılıklı yapıcı bir iletişime sahip olmasının önemi vurgulanmaktadır. (Bulut 1993)

Kimi ailelerin ciddi sorunlar yaşamadan ergenlik dönemine uyum sağladıkları görülmektedir. Bu ailelerde anne babalar daha önce çocuklarıyla kurdukları yakın ilişkileri sürdürerek, döneme özgü değişen rol ve tutumları benimseyebilmektedir. Bazı ailelerde ise anne baba ve ergenin bu döneme uyum sağlaması, anlaşmalara varması veya uzlaşması daha uzun zaman almaktadır. Böyle ailelerde ergenliğe özgü doğal anlaşmazlıklar, çözümlenemez tartışmalara dönüşmekte ve aile içinde olumsuz bir etkileşim ortaya çıkmaktadır. (Eryüksel 1996)

1.2. Ergenlik Dönemi

1.2.1. Ergenlik Dönemi Özellikleri

Unesco'nun tanımına göre; ergenlik, bireyin öğrenim gördüğü, ekonomik bağımsızlığına henüz kavuşmadığı, medenî durum olarak ise evli olmadığı bir gelişim dönemidir. Ergenlik dönemi ise 15-25 yaşları arasında gösterilmektedir.

İnsanın gelişim sürecindeki en hızlı iki büyüme evresinden biri ergenlik dönemidir. Bu dönemdeki bedensel gelişimin, duygusal, zihisel ve sosyal olgunlukların da temelini oluşturduğu bilinmektedir. Tüm bu biyolojik gelişimler ve bireyin bu gelişimlere uyum sağlaması, kişinin kendine has birtakım özellikler kazanmasına yardımcı olmaktadır. (Yavuzer 2017)

Ergenliği, “normal çılgınlık” dönemi olarak tanımlayan araştırmacılar da bulunmaktadır. “Normal”dir. Çünkü bütün ergenler bu dönemden geçerler. Bu

dönemde oldukça istikrarsız ve karmaşık davranışlar gösterebilirler. Sabit olan tek şey değişimdir ve bu dönemde değişim inanılmaz bir hızda olmaktadır. Cinsel olgunlukla görülen fiziksel değişiklikler ve bu fiziksel değişikliklerin yanı sıra görülen duygusal değişiklikler, daha fazla bağımsızlık ihtiyacı ile ortaya çıkan düşünce ve davranış değişiklikleri eşlik etmektedir. Bu süreç, hem ergenler hem de ana babalar için çok karmaşık bir dönem olabilmektedir. (Mackenzie 2000)

Yıldız (2011), ergenlik dönemini, ergenin yaşamını etkileyen fiziksel, toplumsal, ruhsal pek çok etkeni içeren bir değişim süreci olarak tanımlarken, bu dönemde gencin çatışmalar, karmaşalar, duygulanımda güçlükler, yardım ihtiyacı, öfke, utanma ve kişiler arası soyutlanma duyguları yaşayabileceğini ifade etmektedir.

Ergenlik bireyin, çocukluktan kurtulma ve ayrı bir birey olma sürecinde ayrı kişilik, ayrı düşünce yapısı, ayrı ruh hali vb. özelliklerle diğer insanlardan ayrılan birçok özellik ile çocukluktan kopmaya ve diğer insanlardan ayrılmaya çalıştığı bir dönemdir. (Abalı 2012)

Winnicott'a (2016) göre sancılar içinde olunan ergenliğin şifası, zamanın geçmesine ve süreçlerin yavaş yavaş olgunlaşmasına bağlıdır; böylelikle sonunda erişkinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanır.

Steinberg (2007) ise ergenliği, yüzleşilmesi gereken bir dönem olarak tanımlamaktadır. Bu dönemde ise eğitim, olgunlaşma ve beklemek gibi temel görevlerin yer aldığını ifade etmektedir.

Ergenlik döneminde kişilik gelişimi, genç bireyin, deneyimlerini bütünleştirme girişimlerinde bulunabilmesini gerektirmektedir. Bu dönemde bireyler, sürekli değişen yaşam olaylarına karşı bir duruş sergileyebilmek için kendilerini geçmiş deneyimlerinin bir ürünü olarak görme ihtiyacı duymaktadırlar. Bu nedenle de uyumlu bir kimlik ve kişilik duygusu elde edebilmek için aynı zamanda bir devamlılık duygusu yaşama ihtiyacındadırlar. Ancak geçmişe yönelik değerlendirmelerin, olumlu deneyimlerden daha çok olumsuz deneyimler doğrultusunda yapılması kimlik çözümlerine neden olabilmektedir. (Demiriz 2016)

1.2.2. Ergenlik Döneminde Karşılaşılan Sorunlar

Ergenlik dönemindeki birey, aile sistemindeki rolüne uyum sağlamaya çalıştığı gibi, yeni rolüyle de aile içinde var olma mücadelesi vermektedir. Bu süreç beraberinde birtakım sorunları da getirebilmektedir. (Baran 2016)

Gençlerin çoğunluğu, ergenlik dönemini önemli bir sorun yaşamadan geçirirken, bazıları hem kendi yaşamlarını hem de çevresindeki insanların yaşamını olumsuz bir biçimde etkileyecek ciddi davranış sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Madde kullanımı, depresyon, intihar, suç ve suçluluk gibi sorunlar dolaylı olarak hepimizin yaşamını da etkilemektedir. (Steinberg 2007)

Ergenlik çağının temel bir takım özellikleri vardır. Bunlar, duygusal coşku, taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, toplum içinde sivrilme, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası olarak sıralanabilir. Ergenin içinde bulunduğu grubun ideal ve sosyal standartları çok önemlidir. Başarılı ve yetenekli hissetmesi grup istekleri ile paraleldir. (Yavuzer 2016)

Yaşayan her bireyi etkilediği gibi stres faktörleri ergen bireyin içinde bulunduğu durum ile mücadelesini de etkileyebilmektedir. Arkadaş kaybı, okul değişiklikleri, anne babanın boşanması, sağlık ve barınma problemleri, göç, sınav ve dersler konusunda ailenin aşırı beklentisi gibi stres etkilerine bağlı olarak, bireyde uyku ve iştah problemleri, aşırı sinirlilik, içe kapanma, sıkıntı atakları, anne babaya karşı davranışın değişmesi, okul içinde uyumsuz davranışların artması gibi problemler gelişebilmektedir. (Abalı 2012)

Levine (2005), özellikle günümüzde beden imajını saplantı haline getiren bir kültürden bahsederken ergenlik dönemindeki kişilerin yoğun bedensel baskılar altında olduklarını, fiziksel hayranlık ve kabul için yoğun çaba içinde olduklarını ifade etmektedir. Böylesine yoğun çaba içinde olan ergenlerin ise zaman zaman yaptıkları deneyim ve keşiflerin onları cinsel maceralara veya sorunlara da sürükleyebileceğini vurgulamaktadır.

Ergenlik döneminde, özgüven sorunu ve depresyon en belirgin psikiyatrik sorunlar olarak karşımıza çıkarken bunun yanında karşı cinsarkadaşlarla yaşanan sorunlar, okul ve aile ile ilgili problemler benlik saygısında azalmaya ve depresyona yol açan nedenler olarak sıralanmaktadır. Değersizlik hissi ve hatta intihar

düşüncelerinin temelinde yakınlarını üzme, ölüme duyulan merak, yalnızlık duygusu, çocukluk döneminde doyurulmamış sevgi ihtiyacı, ölüm, ayrılık vb. travmatik süreçler yer almaktadır. (Yıldız 2011)

Karancı ve diğ. (2007), karşılaştıkları problemlerle baş etmede güçlük yaşayan ergenlerin sıklıkla ortaya çıkan sorunları 4 ana başlıkta incelemiştir. Bunların başında depresyon gelmektedir. Çoğunlukla çevresindekilerin yaklaşım ve iletişim çabalarına olumsuz tepki veren ergenler, sosyal destek kaynaklarından da yeterince faydalanamamaktadır. Bu kısır döngü kişinin çökkünlük duygularını ve olumsuz değerlendirmelerini giderek kuvvetlendirmesine neden olur. Ergenler arasında karşılaşılan diğ. bir sorun ise yeme problemleridir. Fiziksel görüntülerinin herşeyden önemli olduğunu düşünen bu gençler şişmanlama korkusu ile çok az yemek yeme veya aşırı miktarda yemek yedikten sonra pişman olma eğilimindedir. Bu kişilerin kendileri için belirledikleri kilolar, uzmanların belirledikleri kilolardan düşük olduğu için bu tercihleri ciddi probem yaratabilmektedir. Gençlerde yoğun kaygı uyandıran ve karşılaştığı problemlerle mücadele etmesini zolaştıran, sonuca ilişkin olumsuz senaryolar geliştirmesine neden olan diğ. temel psikolojik sorun ise kaygı'dır. Kaygı düzeyi artan genç, sürekli kaçınma davranışı göstererek ortam/durumla başetme becerilerini geliştirme fırsatı bulamayacaktır. Problemleriyle başetmek yerine kaçış yolları arayan gençlerin tercih ettikleri içinden çıkması zor olan yol ise madde kullanımınıdır. Farklı yaşantıları tecrübe etmek için denenen bir yol olan madde kullanımında sosyal çevrenin seçimi ve aile ortamındaki eksik paylaşımın etkisi oldukça önemlidir. Gençleri bu noktaya getiren ise problemlerini çözmeye çalışmama, yakınlarıyla iletişimden kaçınma ve sadece kısa süreli rahatlama sağlayacakları ortamlara girmedi.

Ergenlik dönemi, suç işleyenlerin büyük bir bölümünü kapsamaması açısından da kritik bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Hem Batı hem de ülkemizdeki istatistiklere bakıldığında suçların en yaygın 14 yaşında işlendiğinin tespit edilmesi, ergenlik dönemi ve suç arasında hareketli bir yapının varlığını göstermektedir. Diğ. yandan tekdüze yaşam biçimini değiştirmek, huzur aramak, büyüüp olgunlaşmak, bir düşün peşine takılmak, unutmak vb. nedenlerle evden kaçma da ergenler arasında gözlemlenen sorunlar arasında yer almaktadır. Evden kaçma davranışı özellikle kritik aile gerginliklerinde rastlanan bir tepkidir. Bunun yanında okul başarısızlığı, anne

baba tarafından ihmal veya reddediliş gibi durumlarda karşılaşılan tepkiler arasında yer almaktadır. (Yavuzer 2017)

Yörükoğlu (1986) gençlerin suç işlemesini, ruhsal, ailesel ve toplumsal tüm olumsuz etkenlerin sonucu olarak ifade ederken özellikle sevgiden yoksun, güven vermeyen, karışık, düzensiz ve çatışmalı aile ortamında yetişen çocukların kişilik gelişimini aksatan ve ruhsal uyumunu bozan pek çok etkenin bir arada bulunduğu ailesel etkilerin önemini vurgulamaktadır.

1.3. Madde Kullanımı

1.3.1. Madde Tanımı

“Madde, değişik yollarla alınabilen, duygudurum, algılama, biliş ve diğer beyin işlevlerinde değişiklik yaratan her türlü kimyasaldır. Bunlar, esrar, eroin gibi reçete edilemeyen yasa dışı maddeler olabileceği gibi amfetaminler, benzodiazepinler, diğer sedatif hipnotik ilaçlar gibi yasal olarak reçete edilebilen veya yasal denetimlere tabi olmayan ve satışlarında kısmi yasal düzenlemeler olan uçucular, tütün, alkol ve kahve gibi maddelerdir.” (Güleç ve Köroğlu 1997)

1.3.2. Maddelerin Sınıflandırılması

1.3.2.1. Nikotin

Sigara tütünü, nikotin, katran ve karbon monoksitten oluşmaktadır. Özgün maddesi nikotindir. Renksiz, acı bir sıvı olan bu zehir madde sentetik olarak üretilmekte ve tarım ilacı olarak kullanılmaktadır. (Ögel 2017)

2003-2004 öğretim yılında ülkemizde lise öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin %15.5’ inin sigara kullandığı, yaş ilerledikçe ve erkeklerde sigara kullanımının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun Türkiye’ de ergenlerle yapılan çalışma sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği belirtilmiştir. (Güler ve ve diğ. 2009)

2008 ve 2010 yıllarında İstanbul’da aynı ilçede yapılan kesitsel bir çalışmada, 2008’deki yapılan araştırmada erkeklerin % 46,9’ unun, kızların ise % 34,9’ unun sigara kullanırken 2010’daki çalışmada sigara kullanımında daha riskli düzeyde oldukları tespit edilmiştir. (Ünlü ve Evcin 2012)

Bazı araştırmalar yaşam boyu, son 12 ay ve son 30 gün tütün ve alkol kullanımının uyuşturucu madde kullanımını istatistiksel olarak anlamlı biçimde arttırdığını ifade etmektedir. (İlhan 2013)

1.3.2.2. Alkol

Alkol pek çok kültürde kullanılan psikoaktif bir maddedir. Sosyal ve ekonomik açıdan pek çok zararlı etkisi bulunmaktadır. Alkol bağımlılığı, siroz ve kanser gibi pek çok riski barındırmaktadır. 2012 yılında yaklaşık 3.3 milyon kişinin ölümü ve diğer bir deyişle dünyadaki ölümlerin %5.9' u alkolle ilişkilendirilmektedir. (WHO, 2014, Global Status Report on Alcohol and Health)

Alkole bağlı zararlar sadece içme sıklığına, içilen içki miktarına göre değil, içme davranışındaki değişikliklere ve alkol kullanıcılarının belli bir zaman içinde belli bir miktarda tükettikleri alkole göre şekillenmektedir. Alkolün alınma miktarına ve içme biçimine göre farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. (Ögel 2017)

Erken yaşta alkol kullanımının, sonraki alkol kullanımının bir belirleyicisi olduğu, ayrıca gençlerde alkol kullanımının, diğer riskli davranışların ortaya çıkmasını kolaylaştırdığı tespit edilmiştir. İzmir'de lise öğrencilerinde yapılan çalışmada alkol tüketiminin sigara içiciliğini anlamlı olarak arttırdığı saptanmıştır. (Keskinoglu ve diğ. 2006)

1.3.2.3. Uçucu Maddeler

Tarihi ilkel kabilelere kadar uzanan uçucu maddeler sanayi gelişimi ile birlikte organik çözücü maddelerin kullanımını ve dolaylı olarak kötü kullanımını da beraberinde getirmiştir. Sadece beyni değil, kalp damar sistemi ve solunum sistemini de etkiler. Kalp iletimini bozarak beyne ve diğer organlara giden oksijen miktarını azaltır ve kimi zaman ölümlere bile sebep olabilir. (Tarhan 2011)

Ülkemizde 15 ayrı ilde lise ikinci sınıf öğrencilerine yönelik yapılan bir araştırmada yaşam boyu en az bir kez uçucu madde kullananların oranı % 8.8 olarak bulunmuştur. Uçucu madde kullanımında cinsiyet farkı saptanmazken uçucu madde kullananların % 24.2'si bunu ilk kez 16 yaşında kullandığını belirtmiştir. (Ögel ve diğ. 2000)

1.3.2.4. Esrar

Kuru, ot, joint olarak da bilinen esrarın ana etken maddesi THC'dir ve genellikle sigara şeklinde kullanılmaktadır. Esrar, hâlâ Avrupa'da en yaygın tüketilen yasadışı uyuşturucu olup 14,6 milyonu genç yetişkin olmak üzere (15-34 yaş) tahminen 19,3 milyon yetişkin (15-64 yaş arası) bir önceki sene esrar kullandığını bildirmiştir. Tüm yetişkinlerin yaklaşık %1'inin neredeyse her gün esrar kullandığı öngörülmektedir.(www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/1084/Highlights_EDR2015_TR_Final.pdf, 10 Temmuz 2017' de erişildi.)

TUBİM' in araştırmalarında esrar, diğer madde türleri ile karşılaştırıldığında ayrıca incelenen bir madde konusu olmuştur. Çünkü genel nüfusta kullanım yaygınlığına bakıldığı zaman en çok kullanılan madde olma özelliğini sürdürmektedir. (EGMKOMDB, 2013:54)

2003-2005 yılları arasında, Ege Üniv. Çocuk, Ergen, Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi' ne başvuran 323 olgunun madde kullanım oranlarına bakıldığında sigaradan (%94.4) sonra en sık kullanılan maddenin esrar (%75.2) olduğu tespit edilmiştir. (Yüncü ve diğ. 2006)

1.3.2.5. Halusinojenler

Halusinojenik maddeler, gerçek ile olan ilişkinin kopmasına yol açar ve kişinin bilincinin genişlemesine ve yükselmesine neden olur. Sentetik halusinojenlerin en bilineni olan LSD' nin beyinde serotonerjik sistemi etkilediği kabul edilmiştir. Üç dört gün sürekli kullanımının ardından tolerans üst düzeye ulaşır. (Ögel 2001)

Algılarımızı ve duygularımızı daha da yoğunlaştıran madde grubu olan halusinojenler, renk, ses ve hissedilişinde belirgin artışa neden olur. Yüksek dozlarda ışık, ses ve geometrik şekiller şeklinde hallüsinasyonlar görülür. (Coşkunol 1999)

1.3.2.6. Amfetamin ve Benzerleri

Amfetaminler, tıbbi amaçları için kullanılan ilaçlardır. Bunların içerisinde en önemlileri dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, depresyon ve narkolepsi hastalıklarında kullanılan ilaçlardır. Amfetaminler, uyarıcı ve zihin açıcı olarak bilinirler. Genellikle performans arttırıcı ve keyif verici etkilerinden dolayı

kullanılmaktadır. (Ögel 2017)

Avrupa’da genel olarak uyuşturucunun enjekte edilerek kullanımı azalmış olsa da, uyarıcı maddelerin enjekte edilerek kullanımı kaygı uyandırıcı seviyeye ulaşmıştır. Birincil uyuşturucu olarak amfetaminleri kullanan ve 2014’te tedaviye başlayan yeni danışanların neredeyse yarısı temel kullanım yolunun enjeksiyon olduğunu bildirmiştir. (www.amatem.org/uyusturucu/2016-dunya-uyusturucu-raporu/, 10 Temmuz 2017’ de erişildi)

1.3.2.7. Opiyatlar

Opiyatlar ve opioidler, dünya çapında hastalıklara ve uyuşturucuya bağlı ölümlere neden olan uyuşturucular arasında, listenin en üstünde yer almaktadır. Sentetik opioidlerin eroin ile yer değiştirilmesi, Amerika Birleşik Devletleri’nde opioid bağımlısı uyuşturucu kullanıcıları arasında gelişmekte olan bir fenomendir. Bu fenomen, Amerika’nın bazı kısımlarında, eroinin ulaşılabilirliğinin artması ve uyuşturucu bağımlılıklarını devam ettirmek amacıyla düzenli uyuşturucu kullanıcılarına sağlanan düşük fiyatlar nedeniyle sürmektedir. (www.siyamder.org/ukge/ukge-pdf1.pdf, 10 Temmuz 2017’ de erişildi)

Opiyatların uzun süre kullanımı, opiyat reseptörlerinin sayısını ve duyarlılığını değiştirerek tolerans ve yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkmasına neden olur. Bu maddelere karşı tolerans çok hızlı gelişir. Bir iki hafta süre ile düzenli kullanım sonucunda bağımlılık oluşur. (Ögel 2001)

1.3.2.8. Sedatif ve Hipnotik İlaçlar

Uykuyu normal düzene geri döndüren, bunaltı ve kaygıyı azaltan ilaçlardır. Barbituratlar, Benzodiazepinler, Benzodiazepin ve barbiturat olmayan sedatif hipnotik ilaçlar olmak üzere 3 gruba ayrılabilir. Sedatif ve hipnotik ilaçlar beyni baskılayarak kaygıyı azaltır ve rahatlık hissi verir. Bu ilaçlara karşı tolerans çok hızlı gelişir. (Tarhan 2011) Çoğunlukla yeşil reçeteli olan ilaçlardır. Özellikle barbiturat yoksunluğu yaşamı tehdit edebilmektedir. (Yıldız 2011)

1.3.2.9. Kokain

Güçlü merkezi sinir sistemi uyarıcısı olan kokain, enerji artışı, uyanıklık, özgüven artışı, tokluk hissinin yanında haz duygusunda ve cinsel aktivitede artışa neden olan bir maddedir. Kokain kullanımına bağlı psikoz tablosu görülebilmektedir.

Yüksek dozda alınması durumunda kalp ve solunum yetmezliğine bağlı olarak ölüme neden olabilir. (Tarhan 2011)

Hızlı ve güçlü bir bağımlılık geliştiren kokainin etkileri kısa zamanda ortaya çıkar ve kaybolur. Bağımlılık etkisi oldukça güçlü olup en tehlikeli kullanım yolu damara verilmesi veya sigara olarak içilmesidir. Ruhsal ve fiziksel işlevleri arttırdığı için kullanılmakla beraber en sık epileptik nöbetlere neden olan madde özelliği bulunmaktadır. (Ögel 2017)

1.3.2.10. Kafein

Bu maddenin en bilinen kaynakları arasında, çay yaprakları, kahve, kakao çekirdekleri ve kola tohumları yer almaktadır. Beyne uyarıcı etkileri olan kafein damarları genişleterek kan akımını artırır. Yüksek doz kafein, ani ve süregen anksiyete, uykusuzluk, taşikardi, bulantı ve huzursuzluk ile karakterizedir. Kafein yoksunluğunun belirtileri arasında halsizlik, huzursuzluk, sinirlilik, baş ağrısı vb. yer almaktadır. 24-48 saat içinde bu belirtiler kaybolurken, 6-15 gün arasındaki yoğun kullanım sonucunda kafeine bağlı yoksunluk belirtilerinin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. (Ögel 2001)

1.3.3. Madde Kullanım Bozukluğu Tanı Ölçütleri

DSM-IV'te madde kullanımı ile ilişkili bozukluklar şeklindeki konu başlığı, DSM-5'te madde ile ilişkili ve bağımlılık bozuklukları olarak değiştirilmiş, DSM-IV'ten farklı olarak, madde bağımlılığı ve madde kötüye kullanımı, iki ayrı tanı kategorisi olmaktan çıkarılmış ve her iki bozukluğun tanı ölçütleri madde kullanım bozuklukları tanısı altında toplanmıştır. (Güleç ve diğ. 2015)

“DSM 5'e göre bir yıl içinde aşağıdaki kriterlerin en az ikisi kendini göstermeli ve klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya, işlevsellikte düşmeye yol açmalıdır: (APA 2014b):

1. İstendiğinden daha büyük ölçüde veya uzun süreli kullanım
2. Maddeyi bırakmak veya kontrol altında tutmak için istek veya sonuç vermeyen çabalar
3. Maddeyi elde etmek, kullanmak veya etkilerinden kurtulmak için gerekli etkinliklere çok zaman ayırma

4. Madde kullanımını için çok büyük bir istek duyma veya kendini zorlanmış hissetme
5. Tekrar eden kullanım sonucu sorumluluklarını yerine getirememe (işte, okulda, evde)
6. Olumsuz etkilerine rağmen kullanıma devam etme (toplumsal ve kişiler arası sorunlar)
7. Kullanımdan dolayı günlük etkinliklerin bırakılması veya azaltılması (iş, eğlence vb)
8. Tehlikeli olabilecek durumlarda dahi kullanmaya devam etme
9. Olumsuz bedensel veya ruhsal etkilerinin bilinmesine rağmen kullanmayı sürdürme
10. Maddeye tolerans gelişmiş olması
 1. İstenen etkinin ortaya çıkması için artan madde gereksinimi
 2. Aynı miktarda maddenin sürekli kullanımı sonucu etkisinin azalması durumu
11. Yoksunluk belirtileri (Bulantı, uyuksuzluk, kusma, sinirlilik, bunaltı, huzursuzluk, saldırganlık, ishal, terleme, titreme, kas sızıları, ateş vb). Her madde yoksunluk belirtisi göstermez.

1 yıl içinde bulguların 2 veya 3' ü varsa hafif, 4 veya 5' i varsa orta, 6 veya daha fazlası varsa şiddetli kabul edilir.” (Amerikan Psikiyatri Derneği, 2014)

1.3.4. Ergenlikte Madde Kullanımında Rol Oynayan Faktörler

Ergenler, kendi kimliklerini oluşturmak ve bağımsız bireyler olmak için pek çok davranış denemektedirler. Ergenlerin denedikleri bu davranışlardan biri de madde kullanımınıdır. Madde kullanmak, onlar için çoğu zaman bağımsızlık ve özerkliğin sembolüdür. Ebeveynlerinden bağımsız bir kimlik oluşturma çabası, farklı yaşam tarzları, arkadaş grubunun etkisi veya kendilerine yetişkin gibi davranılma isteği ergenleri madde kullanımına iten gelişimsel nedenler olabilmektedir. (Ögel 2017)

Ergenlikte madde kullanımı ile ilgili riskler, cinsiyetten, kişinin ait olduğu toplumdaki veya etnik yapısından bağımsızdır. Çünkü ergenlik dönemi içinde olan her birey risk faktörlerinden benzer şekilde etkilenmektedir. (Steinberg 2007)

Ergenlik döneminde madde kullanımı, ergenin kendini koruma yöntemi, kendi kendini düzeltme çabası ve erişkin yaşama geçerken beklentilerin oluşturduğu aşırı gerginliği gidermek için kullanılan uygunsuz bir baş etme yöntemidir. Sosyal becerilerde eksiklik, benlik algısının düşük olması, sosyal destek eksikliği, yaşanan çevrede maddeye ulaşım kolaylığı, olumsuz aile ve akran ilişkileri, ilgisiz ebeveyn tutumları, ebeveyn kaybı gibi etkenler madde kullanımı açısından risk faktörleri olarak sıralanabilmektedir. (Yıldız 2011)

Pek çok çalışma, aile ile ilgili faktörleri, ergenlikte madde kullanımında bir öngörücü etken olarak ele almaktadır. Örneğin araştırmalar, ailede madde kullanım öyküsünün bulunmasını, ergenlerin madde kullanım riskini arttırdığını belirtmektedir. Ancak yetişkin alkol bağımlıları ile yapılan bazı çalışmaların neredeyse %70' i, alkol bağımlısı yetişkinlerin ailelerinde madde kullanım öyküsüne rastlanmamıştır. Dolayısıyla, etkileşimsel bir şekilde aile desteği ve iletişimi, disiplin ve denetleme, anne baba-ergen çatışması, önemli yaşam olaylarının varlığı gibi etkenler de koruyucu ve risk faktörleri açısından ele alınmalıdır. Bunun yanında ergenlerin öz kontrol özellikleri, (problem çözme yönelimi gibi) yaşam olayları ve zayıf bağlanma ilişkisi değişkenlerinin de kendi aralarındaki etkileşimi önemlidir. (Wills ve Yaeger 2003)

Bazı çalışmalarda ise düşük okul başarısı, 18 yaşından önce evden ayrılmış olmak, anne babanın zayıf otoritesi sigaraya başlamada risk faktörü olarak saptanırken pozitif anne baba-ergen ilişkisi sigaraya başlama açısından riski azaltan bir etken olarak tespit edilmiştir. Bazı araştırmalarda ise ailede alkol kullanımının ergenin alkol kullanma riskini artırdığı bulunmuştur. Genel olarak madde kullanımının sosyal bağlamda da incelenmesi gerektiği, bazı sosyal ortamların ailesel özelliklerden daha da önemli hale gelerek birincil sosyal faktörler olarak da işlediği ifade edilmektedir. (Galea ve diğ. 2004)

Tarhan (2011)' a göre, genetik yatkınlık, gizli depresyon, yetersiz sosyal beceriler, ebeveyn yetersizliği, zayıf aile bağları, kötü arkadaş, madde kullanımını onaylayan çevre, madde ulaşılabilirliği, yoksulluk veya zenginlik ergenlikte madde kullanımını açısından risk faktörleri olarak tanımlanmaktadır.

Uzak, düşmanca ve çatışmalı aile ilişkileriyle büyüyen, izin verici, ihmalkar ve dışlayıcı olan ailelerde yetişen ve diğer aile üyelerinin de madde kullanımı olan kişilerde madde kullanma sorunlarının gelişme olasılığı daha yüksektir. Bunun yanında madde kullanımına hoşgörü gösteren arkadaşların varlığı ve toplumsal

bağlam da madde kullanımını kolaylaştırabilmektedir. Önemli bağlamsal etkenler, maddeye ulaşılabilirlik, toplumsal normlar, uyuşturucuya ilişkin yasaların uygulanma düzeyi ve maddenin medyada gösterilme biçimi madde kullanımını kolaylaştırabilmektedir. (Alıntılayan Steinberg, 2007) (Aktaran Chassin ve diğ. 2004, Allison ve diğ. 1999)

1.3.5. Ergenlikte Madde Kullanımı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

2012 yılı tahminlerine göre dünya çapında, 162 milyon ile 324 milyon arası kişinin, 15-64 yaş aralığındaki dünya nüfusunun yüzde 3.5 ile yüzde 7.0'si, bir önceki yıl en az bir kez yasadışı uyuşturucu kullanmıştır. Bu kullanımlar başlıca kenevir, opioid, kokain ya da amfetamin tipi uyarıcıyı içermektedir. Dünya genelinde en yaygın kullanılan uyuşturucu olan esrarın kullanıcı sayısının 183 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Özellikle Batı ülkelerinde uyuşturucuya bakış açısının ılımlaşması ile birlikte esrarın kullanıcı sayısında da ciddi artışlar görülmektedir. Son on yıl içinde birçok bölgede esrar kullanımı için tedavi olmaya başlayan kişi sayısında artış olması bu verileri destekler niteliktedir. (www.amatem.org/uyusturucu/2016-dunya-uyusturucu-raporu/, 10 Temmuz 2017' de erişildi)

Türkiye' de 9 ilde ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada, ilköğretim öğrencilerinde esrar kullanımı %1.2, ortaöğretim öğrencilerinde ise %4 olarak saptanmıştır. Cinsiyete göre esrar kullanım yaygınlığına bakıldığında erkeklerin kızlara göre 3 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Esrar kullandığını belirten öğrencilerde sigara, alkol ve diğer maddelerin kullanımının yaygın olduğu belirlenmiştir. Esrar kullanan öğrencilerin ailelerinde gelir düzeyleri açısından önemli bir fark bulunmazken, özel okullarda öğrenim gören ortaöğretim öğrencilerinde esrar kullanım riski iki kat daha fazladır. Bu sonuç sosyoekonomik düzeyin gençlerin esrar kullanımı üzerindeki etkisi açısından önemlidir. (Ögel ve diğ. 2003)

Makedonya' da Tıp Fakültesi 1. ve 2.sınıf öğrencilerinde madde kullanımı ile birlikte depresyon ve kaygı düzeylerinin araştırıldığı bir çalışmada, depresyon ve anksiyete puanları yüksek ve düşük olan her iki grupta da alkol en çok kullanılan madde olarak tespit edildi. Sigara kullanım yaygınlığı %25, benzodiazepin kullanımı

%13.1, uyuşturucu madde kullanımını ise 1.sınıf öğrencilerinde %1.1, 2.sınıf öğrencilerinde ise %3.6 olarak bulunmuştur. (Mancevska ve diğ. 2008)

Ankara’ da farklı gelir düzeyine sahip iki lisede madde kullanma durumu ve madde kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada SED’i yüksek okulda öğrencilerin %48.4’ünün, SED’i düşük okulda ise %45.5’inin en az bir kez sigara kullandığı; SED’i yüksek okulda öğrencilerin %55.6’sının, SED’i düşük okulda %68.4’ünün ilk defa sigarayı 12-15 yaşları arasında kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca her iki okul toplamında öğrencilerin %30.2’sinin sigarayı ilk defa 11 yaş altında kullandıkları tespit edilmiştir. SED’i yüksek okulda öğrencilerin %38’i sigara içenlere özendiği için, SED’i düşük okulda ise %58.1’i merak ettiği için sigara kullandıkları; SED’i yüksek okulda araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %66.7’sinin, SED’i düşük olan okulda ise %63.2’sinin ilk defa sigarayı yakın arkadaşları ile kullandıkları ve SED’i yüksek okulda sigara kullanan öğrencilerin %32’sinin, SED’i düşük olan okulda ise %67.1’inin sigarayı ara sıra ya da düzenli olarak kullanmaya devam ettikleri belirlenmiştir. SED’i yüksek okulda öğrencilerin %36.3’nün, SED’i düşük okulda ise %28.7’sinin alkolü en az bir kez kullandığı; SED’i yüksek okulda öğrencilerin %47.3’ünün aileden biri ile, SED’i düşük okulda ise %47.9’unun ilk defa arkadaşlarıyla birlikte alkol kullandıkları; SED’i yüksek okulda öğrencilerin %87’sinin, SED’i düşük okulda ise öğrencilerin %95.7’sinin ilk defa alkolü 12 yaş ve sonrasında kullandıkları tespit edilmiştir. SED’i yüksek okulda 6, SED’i düşük okulda ise toplam 3 maddenin öğrenciler tarafından kullanıldığı, bu maddeleri kullanan öğrenci sayısı ise, SED’i yüksek okulda 25, SED’i düşük okulda 16 kişi olarak belirlenmiştir. (Karatay ve Kubilay 2004)

Durant ve diğ. (1999), sigara, alkol, esrar ve kokain kullanımını başlangıç yaşı ile ortaokul öğrencileri arasındaki çoklu risk davranışlarını (şiddet, silah taşımak, madde kullanmak, bisikleti kasksız kullanmak vb.) incelediği bir çalışmaya 53 okuldan, 2227 öğrenci dahil edilmiştir. 11 yaş ve altı öğrencilerde ilk alkol kullanma oranı %45.9, sigara kullanım oranı %25, esrar kullanım oranı %5.8 ve kokain için ise %1.7 olarak bulunmuştur. 11 yaş ve altında sigara, alkol, esrar ve kokain kullandığını ifade eden öğrencilerin çoklu risk davranışları, hiç kullanmayan ve 12 yaş ve üzeri sigara, alkol, esrar ve kokain kullanan gruba göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Erkek olmak, erken yaşta esrar veya kokain kullanmak, düşük

akademik başarısı, ebeveynlerden yalnız biriyle yaşıyor olmak, toplam varyansın %19.1' ini açıklamaktaydı.

Bakırköy Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi Uçucu Madde Araştırma ve Tedavi Merkezi' nde (UMATEM), yatarak tedavi gören 18 yaş ve altı uçucu madde kullanıcılarında madde kullanım özelliklerinin araştırıldığı bir çalışmada, uçucu madde bağımlılarının %44' ünün evde aileleriye yaşadığı, %55.6' sının ise sokakta yaşadığı belirlenmiştir. Ailesiyle birlikte yaşamayan kızların %31.3' ü , erkeklerin ise %78' i sokakta yaşadığını ifade etmiştir. Örneklemin 1/5' inin anne ya da babası vefat etmiş, 1/4' ünün ise ayrı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu madde kullanmaya ilk kez grup içinde başladıklarını belirtmişlerdir. (%62.2) Arkadaşlarının çoğunun madde kullandığını belirtenlerin oranı %90.9' dur. Uçucu madde bağımlılarında madde kullanma yaş ortalaması 12 civarı olarak tespit edilmiştir. İlk kullanmaya başlanan madde ise tütün olup tütünü alkol, esrar ve flunitrazepam takip etmektedir. (Ögel ve diğ. 2005)

ABD' de, uyuşturucu kullanımı ile ilgili hazırlanan ulusal raporlardan elde edilen bilgilere göre 2002-2013 yılları arasındaki eroin kullanıcılarının demografik özellikleri ve eğilimleri araştırılmıştır. Çalışmada, 2002-2004 yılları arasında, 12 yaşından büyük eroin kullanıcılarında kullanım oranı 1000 kişide 1.6 iken, 2011-2013 yılları arasında ise aynı yaş grubu için bu oran 1000 kişide 2,6 olarak bulunmuştur. Eroin bağımlılık oranları, zamanla eroin ile ilişkili aşırı doz ölümleri oranları ile pozitif anlamda yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur. (Jones ve diğ. 2015)

2003-2005 yılları arasında Ege Üniversitesi Bağımlılık Merkezi' (EGEBAM) ne başvuran 323 olgunun incelendiği çalışmada, olguların yaş ortalaması 16.2 olarak belirlenmiştir. EGEBAM' a başvuran olguların %94.4' ünün sigara kullandığı, %5.6' sının sigara kullanmadığı tespit edilmiştir. Tüm olguların %93.8' i sigara dışı madde kullandığını, %6.2' sinin ise kullanmadığı belirlenmiştir. Madde kullanım oranlarına bakıldığında ise esrar %75.2, inhalan %53.8, ekstazi %43.6, alkol %43.2, benzodiazepam %31.4, kokain %2.6, diğ er %1.7 ve opioid kullanımı ise %0.3 olarak belirlenmiştir. Sigara ve maddeye en sık başlama yaşı 14 olarak belirlenmiştir. EGEBAM' a başvuran olguların %29.7' sinin yatarak tedavi görürken, yataklı tedavi görenlerin %61.5' inin 1 kez, %29.2' sinin 2 kez, %8.3' ünün 3 kez yatarak tedavi gördüğü tespit edilmiştir. (Yüncü ve diğ. 2006)

İstanbul’ da, 43 okulda, 10. sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığının araştırıldığı bir çalışmada yaşam boyu en az bir kez kullanım yaygınlığı en yüksek madde olarak alkol bulunmuştur. Alkolü sırasıyla, tütün, uçucu maddeler, esrar, flunitrazepam, benzodiazepin, ekstazi ve eroin takip etmiştir. Yaşam boyu en az bir kez sarhoş olma yaygınlığı ise %26.4 olarak tespit edilmiştir. Madde kullanım riski erkeklerde eroin kullanımı için 10 kat, esrar için yaklaşık 4 kat, ekstazi için ise yaklaşık 3 kat daha fazla olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin %22’ sinin ilk maddeyi arkadaş grubundan paylaştığı, 1/5’ inin maddeyi bir arkadaşından aldığı, 4/5’ inin ise ilk kullandıkları maddeyi hiç tanımadıkları birinden aldıkları saptanmıştır. Madde kullanım yaygınlığı tütün için %37, alkol için %51.2, esrar için %5.8, flunitrazepam için %4.4, benzodiazepinler için %3.7, ekstazi için %3.1 ve eroin için %1.6 olarak belirlenmiştir. (Ögel ve diğ. 2006)

2003-2004 öğretim yılında Sivas’ ta yapılan kesitsel bir çalışmada 9 lisede öğrenim gören öğrencilerde sigara içme oranı, alkol kullanımı ve intihar düşüncesi sıklığı sırası ile %15.5, %4.4 ve %18.9 olarak tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerde sigara ve alkol kullanımı kız öğrencilere göre daha yüksektir. Kız öğrencilerin %17.4’ ünün, erkek öğrencilerin ise %20.2’ sinin intiharı düşündüğü belirlenmiştir. (Güler ve diğ. 2009)

İstanbul’da 15-17 yaş grubunu kapsayan onuncu sınıf öğrencileriyle arkadaş özellikleri ve madde kullanımı ilişkisi incelenmiştir. Tütün ve alkol dışı yaşam boyu herhangi bir maddeyi en az bir kez kullananların yaygınlığı %14.3, yaşam boyu en az bir kez tütün ve alkol kullanım yaygınlığı ise sırasıyla %34.3 ve %49.7 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin dörtte biri bilerek başkasının malına zarar veren arkadaşının olduğunu ifade etmiştir. Madde kullananlarda madde kullanan arkadaş olma oranı %50.2 iken, madde kullanmayanlarda bu oran %15.2 olarak tespit edilmiştir. Madde kullananların ailelerinin arkadaşlarını beğenmeme olasılığı, kullanmayanların ailelerine göre 3 kat daha fazla olarak belirlenmiştir. (Erdem ve diğ. 2006)

İstanbul’ un Bağcılar ilçesinde okuyan lise öğrencilerinin, 2008 ve 2010 yıllarındaki madde kullanım oranları ve suç davranışlarının karşılaştırılması yapılmış ve araştırma sonucunda 2010 yılında 2008 yılına göre bu oranların arttığı görülmüştür. Buna göre kullanım oranlarının bir önceki araştırma sonucuna göre

sigara kullanımında %7, alkol kullanımında %8, esrarın kullanımında ise %2 artış saptanmıştır. Çalışmada erkeklerin, kızlara göre madde kullanımında daha riskli grupta oldukları belirlenmiştir. Araştırmada aile üyeleri ile ilgili bilgiler de toplanmıştır. Buna göre iki yılın karşılaştırılmasına bakıldığında babaların sigara içme oranları bir önceki seneye göre %4 azalmıştır. Annelerde bu oran %40, kardeşlerde ise % 44 azalma şeklinde rapor edilmiştir. Öğrencilerdeki suç davranışlarının ise son 1 yıl içindeki verileri incelendiğinde, sıklık açısından artış olduğu dikkat çeken bulgular arasında yer almıştır. (Ünlü ve Evcin 2012)

2009-2010 yılı içerisinde Süleyman Demirel Üniversitesi' nde okuyan öğrencilerin tütün mamulleri-alkol kullanma durumları ile sigaraya yaklaşımlarının belirlendiği araştırmada sigara başlama yaşı ortalama $16,23 \pm 2$ olarak tespit edilmiştir. Kadın öğrencilerin %66.1' inin hiçbir zararlı alışkanlığı olmadığı, %28.2' sinin sigara, %17.2' sinin nargile, %1.6' sının pipo-puro kullandığı belirlenmiştir. Alkol kullanan 99 kadın (%14.5) öğrenci saptanırken, uyuşturucu kullanan ve alışkanlıkların tümüne birden sahip olan kadın öğrenci ise saptanmamıştır. Erkek öğrencilerin ise %30.9' unun hiçbir zararlı alışkanlığı olmadığı, %60.4' ünün sigara, %37.5' inin nargile, %13.9' unun pipo-puro kullandığı belirlenmiştir. Erkek öğrencilerde alkol kullanan 328 kişi (%25.1) olduğu, uyuşturucu kullanan 12 kişi (% 0.9) ve alışkanlıkların tümüne birden sahip olan 6 kişi (%0,5) olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin sigaraya başlama nedenleri incelendiğinde %22' sinin kendi merakından, %18.2' sinin arkadaş teşviki, %4' ünün sigara içen aile büyüklerinin etkisi, %3.5' inin bir yakınının teşviki ve %20.4' ünün ruhsal sıkıntı, estetik görünüş, ilgi çekmek vb. nedenlerle sigara içmeye başladığı belirtilmiştir. Öğrencilerin %92.3' ü sigaranın sağlığa zararlarını bildikleri halde %10.2' si en son kalan parasını sigaraya verebileceğini ifade etmiştir. Öğrencilerin çoğu sigaranın zararlarını bilmekte ve sigara yasağını desteklemektedir. (Korkmaz ve diğ. 2013)

Bartın ilinde, ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören her sınıf seviyesindeki öğrencide, madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı düzeyini saptamak için 545 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada öğrencilerin % 38.2'si bir kez bile olsa sigara kullanırken, % 61.8'i hiç sigara kullanmamıştır. Öğrencilerin % 35.2'si şimdiye kadar bir kez dahi olsa alkol kullanırken bunların da % 6.8'i her zaman alkol aldığını belirtmiştir. Öğrencilerin % 4.2'si şimdiye kadar bir kez dahi olsa uçucu madde (sıvı, katı veya gaz halinde) kullandığını, bunların da % 8.7'si her gün, %

30.4'ü haftada en az bir kez uçucu madde kullanmaya devam ettiğini belirtmiştir. Sigara içen ęrencilerin yarısının ailesinin (% 21.1 baba, % 13.9 anne, % 7.7 ağabey, % 3.9 abla, % 4.9 kardeş) sigara kullandığı, yarısının sigara içen arkadaşının (% 48.5) olduğunu ifade etmişlerdir. ęrencilerin zararlı madde kullanımına en fazla başladıkları dönem, řu an devam etmekte oldukları ortaöğretim düzeyi olup (% 62.7), grubun % 12.4'ü zararlı madde kullanmaya 7-11 yaş aralığında, % 24.9'u ise 12-14 yaş aralığında başladığını belirtmiştir. (Erdamar ve Kurupınar 2014)

Genęlerin riskli davranış örüntülerinin incelendiği bir ęalıřmada, 16-18 yaşları arasındaki meslek lisesi ęrencilerinin %65,4' ünün sigarayı denedikleri, %33,4' ünün hala kullanmaya devam ettiği, %30,1' inin arkadaşlarından özenerek sigarayı kullanmaya başladıkları saptanmıştır. Araştırmaya katılan genęlerin büyük bir çoğunluğunun ailesinde kimse alkol kullanmazken, %50,8' inin ise arkadaşının alkol kullandığı tespit edilmiştir. Aynı grupta genęlerin %16,3' ünün akrabası, %25,7' sinin arkadaşı uyuşturucu/uçucu madde kullandığı ise araştırmanın diğer bulguları arasındadır. (zakar Akęa ve Selen 2015)

1.4. Anne Baba Tutumları

Anne-baba olma sürecinde, hem anne-babanın kendisi hem de evre tarafından atfedilen roller, beklentiler, inanęlar, tutumlar ve davranışlar, anne-babalığın da bir eręevesini tanımlamaktadır. Anne-baba olma süreci, kararın verilmesi ile birlikte sorumlulukları açısından hayat boyu geri dönülmeyecek görevleri barındırır. Bu sürecin değerlendirilmesinin ise titizlikle yapılması durumunda karar kısmının da sağlıklı olacağına inanılmaktadır. Sağlıklı bir evlilik ilişkisi, anne-babalık rollerinin farkındalığı, bebeğin doğumundan itibaren yetişkinliğe kadar olan dönemin gelişim özelliklerinin bilinmesi ve desteklenmesi bu değerlendirmenin önemli hususlarıdır.

Anne-baba rolüyle tanımlanan ise, gelişim dönemi özellikleri göz önünde bulundurularak çocuğun fiziksel, psikolojik ve bilişsel yönden sağlıklı olarak yetiştirilmesidir. Bununla birlikte, çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini ve kurallarını bebeğe aktararak, ilerde içinde yaşayacağı toplumla uyumlu sosyal ilişkiler geliştirmesinin yollarını öğretmektir. Dolayısıyla, anne baba açısından

bakıldığında da, çocuğun gelişim süreci, aynı zamanda ebeveynler için de bir eğitim sürecini barındırır. (Şendil ve Balkan 2005)

Çocuğun, anne karnından başlayan gelişim süreci, sonrasında gelişmesi ve olgunlaşması, diğer taraftan anne babaların çocuk yetiştirme ile ilgili davranış ve tutumlarının ne olması gerektiği ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır ve yapılmaya da devam etmektedir.

Anne-babaların çocuk yetiştirme ile ilgili farklı değerlendirmeleri, farklı görüşleri, beklentileri ve bu bağlamda çocuklarına yönelik farklı yönelimleri ve tutumları vardır. Antropolog Robert Le Vine (1988), kültürler arası farklılıklara dikkat çekmiş ve farklı kültürlerdeki çocuk yetiştirme tutumlarına yönelik yaptığı çalışmada, anne-baba tarafından paylaşılan üç büyük hedef davranış tespit etmiştir:

- a) Hayatta kalma hedefi: Çocukların, hayatta kalmalarını sağlamak adına, sağlık ve güvenlik anlamında alınması gereken tedbirlerdir.
- b) Ekonomik hedef: Çocuklarının gereken beceri ve kaynakları edinmelerini sağlayan her türlü tedbirdir.
- c) Kültürel hedef: Çocuklarının içinde buldukları kültürün, temel kültürel değerlerini edinmelerini sağlayan önlemlerdir.

Bu hedefler bir hiyerarşi oluşturur. Aileler için en önemli hedef, çocuklarının hayatta kalmalarını sağlamaktır. Onların güvende ve sağlıklı olmaları en öncelik hedefidir. Daha sonra ise aileler diğer ikincil hedeflere odaklanırlar. Ailelerin varlıklarının ve tüm iletişim yollarının devamlılığının amacı, çocukların becerilerinin gelişmesinde önemli olan “ekonomik ve kültürel” alt yapılarının oluşmasına çaba harcamaktır. (Alıntılan Cole ve Cole, 2001) (Aktaran Le Vine R, 1988)

Tarihsel süreç içinde, toplum kadar birey de dinamik çevresel koşulların etkisiyle sürekli bir değişim süreci içindedir. Bu değişimsel süreçte; kişinin gelişimsel özelliklerinin ve sürecinin farklı olmasından dolayı tek bir insan veya tek toplum özelliği söz konusu olmamaktadır. Çünkü bireyin doğuştan getirdiği özellikler; genetik faktörler, biyolojik özellikleri ile birlikte içinde yaşadığı çevre, toplumsal yaşam sürekli bir etkileşim içindedir. Bu noktada anne baba tutumları, ebeveynin çocukla kurduğu iletişimini, çocuğun davranışlarına nasıl tepki verdiğini, anne baba arasındaki dinamiğin nasıl olduğunu ve aile üyelerinin de kendi içlerindeki

yaklaşımlarının da nasıl olduğunu ortaya koyan bir durumdur. Anne baba tutumlarının sağlıklı olması için anne babanın da ruh sağlığının yerinde ve birbirleriyle olan ilişkilerinin de sevgi ve saygı çerçevesi içinde sürdürülüyor olması gerekmektedir. (Baran 2016)

Bireyin dengeli ve uyumlu bir kişilik yapısına sahip olması yetiştiği aile ortamının niteliği ile yakından ilişkilidir. Çocuğun ilk doğduğu andan itibaren anne babasıyla kurduğu ilişkinin güvene dayanması, dış dünyayla kuracağı ilişkilerinin temelini oluşturması bakımından önemlidir. (Kuzgun ve Bacanlı 2017)

Kendi tanıklığını keşfetmiş, kendine, ilişkilerine, yaşama güvenen anne babalar, çocuklarının da güven ve umut duygusu yaşamaları için uygun zemin hazırlamış olurlar. Güven duygusu içindeki ebeveynler, geliştirici anne baba olma eğilimindedirler. Çocuklarını yönetmek yerine, onlara seçim yapmayı ve bundan sorumluluk almayı öğretirler. (Cüceloğlu 2016)

Çocuk büyütmenin ve sorunsuz bir ergen yetiştirmenin klasik bir reçetesi bulunmamaktadır. Özellik olarak birbirine çok benzer iki aile, aynı uygulamalara sahip iki ebeveyn de bulunmamaktadır. Çocuğun aileye katılmasıyla, o aile yeniden yapılanır, değişir ve ilişkiler de yeniden şekillenir. (Gander ve Gardiner 1998)

Anne ve babanın zihninde oluşturduğu çocuk hayali, toplumun kültürel değerleri, çocuklarının sayısı, cinsiyet ve kişilik özelliklerinden memnun olmaları, anne babanın kendi çocukluk deneyimleri ve eşler arasındaki ilişki anne babaların çocuklarına karşı tutumlarını etkileyen başlıca faktörler olarak ele alınabilir. (Yavuzer 2017)

Anne babaların çocuklarına karşı sergiledikleri en yaygın tutumlar, baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, dengesiz ve kararsız tutum, koruyucu tutum, ilgisiz ve kayıtsız tutum, güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutum şeklinde olabilmektedir.

1.4.1. Baskıcı ve Otoriter Tutum

Geleneksel aile yapısında sık rastlanan bu tutumda, anne babalar katı bir disiplin uygular. Zor yoluyla denetleme ve sevgi esirgeyerek denetleme boyutlarının egemen olduğu bu tutumla yetişen çocuklar hangi davranışın hangi tepkiyi

alacaklarını bilemedikleri için aşırı isyankar veya aşırı boyun eğici olabilirler. (Yavuzer 2016)

Cezalandırmaya dayalı, katı ve zorlayıcı disiplin önlemleri almayı tercih eden anne babalar, çocukların konulan kurallara ve standartlara soru sorulmadan uyulmasını beklerler. Bağımsız davranışları cesaretlendirmek yerine çocuğun özerkliğini kısıtlama eğilimindedirler. (Steinberg 2007)

Baskıcı ve otoriter tutumun hakim olduğu ilişkilerde ebeveynler çocuklarına yüksek standart koyarlar ve çocuklarından da mutlak itaat beklerler. Bu ailelerde yetişen çocukların düşük özsaygı ve yüksek kaygı nedeniyle benlik sorunları yaşadıkları, ilişkilerinde onay aradıkları ve genellikle uyum sorunları yaşadıkları saptanmıştır. (Sümer ve diğ. 2010)

Baskı altındaki çocuk sözlerine ve girişimlerine sınır koyar. Yeni arkadaş, yeni olaylar, yeni fırsatlar karşısında bocalar. Gücünü denemekten, yeteneklerini ortaya koymaktan, “Ben de yapabilir miyim?” demekten korkar. Çünkü her an hesaba çekilme ve küçümsenme endişesi içindedir. Bir çocuğun hatalar yapabilme, başarısızlığı tatma imkanının olması onun gelişmesi için çok gereklidir. Baskı altındaki çocuğun hata yapma hakkı olmadığından o da hiçbir şey yapmamayı tercih eder. Baskının meydana getirdiği gerilimden kurtulabilmek için çocuğun önünde iki yol vardır; ya kendisini tamamen silecek ve özel bir dünyaya kapanacak ya da otorite saydığı her şeye karşı amansız bir saldırıya geçecektir. Boyun eğen bir çocuk ileride özgür bir birey olamaz. Disipline zorlanmış çocuk otoriteye olan nefretini anne ve babasını kızdırarak gösterir. Aslında çocuklar için söylenen bu durum gençler ve yetişkinler için de çoğu zaman geçerlidir. (Aydın 2007)

Anne babaların aşırı otoriteyi bir yöntem olarak benimsemelerinin altında yatan ana düşünce, “çocuklarını disiplin altında tutma” kaygısıdır. Çocuğun “disiplin altında tutulması”nda ne anlaşıldığı ise çok önemlidir. Genellikle anlaşılan şey ise, çocuğun, anne babasının tam istediği gibi olmasıdır. Yani ailenin, planlarını uygulaması, hayallerini gerçekleştirmesi, onların kendi modellerinde yetişmesi için, çocuğun disiplin altında tutulması anlaşılmaktadır. Çocuğun karşı görüşlerine, özgün proje ve hedeflerine değer verilmemesi, bunları ailesi ile tartışma imkanı olmaması, bunların “sakıncalı ve gereksiz” bulunması, çocuğun kendisi için en uygun bir yere doğru yürümesini zorlaştırır. (Aydın 2007)

1.4.2. Gevşek Tutum

Çocuk merkezci ailede çocuk, ailede gücü bulunduran tek kişi olup, aile bireyleri onun isteklerine kayıtsız şartsız uyarlar. Bu tür ailelerde anne babalarına hükmeden çocuklar, süreç içinde sosyal ortamlardaki kişilere de hükmetmenin alternatiflerini arayan kişiler haline dönüşürler. (Yavuzer 2016)

Gevşek tutum içinde yetişen çocuklar, doyumsuz, sorumluluk almaktan kaçınan, kendi isteklerinin ön planda tutan, başkalarının isteklerine karşı duyarsız davranan, zorluklarla baş etme becerisi gelişmemiş olan ve kural tanımayan bireyler olabilmektedir. (Baran 2016)

1.4.3. Dengesiz ve Kararsız Tutum

Çocuk yetiştirme tutumu konusunda tutarsız olan anne ve babaların çocuğun eğitimi ve disiplini gibi konularda aralarında görüş birliği bulunmamaktadır. Bu tutum içinde olan anne babalar, aşırı hoşgörü ve katı cezalandırmalar arasında gidip gelmektedir. Bu tutarsız ortamı kendi lehine kullanmaya başlayan çocuk da bir süre sonra anne babasını idare etmeye başlar. (Karancı ve diğ. 2007)

Dengesiz ve tutarsız tutumun hakim olduğu ailelerde disiplin tamamen yok değildir ancak disiplinin uygulanması ile ilgili belirsizlikler vardır. Bu durumda çocuk hangi davranışın nerede ve ne zaman istendiğini kestirememekte; kendi davranışlarını anne ve babanın tutumuna göre ayarlama yoluna gitmektedir. (Alıntılan Baran 2016) (Aktaran Yörükoğlu 2006)

1.4.4. Koruyucu Tutum

Anne ve babanın aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi sonucu çocuğun diğerlerine karşı aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal hırsları olan kişiler haline dönüştürebilir. Çocuk, aynı korunma duygusunu yetişkinliğinde de eşinden bekleyebilir. (Yavuzer 2017)

Anne babadaki aşırı koruma içgüdüğü, çocuğun davranışları karşısında onu korumak adına çocuğa yönelik baskılarını artırmasına neden olmaktadır. Anne babaların sağlık ve güvenlik açısından tehlike oluşturmaması koşuluyla, çocuklarının kendi yeterliliklerini görmeye ve yeni şeyler denemelerine fırsat vermeleri önemlidir. (Baran 2016)

Aşırı koruyucu ebeveynlik, çocuğun bağımsızlığını tamamen elinden almak, davranışlarını kontrol etmek ve yönlendirmek, davranışlarını önem sırasına göre sıralamak ve bağımlı hale getirmektir. (Rubin ve Burgess, 2002) Çocuğun gereğinden fazla kontrol edilmesi ve çocuğa aşırı özen gösterilmesi, koruyucu anne-baba davranışının en belirleyici özelliğidir. Kontrol ile birlikte kabul-ilgi de yüksektir. Burada anne-baba sanki çocuklarını adeta düşmanca bir çevreye karşı koruyor gibidir. (Yörükoğlu 2004)

1.4.5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum

Bu yaklaşımın temelinde, çocuğun gelişimi açısından neyin iyi olduğuna ilişkin tutumlar sergilemekten çok, anne baba odaklı olması ve ev hayatını kendi istek ve ilgileri yönünde şekillendirmesi yer almaktadır. (Steinberg 2007)

Duygusal istismara yol açan ilgisiz ve kayıtsız tutum, anne babanın ilgisizliğiyle çocuğun öğretmenine, arkadaşlarına ve yakın çevresindeki eşyalara verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında yakın bir ilişki olduğunu belirten araştırmalar bulunmaktadır. Dolayısıyla ilgisiz ve kayıtsız tutumun çocuğun saldırganlık eğilimini güçlendirdiği söylenebilmektedir. (Yavuzer 2016)

Bousha ve Twentyman (1984)'ın çalışmasında ihmale uğrayan çocukların olumlu sosyal davranış sergileme açısından sindirilmiş oldukları görülmüştür. Bu çocuklar sıklıkla diğerlerinden ayrı olmayı tercih eder ve sosyal yönden başarılı değillerdir; daha az sözel ve sözel olmayan ipucu verirler. Karşılıklı iletişimde başlangıcı ancak birkaç kez yapabilirler. Bu da ihmal edilmiş çocukların çevreden az uyarı aldıklarını, anne-babanın rehberliğinden yoksun olduklarını düşündürmektedir. Bunun en iyi ispatı anneyle oyun ortamında yapılan gözlemlerdir. Ayrıca bu çocuklar düşük düzeyde soru sorma ve keşfetme davranışı göstermiştir. Anaokulunda ihmal edilen çocuklar anaokulu ortamında, arkadaşlarıyla daha düşük düzeyde bir etkileşim sergilemiştir. Bousha ve Twentyman (1984) çalışmasında ihmale uğramış çocukların yüksek oranda fiziksel agresyon ortaya koyduğunu bulmuşlardır. Araştırmacılar bunu bu çocukların annenin ilgisini ancak hemen tepki vermesinin gerekeceği durumlarda kullanılan bir davranış olarak açıklamaktadırlar. (Polat 2001)

1.4.6. Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum

Anne babanın çocuklarını hoşgörü ile desteklemeleri, bazı sınırlamalar hariç arzularını diledikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleridir. Kendi benliğini tanımlama özgürlüğü verilen çocuk sağlıklı bir şekilde olgunlaşır, kendine güvenen, yaratıcı ve toplumsal bir birey olma yolunda ilerler. (Yavuzer 2016)

Güven veren, destekleyen ve hoşgörülü ailelerde yetişen çocukların duygu ve düşünceleri dinlenmekte ve önemsenmekte, böylece başkalarını dinlemeyi ve başkalarına saygı duymayı bilen bireyler haline gelmektedirler. (Baran 2016)

Kontrolün ve kabul-ilginin birlikte ve dengeli bir şekilde görüldüğü çocuk yetiştirme tutumudur. Ebeveyn ve çocuk arasında bir anlaşmazlık olduğunda her zaman belirli kuralları olan bir kontrol yöntemi söz konusudur fakat bu durum yasaklarla yapılmamaktadır. Ebeveynler, yetişkin olarak kendi bakış açılarına göre davranırlar ancak çocuklarının bireysel ilgilerini de dikkate alırlar. Böyle ebeveynler çocukları ile ilişkilerinde sıcak ve duyarlıdırlar aynı zamanda kontrolü de elden bırakmazlar. Bu tutumda işbirliği ve paylaşım söz konusudur. (Yavuzer 2017; Yörükoğlu 2004).

Çocuğa sunulan sevgi karşılıksız/koşulsuz olarak verilir. Anne baba çocuğun ilgi ve gereksinimlerine duyarlıdır. Çocuğun ilgilerini göz önünde tutarak, onun yeteneklerini geliştirecek ortamlar hazırlar. Vereceği sorumluluğun çocuğun yetenek ve kapasitesini aşmamasına da özen gösterirler. (Cüceloğlu 2000; Eldeleklioğlu 2004).

1.4.7. Anne Baba Tutumları ile İlgili Yapılan Araştırmalar

14-17 yaş aralığındaki 1047 ergen üzerinde yapılan bir çalışmada anne baba psikopatolojisi, anne baba tutumları, aile işlevselliği ve sosyal fobi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda kaygı bozukluğu, depresyon ve alkol kullanım bozuklukları olan ebeveynlerin çocuklarında, patoloji saptanmayan gruba göre sosyal fobi oranları daha yüksek bulunmuştur. (%9.6 ya %2.1) Bu sonucun yanı sıra ebeveynlerde daha yüksek aşırı koruyuculuk ve ebeveyn reddi ile çocuklardaki sosyal fobi oranları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, ancak aile işlevselliğini ölçen (problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi

gösterme, davranışsal kontrol ve genel işlevler) herhangi bir boyut ile çocuklardaki sosyal fobi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. (Lieb ve diğ. 2000)

Sosyal kaygı düzeyleri düşük ve yüksek olan ergenlerin anne baba tutumlarının incelendiği başka bir çalışmada toplam 12 öğrenci ile görüşme yapılmış, kendi anne babalarının demokratik tutumları ile ilgili betimlemeleri sonucunda sosyal kaygı düzeyi düşük öğrencilerin demokratik ana baba tutumlarına ait temaları kullanma sıklığı (f: 81) sosyal kaygı düzeyi yüksek öğrencilere göre (f: 32) daha fazla olduğu belirlenmiştir. Sosyal kaygı düzeyi yüksek öğrencilerin ailelerinin tutumunu betimlerken, koruyucu-istekçi olmayla ilgili temaları kullanma sıklığı (f : 30), sosyal kaygı düzeyi düşük öğrencilere göre (f : 6) daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Sosyal kaygı düzeyi yüksek öğrencilerin ailelerinde otoriter tutuma ait bu temalarla karşılaşma sıklığı ise (f: 40), sosyal kaygı düzeyi düşük öğrencilere göre (f: 12) daha yüksek, sosyal kaygı düzeyi yüksek öğrencilerin ailelerinin sosyal kaygı düzeyi düşük öğrencilerin ailelerine göre ise daha fazla otoriter tutumlara sahip olduğu saptanmıştır. (Erkan 2002)

Üniversite öğrencileri ile yapılan ve düşünme stilleri ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada anne baba tutumları ve gençlerin tercih ettikleri düşünme stilleri arasında anlamlı bir ilişki elde edilmiş, çocuklarını olduğu gibi kabul edebilen, kendilerini ifade etme olanağı veren, düşüncelerini dinleyen ve değer veren, kendileri ve aile ilgili kararlarda onların görüşlerini hesaba katan ve kabul edici anne baba tutumları ile çocukların eleştirel ve yasamacı düşünme stilleri arasında olumlu bir ilişki saptanmıştır. Psikolojik özerklik sağlayıcı, kabul edici ve ilgili anne baba tutumlarının çocuklarının olay ve olgulara eleştirel olarak yaklaşmalarına kendilerince insiyatif geliştirmelerine daha bağımsız ve özerk düşünme stilleri benimsemelerine olanak sağladığı belirtilmiştir. Otoriter anne baba tutumlarının ise çocukları daha az yasamacı ve daha az eleştirel düşünmelerine olanak sağladığı ifade edilmiştir. (Palut 2008)

Zakeri ve diğ. (2010) tarafından, 450 üniversite öğrencisi üzerinde, anne baba tutumları ve psikolojik sağlamlılık arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada “kabul edici” anne baba tutumu ve “psikolojik sağlamlılık” arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. “Kabul edici” anne baba tutumu, psikolojik sağlamlılığı pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordarken, “otoriteye dönük”

(otoritenin sevgiyle birlikte kullanımı) ve “otoriter” tutumlarının psikolojik sağlamlılığı yordama gücünün anlamlı düzeyde olmadığını, kız öğrencilerde “otoriter” tutumunun, erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu saptamıştır.

Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığının ve utangaçlık ile problem çözme yaklaşımları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olup olmadığının araştırılmak istendiği bir çalışmanın sonucunda anne babalarını otoriter olarak algılayan lise öğrencilerinin utangaçlık puanlarının, anne babalarını demokratik olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (Hamarta ve diğ. 2010)

Ergenlerde kendilik algısını yordayıcı anne baba tutumları ve bazı demografik değişkenler arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, örneklem olarak çoğunluk orta sosyoekonomik düzeyden gelen ailelerinin çocuklarının devam ettiği Malatya’ daki lise öğrencileri alınmıştır. Erkeklerin, kızlara göre kendilik algılarının daha olumlu olarak tespit edildiği çalışmada anne babasının tutumunu yüksek düzeyde demokratik tutuma sahip olduğunu algılayan öğrencilerin aldıkları puan ortalamaları, anne babasının tutumunu hem düşük hem orta düzeyde demokratik olduğunu algıladığını belirten öğrencilere göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. (Sezer 2010)

2011 yılında, anne baba tutumlarının akademik başarı üzerindeki etkisinin İran aileleri üzerinde incelendiği bir çalışmaya 14-18 yaşları arasındaki lise öğrencileri (191 kız, 180 erkek) ve onların aileleri (342 baba, 364 anne) dahil edilmiştir. Anne ve babalara uygulanan Anne Baba Otorite Ölçeği (PAQ) puanları ve öğrencilerin akademik puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, annenin otoriteye dönük tutumu (maternal authoritative) ve otoriter tutumun (maternal authoritarian), çocukların akademik başarısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu saptanmıştır. Annenin otoriteye dönük tutumu ve akademik başarı üzerinde pozitif bir ilişkisi saptanırken, annenin otoriter tutumu ve akademik başarı üzerinde negatif bir ilişki saptanmıştır. İzin verici ebeveyn tutumu, otoriteye dönük ve otoriter ebeveyn tutumlarının ise çocukların akademik başarısı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. (Besharat ve diğ. 2011)

Farklı iki lise türünde 9. sınıf öğrencilerinde benlik saygısı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmaya göre kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre daha fazla demokratik tutum algılamakta, erkek öğrencilerin kız

öğrencilere göre ise anne baba tutumlarını daha otoriter algıladıkları saptanmıştır. Lise öğrencilerinin algıladıkları demokratik anne baba tutum puanları arttıkça benlik saygılarının arttığı, algılanan koruyucu ve otoriter puanları arttıkça ise benlik saygılarının azaldığı saptanmıştır. (Aktaş 2011)

398 lise-kız öğrencisi üzerinde yapılan ve algılanan anne baba tutumları, sosyal destek ile öznel iyilik arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmanın sonuçlarına göre otoriteye dönük (authoritative) anne baba tutumları ve öznel iyilik arasında anlamlı bir ilişki rastalanmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, otoriteye dönük anne baba tutumunun yapısal olarak çoğulcu olan Asya topluluklarının ihtiyaçlarına cevap vermediği, çünkü bu kültürlerde itaat ve kollektif kimlik vurgusunun önemli olduğu şeklinde yorum yapılmıştır. (Lavasani ve diğ. 2011)

Üniversite öğrencileri üzerinde, anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada “kabul edici” anne baba tutumu ve “otoriteye dönük” anne baba tutumu ile benlik saygısı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. “Otoriter” tutumun, benlik saygısının gücünü anlamlı şekilde yordamadığı, bunun yanında kız öğrencilerin “otoriter” tutum puanlarının, erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (Zakeri ve Karimpour 2011)

14-18 yaşları arasında bir grup İranlı öğrenci ve anne babaları ile yürütülen çalışmada, çocukların anne baba tutumları ve mükemmeliyetçilik yapıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonuçları, babaların otoriter tutumları ile çocuklardaki mükemmeliyetçilik boyutları arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu göstermiştir. (Besharat ve diğ. 2011)

Öznel iyi oluşun oluşmasında etkili olan faktörlerin yapısal model tekniğiyle test edildiği bir çalışma Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nde eğitim gören öğrenciler ile yapılmış ve çalışmanın sonucunda anne baba tutumları ile algılanan sosyal destek ve özsaygı arasında $p \leq .001$ düzeyinde anlamlılık gözlenmiştir. Başka bir deyişle anne baba tutumlarının ayrı ayrı özsaygı ve algılanan sosyal desteği etkilediği ve bu iki değişkenin de bireyin öznel iyi oluşunu etkilediği saptanmıştır. (Türkmen 2012)

Zihinsel engelli çocukların, anne baba tutumlarını araştırmak için 30 aile ile yapılan çalışmaya göre, 27 ailenin olumlu anne baba tutumları toplam puanı % 50’ nin üstündeyken, 3 ailenin anne baba tutum toplam puanı % 50’ nin altında olduğu

saptanmıştır. Anne baba tutumlarını olumsuz olarak değerlendiren aileler, gerekçelerinde en çok düşük ekonomik koşulları belirtmişlerdir. Anne babaların, zihinsel engelli çocuklarına karşı özel durumları nedeniyle koruyucu tutum içinde oldukları, umutsuzluk hisseden ailelerde ilgisiz tutum gözlenebildiği, toplumun bir kesiminin çocuklarına karşı hoşnutsuz yorumlarından dolayı toplumdan soyutlanma eğilimi gösterdikleri ve çocuklarına yönelik gelecek endişesi taşıdıkları diğer bulgular arasındadır. (Goswami 2013)

Stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne baba tutumları değişkenlerinin lise öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerini yordamadaki etkisini incelemek amacıyla 1385 lise öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada, lise öğrencilerinin tükenmişliklerini yordayan değişkenlerden birinin anne baba tutumları olduğu, koruyucu-istekçi anne baba tutumlarının tükenmişliği artırırken, demokratik tutumların öğrenci tükenmişliğini azalttığı tespit edilmiştir. (Çapulcuoğlu ve Gündüz 2013)

Erbil, Divan ve Önder (2004) tarafından, ergenlerin ailelerinin tutum ve davranışları ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan araştırmada; demokratik anne-baba tutumuna sahip ergenlerin benlik saygısının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Anne-baba tutumlarına ilişkin Baumrind tarafından belirtilen boyutlar çerçevesinde Peterson ve Rollins (1987), açıklayarak öğretmenin ve anne-baba bakım-desteğini almanın, çocukların özgüven, iç denetim, önemli kişilerin isteklerine uyma ve işbirliği, ahlaki gelişim ve başarı faktörleriyle ilişkili olduğunu bulmuşlardır. (Alıntılaman Hortaçsu, 2003) (Aktaran Peterson ve Rollins 1987)

Scott (2004), tarafından yapılan bir çalışmada da açık bir iletişimin olduğu ailelerde büyüyen çocukların akademik başarı düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, açık iletişimin olduğu demokratik anne-baba tutumunda büyüyen bireylerin yetişkinlik döneminde toplumsal becerilerinin daha iyi olduğu da saptanan diğer bulgulardır. (Alıntılaman Bee ve Boyd, 2009) (Aktaran Scott 2004)

1.5. Aile İşlevleri

1.5.1. Aile Kavramı

Aile uygarlığımızın temel parçasıdır; önemini her zaman sürdürür ve yaptığımız yolculuğun büyük bir kısmını açıklar. (Winnicott 2016) Gelişimi bir başkasının varlığına ve bakımına diğer canlılardan çok daha fazla ihtiyaç duyan insan yavrusunun sosyalleşmesini sağlayan birincil ortam olan aile, bireyin beslenme, bakım, koruma gibi temel fiziksel ihtiyaçları yanı sıra, sevgi ihtiyacı, duygusal gelişim, sosyal biliş gelişimi, sağlıklı zeka gelişimini sürdürme, kapasitelerini geliştirme gibi ruhsal ihtiyaçlarını, eğitim, kültürel değerleri kazanma gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılar. (Ünal 2009)

Bulut (1990) ' a göre, insan yaşamında önemli bir yeri olan aile, kişilerin beden ve ruh sağlığı için gerekli sevgi, yakın ilgi, şefkat ve bakım bulabilecekleri en doğal ortamdır. Bireyin yaşamından doyum sağlaması, işlevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun bir kişi olması öncelikle aile ortamında mümkündür.

Toplumun en küçük birimi olan ailenin, insanlık tarihi kadar eski olduğu yapılan birçok araştırmada dile getirilmiştir; bu var oluşun düzenli ve kurallarla çevrilmiş olduğu fikri, tarihsel gelişimi içinde aile işlevleri açısından bazı değişikliklere uğramışsa da günümüzde hala geçerliliğini devam ettirmektedir. (Taylan 2015)

Gelişim kavramı çerçevesinde meydana gelen değişimler, ilerlemeler; biyolojik süreç, bilişsel süreç ve sosyal süreç boyutları açısından incelenmektedir. Ve bu süreç birbirlerinden ayrı incelenemeyen kendi içindeki etkileşimleri de göz önüne alınarak değerlendirilmesi gereken karmaşık bir süreçtir. İnsan gelişimi çok yönlü ve karmaşık bir süreçtir. Gelişim, beden, düşünce, duygu ve sosyal açıdan incelenir. Bütün bu alanlarda gerçekleşen gelişim, birbirini etkileyen ve iç içe girmiş durumdadır. Çocuğun düşünce boyutunda gerçekleşen gelişimi, onun duygusal ve sosyal gelişimini etkilerken, duygusal gelişim de hem çocuğun sosyalleşmesini hem de zihinsel becerilerini etkileyebilmektedir. (Aydın 2005)

Bu bağlamda, Gruen'in (2006) de belirttiği gibi gelişim dönemini iyi bir şekilde tamamlayan ya da aksine tamamlayamayan bir insanın oluşun temelleri

çocukluk döneminde atılır. Dolayısıyla, sonradan kuşaktan kuşağa aktarılan bu yetiştirilme ile ilgili hataların temel kaynağı da tam da burasıdır.

İnsan, doğumdan itibaren sosyal bir canlı olarak yaşar. Bu süreçte kişiliği belli bir çevre ve kültür ortamında inşa edilir. Dolayısıyla insan fiziksel çevresiyle olduğu gibi içinde yaşadığı toplumsal çevresiyle de karşılıklı bir ilişki ve bu ilişki bağlamında da bir etkileşim içindedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da bireyin davranışlarını anlamada tek etken içinde bulunduğu psikolojik durum olmayacaktır. Bireyin davranışlarına içinde bulunduğu psikolojik durumla birlikte ilişki içinde bulunduğu anne-babasının, diğer bireylerin, içinde yaşadığı toplumun ve toplumdaki normların, değerlerin de etkisi olur.

İnsan gelişimi bir aile ortamında başlar ve gelişir. Dünyaya gelen çocuk, bağımlıdır; tek başına beslenme, bakım, korunma, sevgi gibi gereksinimlerini karşılayacak olanaklardan yoksundur. Bu temel gereksinimlerin karşılandığı ortam ise yalnızca ailedir.

Psikanalitik kurama göre, insan yaşamının ilk beş yılı çok önemlidir. Çocuğun bu dönemdeki yaşantılarının, tecrübelerinin kişiliğin oluşmasındaki önemi büyüktür. Bu yaşantılar çocuğun anne sütünden kesilmesi, tuvalet eğitimine verdiği tepkiler, anne-babayla özdeşim ve bu yolla kendi cinsiyetinin bilincinin oluşmaya başlaması, ahlaki değerlerin, toplumsal normların benimsenmesi ve buna bağlı olarak gelişmeye başlayan vicdan gibi pek çok süreci barındırır. (Hortaçsu 2003)

Ebeveyn ve çocuk etkileşimi ile ilgili çalışmalara bakıldığı zaman, pek çoğunun, çocuk yetiştirme psikolojik boyutlarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda ana babaların tutumları, mevcut psikolojik ölçeklerle tasnif edilerek, çocukların davranışsal sonuçları incelenmiştir. Böylece çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların davranışlarını ilişkilendirmek mümkün olmuştur. (Aydın 2005)

Pek çok araştırma, ebeveynin çocukla ilgili iletişimine vurgu yaparken, eşlerin kendi aralarındaki ilişkinin de önemli olduğu unutulmamalıdır. Ergenlik dönemindeki ergen, anne-babanın uygun olmayan davranışlarından olumsuz olarak etkilenmekte ya da anne-babanın çatışmalı ilişkilerinden zarar görmektedir. (Kulaksızoğlu 1999)

1.5.2. Aile İşlevleri

Aile toplumsal yapıyı şekillendirirken aynı zamanda aile bireylerinin de kendini gerçekleştirmesine yardımcı olan aracı bir kurumdur. Bu yönüyle ailenin toplum içinde birincil ve ikincil ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması için aile birtakım işlevleri yerine getirmekle yükümlüdür. Bu ihtiyaçlardan birincil olanları, maddi ve manevi olan bireysel ihtiyaçları iken, bireyin psikolojik ve biyolojik ihtiyaçları diyebiliriz, ikincil ihtiyaçlar ise, ailenin dini, toplumsallaşma, boş zamanlarını değerlendirme gibi ihtiyaçlarıdır. İkincil ihtiyaçlar aileyi toplumla bütünleştirirken, birincil ihtiyaçlar ise daha çok kendini gerçekleştirme amacı olan bireye yöneliktir. (Avcı ve Aksoy 2016)

Kendine özgü yapısı olan ailenin kurumsal bir yönü vardır. Evlilik süreci ile başlayan bu yapı, birtakım amaç, değer ve kuralları olan, maddi ve manevi unsurlarıyla aynı zamanda dinamik bir yapıdır. Üyelerinin ihtiyaçlarını giderme amacı olan aile, bireyin her gelişim dönemine özgü çeşitli ihtiyaçlarını bilmek ve bu ihtiyaçları da gidermekle yükümlüdür. Bu ihtiyaç-tatmin döngüsü ise aile içi ilişkilerin temelini oluşturur. (Solmuş 2011)

Günümüzde toplumsal düzende meydana gelen değişimler nedeniyle aile dışındaki bir takım sosyal kurumların, eskiden ailenin yaptığı görevleri yüklenmesi sebebiyle, aile işlevlerinin de farklılaştığı görülmektedir. Örneğin; geçmişte kapalı bir ev ekonomisi sürmekte iken günümüzde ailedeki üretim görevi neredeyse ortadan kalkmıştır. (Gökçe 1976)

Aile, sosyalizasyonun ilk gerçekleştiği yerdir. Bu, ailenin psiko-sosyal yönüdür. Çocuk, toplumsal bir varlık haline gelme sürecini ilk olarak ailede yaşar. Aile kavramına en ayırt edici anlamını yükleyen ise 'kalıcılık' özelliğidir. Aile olgusu, tarih içinde ve toplumdan topluma farklı özellikler taşısa da, aile bireyleri arasındaki manevi bağlılık evrenseldir. (Gülerce 2007)

Gülerce (2007), hızlı sosyal değişimle birlikte günümüzdeki aile tanımının, aileye bakış açısının genişlediğine dikkat çekmektedir. Postmodern bakış açısıyla aile, sadece yasal sözleşme, kan bağı ve hane paylaşımı ile oluşan bir sistem değildir. Bu yeni tanımda vurgulanan bir grup insanın bir araya gelerek ortak bir geçmişi, şimdiki zamanı ve gelecek beklentileri paylaşmasıdır. Bu bağlamda, kimi araştırmacılar bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları desteği inceleyerek aileyi

tanımlamaktadır. Üyeler arasındaki duygusal yakınlık yasal ve biyolojik bağa göre daha önem verilerek incelenmektedir.

1.5.2.1. Biyolojik İşlevi

Ailenin temel işlevi olmakla beraber en önemli işlevidir. Cinsel beraberlikler, ailedeki sosyal ilişkileri güçlendirir ve evrensel olarak aileyi temel bir kurum haline getirir. (Bulut 1993) Tüm aile tipleri için de eşit öneme sahiptir. Ailelerin kurulması ve yeni nesillerin oluşması bu temel işleve bağlıdır. (Taylan 2015) Ailenin biyolojik işlevi kapsamında, eşlere çocuk yapma görevi verilmekte, eşler arasındaki cinsel ilişkinin toplum değerleri ve kurallarına uygun olarak sürdürülmesi sağlanmaktadır. (Baran 2016) Başka bir açıdan bakıldığında ise ailenin bu işlevi, topluma yeni üyeler kazandırırken, evlilik gibi meşru bir yolla kadının ya da erkeğin herhangi bir boşanma durumunda da mağdur olmasını da engellemektedir. (Alıntılayan Avcı ve Aksoy 2016) (Aktaran Özgüven 2000) Özetle bu görevle, ailenin varlığı korunmakta ve neslin devamı sağlanmaktadır. (Gökçe 1976)

1.5.2.2. Psikolojik İşlevi

Aile üyelerinin birbirlerine karşı duygusal bağ geliştirmesini sağlayan hem eşlerin birbirlerine hem de çocuklar ve diğer aile üyeleri arasındaki sevgi ve güven hissinin oluşmasında diğer bir temel unsurdur. (Gökçe 1976) Çocuğun doğumundan itibaren, onun temel fizyolojik ihtiyacını aile karşılar. Çocuğu dış dünyanın fiziksel ve sosyal etkilerinden koruyan ve sevgi ortamı hazırlayıp sıcak bir yuva oluşturan ailedir. Süreç içinde ailenin toplumsal değişimlere paralel olarak ailenin birçok işlevi değişse de sevgi ve şefkat gibi psikolojik işlevler ailenin değerini arttırmaktadır. (Kır 2011) Üyelerinin kişisel gelişimini sağlayamayan ve psikolojik doyum veremeyen aileler, işlevlerini yerine getirememektedir. (Bulut 1993) Dolayısıyla ailenin psikolojik işlevi ailenin hem toplumla bütünleşmesi hem de üyelerinin sorunlarının çözüme kavuşturulması açısından önemli görülmektedir. (Avcı ve Aksoy 2016)

İki kişi birlikte olmaya başladıkları andan itibaren, yeni etkileşim biçimleri oluşur. Bu bağlamda iki kişilik ilişki bir psikolojik sistem oluşturur. Bu sistem, aynı zamanda, bireylerin dış dünya ve kendi iç dünyalarıyla, kök aileleriyle olan

ilişkililerini yeniden düzenler. Sisteme dahil olan her yeni üye yeni düzenlemeleri de beraberinde getirir (Gülerce 2007)

1.5.2.3. Toplumsallaştırma/Eğitim İşlevi

Çocuğun doğumundan itibaren en önemli yılları aile ile birlikte geçmekle beraber, diğer kurumlarla ilişkisi sonradan başlar. Dolayısıyla aile çocuğun sosyalleşmesini sağlayan ve aynı zamanda üyelerine de destek veren bir birimdir. (Bulut 1993) Toplum kurallarının öğrenilmesi ve ona uygun yaşama bireyin hazırlanması eğitim aracılığıyla gerçekleşirken, dış dünyanın kurallarının ve bu kurallara nasıl daha iyi uyulacağı ise toplumda deneyimler vasıtası ile öğrenilir. (Avcı ve Aksoy 2016) Birey, yaşadığı toplumun değer ve normlarını aile içinde öğrenmekte ve bu süreç içinde sosyal bir varlık haline gelebilmektedir. Bu dönem çocuğun ilk toplumsallaşma dönemi olması açısından önemlidir. (Kır 2011) Çocuğun hayata hazırlanması açısından aileden alınan ilk eğitim çekirdek aileye geçmekle beraber, eğitim kurumları ailenin yükünü hafifletmiş gibi görünse de okulda verilen eğitimin devamlılığının sağlanmasından aile işlevlerinin önemi büyüktür. (Baran 2016)

1.5.2.4. Ekonomik İşlevi

Üyelerinin ihtiyaçlarının aile içinde karşılandığı ve ekonomik iş bölümünün olduğu aile işlevidir. (Gökçe 1976) Sanayi öncesi dönemde kendi temel ihtiyaçlarını karşılayabilen bir üretim ve tüketim birimi olan aile, günümüzde üretimle ilgili görevlerinin büyük bir kısmını ekonomi kurumlarına devretmiştir. Örneğin; ailenin ekonomik fonksiyonu olan geleneksel mesleğe yönlendirme ve edindirme işlevi eğitim kurumları, halk eğitim merkezleri ve çeşitli sanayi kuruluşları tarafınca gerçekleştirilmektedir. (Avcı ve Aksoy 2016) Diğer yandan geleneksel aile yapılarından farklı olarak, ekonomik zorluklar ve eğitim düzeyinin yükselmesiyle bu dönemde kadınların da çalışma hayatına katıldıkları görülmektedir. (Baran 2016) Aile üyelerinin geçimi, aile bütçesinden sağlanan ve üretime bütün fertlerin ortak katılımı ile gerçekleşmektedir. (Taylan 2015)

1.5.2.5. Boş Zamanlarını Değerlendirme İşlevi

Aile üyelerinin birlikte eğlenmeleri ve nitelikli zaman geçirmeleri, bu sayede aile bağlarının korunması ve aile bireylerinin ihtiyaçlarının giderilmesi açısından

önemlidir. Bu işlev günümüzde çocukların zararlı alışkanlıklar/arkadaşlıklar edinmemesi için de kritik bir öneme sahiptir. (Baran 2016) Ailenin, kendi üyelerine gündelik yaşam içinde boş zamanlarını nasıl değerlendireceğini öğreten boş zaman aktiviteleri, örneğin; babanın çocuğu ile oyun oynaması, bireylerin davranışlarında da olumlu izler bırakır. (Kır 2011) Geleneksel aile yapılarında ve toplumsal kurumların işlevlerini tam olarak yerine getiremediği alanlarda geniş ailenin, üyelerinin eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarını giderme noktasında önemli bir yeri olduğu belirtilmektedir. (Taylan 2015)

1.5.2.6. Dini İşlevi

Aile, üyelerine dini bilgileri verir, dini eğitimini sağlar ve dini bir kurum görevini yüklenerek üyelerinin ibadet ve dinsel pratiklerini organize eder. (Gökçe 1976) Çocuk öğrenme becerisine sahip olmaya başladığı andan itibaren dini değerler, aile tarafından öğretilir. Aile ve dini ortak noktada buluşturan diğer işlev ise sosyalleşme aracı olmasıdır. Çocuğun doğumundan itibaren sosyalleşmeye hazırlandığı toplumsal rollere adapte olmasında yardımcı olur. Bu anlamda aile ve din arasındaki ilişkinin sebep olduğu işlevlerden biri de evlilikler olup çoğu zaman ailenin kendi din yapısına uygun eş araması ailenin dini işlev varsayımına da uygun olabilir. (Avcı ve Aksoy 2016)

1.5.9. Aile İşlevleri ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Adana’ da yaşayan ve 14-18 yaşları arasında olan, şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin aile işlevlerinin karşılaştırıldığı bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, şiddet davranışı gösteren ergenlerin, ailelerini daha sağlıklı algıladıkları ve aile işlevlerinin tüm alt boyutlarında, şiddet davranışı göstermeyen gruba göre daha fazla sorun ifade ettikleri belirlenmiştir. (Avcı 2006)

2008 yılında tutuklu/hükümlü gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile aile özelliklerinin incelendiği ve çoğunluğu 17-18 yaş aralığında olan 44 genç ile yapılan çalışmada, gençlerin, problem çözme ve davranış kontrolü dışında tüm alt ölçeklerde ailelerini sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir. Ailede problem çözme işlevinin sağlıklı algılanması gençlerin genel olarak ve arkadaş ortamında benliklerini olumlu algılamalarında, iletişim işlevinin sağlıklı algılanması, genel olarak gençlerin kendi benliklerini olumsuz algılamalarında, roller işlevinin sağlıklı algılanması gençlerin

arkadaş ortamında kendilerini olumsuz algılamalarında etkili olduğu bulunmuştur. (Seyhan ve Zincir 2009)

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi' nde okuyan 300 öğrenci ile yapılan ve üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada öğrencilerin depresyon puanları ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler alt puanlarında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. ($p < 0,01$) Aile işlevleri sağlıksızlaştıkça depresyon puanlarında da artış olduğu tespit edilmiştir. (Mete Otlu 2008)

Zihinsel engelli çocukları olan aileler ile sağlıklı çocuklara sahip ailelerin, aile işlevlerinin karşılaştırıldığı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, engelli çocuğu olan ebeveynlerin %24' ünün suçluluk ve pişmanlık hissine sahip olduğu, %14' ünün isyan ve bıkkınlık yaşadığı, %20' sinin kendini çaresiz hissederek yeterli sabır ve özveriye gösteremediği tespit edilmiştir. Ayrıca engelli çocukların psikolojik destek alması, babanın işsiz olması, annenin çalışıyor olması davranış kontrolü alt alanını anlamlı düzeyde etkilediği; bunun yanında annenin çalışan bir kadın olmasının ise gerekli ilgiyi gösterme alt alanını negatif yönde etkilediği saptanmıştır. Bütün bu verilerden hareketle engelli ve sağlıklı çocuğa sahip olan aileler arasında problem çözme, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar alt alanlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. (İçmeli ve diğ. 2008)

İzmir' de, 12-15 yaş ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne baba kişilik özelliklerinin araştırıldığı bir çalışmada, ergenlerin davranış sorunları ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Davranış sorunları ile paralel olarak, aile işlevleri ölçeğinin tüm alt ölçeklerinin daha sağlıksız olarak algılandığı bulunmuştur. (Savi 2008)

Lise öğrencilerinin, aile işlevlerinin ve denetim odaklarının incelendiği çalışmaya göre, öğrencilerin anne babaları arasındaki anlaşmazlık düzeylerine göre duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar işlevleri açısından önemli bir farklılık ortaya çıkmış, aile işlevlerinden genel fonksiyonlar, gereken ilgiyi gösterme, iletişim ve roller işlevleri birlikte denetim odağını anlamlı olarak yordamıştır. (Doğan ve Ceyhan 2008)

Ergenlerin sosyal ve duygusal yalnızlık düzeyleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada duygusal yalnızlığın, aile işlevleri alt boyutlarından olan “genel işlevler”, “duygusal tepki verebilme” ve “problem çözme” yi en çok yordayan alanlar olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya göre , bir birey olarak aile içinde kendisine önem verilmeyen, gerektiğinde kendisinin yanında olmayan ve aile üyeleri arasındaki iletişimi güçlü olmayan ergenlerin kendilerini duygusal anlamda yalnız hissettikleri saptanmıştır. Ailesinde birlik ve beraberlik ruhu olmayan, aileden gerekli güven, ilgi ve desteği alamayan ergenlerin duygusal ilişkilere girmede ve ilişkiyi sürdürmede problemler yaşadıkları belirlenmiştir. (Özatça 2009)

Kayseri ili, İncesu Çocuk Tutuklu Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda , 15-18 yaş grubunda olan tutuklu/hükümlü gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile aile özelliklerinin incelendiği çalışmada gençlerin, problem çözme ve davranış kontrolü dışında tüm alt ölçeklerde ailelerini sağlıklı algıladıkları belirlenmiştir. Araştırmaya katılan gençlerin %93.2’sinin aile içinde şiddete maruz kaldığı, aile içinde herhangi bir kabahat işlediklerinde gençlerin yarısında, ailesinin döverek cezalandırdığı, %68.2’inin daha önce evden kaçma davranışında bulunduğu, kuruma gelmeden önce gençlerin %79.5’inin, ailelerinin %93.2’sinin bağımlılık yapan bir madde kullandığı saptanmıştır. Gençlerin %46.8’inin ailesinin ise %59.1’inin sosyal çevresinde suç işleyen bireyler olduğu belirlenmiştir. (Seyhan ve Zincir 2009)

13-18 yaş arası lise öğrencileri üzerinde aile işlevi algılarına göre uyum düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada ailenin ergenler tarafından sağlıklı olarak algılanmasının uyum düzeyini azalttığı bulunmuştur. (Kalyencioğlu ve Kutlu 2010)

Ön ergenlik döneminde bulunan ve İzmir’ de ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarına devam eden ergenlerin davranış sorunları ve aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmanın sonuçlarına göre davranış sorunları ve aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmış, ergenlerin aile işlevlerinden problem çözme işlevi bozuldukça davranış sorunlarının arttığı, iletişim, duygusal tepki verebilme, roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel işlevlerde sağlıklılık düzeyi arttıkça davranış sorunlarının azaldığı tespit edilmiştir. (Savi ve Akboy 2010)

Kastamonu’ da yaşayan 235 anne babanın, aile işlevlerine yönelik görüşlerinin araştırılmak istendiği bir çalışmada, toplam ölçek puanı ile problem çözme, iletişim

ve genel fonksiyonlar alt boyutlarında anne babalar arasında anneler lehine anlamlı bir farklılık saptanırken ($p<0,05$), roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Araştırma aynı zamanda, anne babaların aile işlevleri bakımından farklı yaklaşımlarda bulduklarını saptarken, problem çözme, iletişim ve ailenin genel fonksiyonları konularında annelerin babalara göre daha işlevsel olduklarını ortaya koymuştur. (Demircioğlu ve diğ. 2011)

12-15 yaşları arasında, düşük sosyoekonomik düzeydeki bir bölgedeki ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılan ve ergenlerde şiddet kullanımında risk faktörlerinin incelendiği bir çalışmanın sonucuna göre, aile işlevleri ölçeğine göre iki grup karşılaştırıldığında, ailede roller, duygusal tepkililik, genel işlevler alanlarında şiddet kullanan çocukların ailelerinin işlev düzeyinin şiddet kullanmayan çocukların ailelerine göre daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. (Zinnur Kılıç 2011)

Ergenlerde evden kaçma davranışının sosyodemografik özellikler ve aile işlevleri açısından incelendiği bir çalışmada, evden kaçma davranışı gösteren ergenler ile karşılaştırma grubunda yer alan ergenlerin aile işlevlerinin alt boyutları olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler boyutuna göre anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç evden kaçma davranışı gösteren ergenlerin sağlıksız aile işlevlerine sahip olduğu sonucunu desteklemiştir. (Zengin 2013)

Bir kamu üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesi birinci sınıfında öğrenim gören 16-20 yaş grubu ergenlerde aile işlevleri ve kişilerarası ilişki tarzının incelendiği bir çalışmada ergenlerin ADÖ'nin alt boyutlarından en düşük puanı problem çözme (2.03 ± 0.59); en yüksek puanı davranış kontrolü (3.08 ± 0.32) ve gereken ilgiyi gösterme (3.17 ± 0.47) olarak tespit edilmiştir. Cinsiyet, ebeveyn eğitim durumu ve ailenin gelir düzeyinin aile işlevselliği algısını ve ilişki tarzını etkilediği saptanırken aile işlevleri ölçeğinin tüm alt boyutları ile besleyen ilişki tarzı arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif (r değerleri -0.29 ile -0.62 arasında), ketleyen ilişki tarzı arasında anlamlı pozitif ilişkiler (r değerleri 0.24 ile 0.55 arasında) saptandı. Bu araştırma sonuçları, aile işlevselliğinin ergenlerin kişilerarası ilişki tarzlarını anlamlı düzeyde açıkladığını göstermiştir. (Karaca ve diğ. 2013)

Süleyman Demirel Üniversitesi, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniği' ne başvuran 12-17 yaş grubu ergenlerden kendine zarar verdiği belirlenen 70 olgu üzerinde yapılan bir çalışmada, olgu grubunda kendine daha sık ve daha ciddi biçimde zarar veren ergenlerin daha düşük benlik saygısına sahip oldukları saptanırken ailelerinin genel işlevleri (2.29±0.78) ile problem çözme (2.35±0.81), roller (2.30±0.49), duygusal tepki verebilme (2.36±0.78), davranış kontrolü (2.22±0.39) ve iletişim (2.31±0.71) alanlarındaki işlevlerinin anlamlı düzeyde sağlıklı olduğu belirlenmiştir. (Aktepe ve diğ. 2014)

Aile işlevlerinin, öğretmenlerin mesleki performansları üzerine etkisini araştıran bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma, aile değerlendirme ölçeğinin tüm alt alanlarının, öğretmenlerin mesleklerini yerine getirirken kullandıkları iş performansı ile anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Diğer yandan aile işlevlerinin alt alanlarından sadece “davranış kontrolü” ve “problem çözme” işlevlerinin öğretmenlerin iş performansı üzerinde anlamlı yordayıcı bir etkisi olduğu saptanmıştır. Aile işlevlerinin diğer alt alanlarının ise öğretmenlerin iş performansı üzerinde yordayıcı bir etkisi bulunmamıştır. (Kabaklı Çimen 2015)

Depresyonu olan ergenlerin anne-baba kabul-red algıları ve aile işlevleri açısından incelendiği bir çalışmaya 30 depresyonu olan ergen ve 30 sağlıklı ergen ile anne babaları dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucu, depresyonu olan ergenlerin annelerinin gereken ilgiyi gösterme işlevi hariç aile işlevlerinin tüm alt alanlarını daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Diğer yandan babaların ise yalnızca “problem çözme” ve “gereken ilgiyi gösterme işlevlerini” daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır. (Şireli ve Aysev Soykan 2016)

1.6. Ergenlikte Madde Kullanımı ile Araştırmadaki Diğer Değişkenlerin Birlikte Alındığı Araştırmalar

New York' ta azınlık durumunda olan gençler üzerinde madde kullanımı, suç ve saldırganlık ilişkisinin, aile yapısı ve cinsiyet yönünden araştırıldığı ve anne babalarının da dahil edildiği bir çalışmada 6.sınıfta okuyan 228 öğrenci örneklem olarak alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, tek ebeveyn ile yaşayan erkek öğrencilerde yüksek oranda davranışsal problemler saptanırken, daha fazla anne baba denetimi erkek öğrencilerde daha az alkol tüketimi dahil genel anlamda daha az suç oranı ile ilişkili iken, evde denetimsiz yalnız geçirilen zaman, kız öğrenciler için

daha fazla sigara kullanımı ile ilişkili bulunmuştur. Öğrencilerin %88' inin siyahi olduğu araştırmada anne baba denetiminin düşük suç ($\beta=-.21$, $p<0.01$) oranları üzerinde anlamlı bir etkisi saptanırken, sigara kullanım ($\beta=-.13$, $p<0.10$) oranları üzerine ise düşük bir koruyucu etki tespit edilmiştir. (Griffin ve diğ. 2000)

10-17 yaş arası, 382 sigara kullanan ergen üzerinde, sigara kullanımını yordayan anne baba tutumlarını araştıran bir çalışmada “düşük kabul ve denetim” olan ailelerde yetişen çocukların sigara kullanımına başlamalarının daha olası görüldüğü tespit edilmiş, sigara kullanımına başlamada, ergenlerin yaşı ve aile yapılarının anlamlı düzeyde etkili olduğu bulunmuştur. Bunun yanısıra sigara konusunun daha fazla konuşulduğu ailelerde bulunan ergenlerin, sigara kullanma olasılığını azalttığı, ancak bu etkinin, yalnızca sigara içmeyen ebeveynlerde olduğu saptanmıştır. (Chassin ve diğ. 2005)

Ebeveyn denetimi ve akran ilişkilerinin ergenlerde madde kullanımı üzerine etkisinin incelendiği bir çalışmada, anne baba denetimi ile madde kullanımı arasında negatif bir ilişki olduğu, ergenlerin akranlarında madde kullanımının olmasının, alkol ve uyuşturucu madde kullanımını da belirgin şekilde arttırdığını ortaya çıkarmıştır. (Steinberg ve diğ. 1994)

Ergenlerde ve erken yetişkinlik döneminde madde kullanım problemleri ve aile yapısının incelendiği bir araştırmaya, 18-23 yaşları arasında 1760 kişi dahil edilmiştir. Farklı etnik yapılardan oluşan bu grupta, anne ve baba ile birlikte yaşayan / tek ebeveyn ile yaşayan /tek ebeveyn ile yaşayan ve yanlarında akrabalarından biri(leri) bulunan ve üvey aile tipleri olmak üzere 4 kategori belirlenmiştir. Madde kullanımı, madde kullanımına bağlı sağlık sorunları, okul/iş kaybı vb. alanlarda çeşitli soruların sorulduğu araştırma sonucuna göre ergenlik döneminde, anne ve baba ile birlikte yaşayan ergenlerin (13-18 yaş arası dönem) tek ebeveyn ile yaşayan ergenlere göre göreceli olarak avantajlı oldukları saptanmıştır. Bu grupta aile desteği ve otoriter anne baba algısı daha yüksek iken, stres ve travmaya daha az maruz kalma, ailede daha düşük oranlarda madde kullanımı tespit edilmiştir. Tek ebeveyn ile yaşayan aile yapılarında ise düşük aile desteği ve travmalar daha çok gözlemlenirken sosyoekonomik koşullar anlamında da diğer aile yapılarından daha dezavantajlı durumda oldukları belirlenmiştir. (Barett ve Turner 2006)

2005-2007 yılları arasında EGEBAM' a başvuran madde kullanım bozukluğu (MKB) tanısı ile tedavi gören 47 erkek ergenin anne ve babaları ile yapılan çalışmada Madde Kullanım Bozukluğu olan ergenlerin anne babalarının %51.1'inin öyküsünde en az bir psikiyatrik hastalığın bulunduğu belirlenmiştir. En sık rastlanan psikiyatrik bozukluk ise duygudurum bozukluğu olarak tespit edilmiş olup (%33), bunu sırasıyla alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu takip etmiştir. Ailede MKB olan ve olmayan gruplar arasında, alkol ve MKB oranı açısından fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Madde kullanımında, ailesel etkiler, madde kullanan bireyin kişisel özellikleri, arkadaş seçimleri, ailede psikiyatrik bir hastalığın varlığı ve eğitim seviyesi, ailenin ekonomik durumu ve göç olaylarının etkisi de çalışmada önem arz eden diğer etkiler olarak yer almıştır. (Yüncü ve diğ. 2008)

12-18 yaşları arasındaki öğrencilerin, anne baba tutumları ile sigara, alkol, esrar kullanımı, cinsiyet ve aile yapıları ilişkisi bakımından incelenmiştir. Çalışmaya 6.sınıf-12.sınıfları arasında okumakta olan 16532 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, anne baba denetimi ve duygusal destek, tek ebeveyn ve üvey aileler (anne veya babanın üvey olduğu aileler) ile yaşayan öğrencilerde, anne ve baba ile birlikte yaşayan öğrencilere göre daha düşük düzeyde saptanmıştır. Sigara ve esrar kullanımı erkek ve kız öğrenciler için de tek ebeveyn ve üvey ailelerde daha yüksek tespit edilirken, alkol kullanımında bu sonuç yalnız kız öğrenciler için doğrulanmıştır. Kız öğrencilerde erkeklere göre daha yüksek anne baba denetimi ve duygusal destek tespit edilirken, şaşırtıcı bir sonuç ise anne baba denetimi ve madde kullanımı arasında negatif bir ilişkinin saptanmış olmasıdır. (Choquet ve diğ. 2008)

Amerika' da, ergenlikte madde kullanımı ve aile yapısının incelendiği geniş çaplı bir araştırmada, kırsal bölge ve kentlerdeki 8.-12.sınıf aralığında 37.507 öğrenci ile karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır. Örneklemin yaklaşık %78' i anne ve baba ile aynı evde birlikte yaşadığını belirtmiştir. 8334 öğrenci ise, tek ebeveyn ile yaşarken bu grubun %82.5' ise yalnızca anne ile aynı evde yaşadığını ifade etmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda erkeklerde esrar kullanımının kızlara göre, kızlarda ise amfetamin kullanımının erkeklere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. ($p<0.001$) Uçucu madde kullanımında ise cinsiyet anlamında bir farklılık saptanmamıştır. Çalışmanın sonuçları, yalnız baba ile yaşayan ergenlerde madde kullanımının, anne ve baba ile birlikte yaşayan veya yalnız anne ile birlikte yaşayan ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yalnız baba

ile yaşıyan aile yapısındaki erkek öğrencilerde esrar kullanımı, anne ve baba ile birlikte yaşıyan erkek öğrencilere göre anlamlı olarak yüksek iken, yalnız anne ile yaşıyan erkek öğrencilere göre ise bir farklılık saptanmamıştır. Kız öğrencilerde ise bu durum farklılaşmış; yalnız baba ile yaşıyan aile yapısındaki kız öğrencilerin esrar kullanımının, anne ve baba ile birlikte yaşıyan veya yalnız anne ile yaşıyan kız öğrencilere göre anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kız öğrencilerdeki bu tablo, uçucu madde ve amfetamin kullanımı için de aynı sonuçları vermiştir. (Hemovich ve Crano 2009)

Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin psikolojik sağlamlılık ve aile işlevleri açısından karşılaştırıldığı ve örneklemini İzmir’de, 25 lisede okuyan 9. sınıf öğrencileri olan çalışmada, ailesinde madde kullanımı olan ergenlerin “roller” işlevlerini algılama düzeyleri, ailesinde madde kullanımı olmayan ergenlere göre daha olumlu olduğu, aile işlevlerinin diğer alt ölçekleri açısından ise bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Bu çalışma, madde kullanımının her zaman aile işlevlerini olumsuz şekilde etkileyemeyeceğini ve madde kullanan ya da kullanmayan ergenlerin ailelerinin kendine özgü dinamik yapıları nedeniyle farklı faktörlerden etkilenebileceğini vurgulamıştır. (Çataloğlu 2011)

Madde bağımlılığında, aile ile ilgili olası risk faktörlerini içeren araştırmaların derlendiği bir çalışmada, ailede madde kullanan bireylerin olması, ebeveynlerin birlikte yaşamamaları, boşanmış olmaları, aile ortamının düşmanca, iletişim ve destekten yoksun, bütünlük ve iş birliğinden uzak olması, ebeveyn ve ergen arasında iletişim kopukluğu olması, ebeveynlerin çocukları üzerinde gözetimlerinin olmaması aile ile ilgili risk faktörleri olarak saptanmıştır. Sorunlu bir ergen olsun ya da olmasın anne kadar babanın da çocukların yetişmesinde ve olumlu bir iletişim ağının gelişmesinde kritik bir rolü olduğunu vurgulaması açısından önemli bir bulgudur. (Bircan ve Erden 2011)

Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde ebeveyn kabul reddi ve kimlik statülerinin araştırıldığı ve ergenlerin bağımlılık konusunda tedavi edildiği bir merkeze başvuran 55 olgu ile yapılan çalışmanın sonucunda, Madde Kullanım Bozukluğu olan ergenlerin kontrol grubuna göre saldırganlık, benlik saygısı, duygusal hassasiyet ve dünya görüşü alanları açısından değerlendirmelerinin daha olumsuz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışma, olgu grubundaki ergenlerin,

kontrol grubuna göre anne babalarından daha yüksek red algısına ve kimlik statüleri ile ilgili daha olumsuz değerlendirmelere sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. (Yüncü ve diğ. 2015)

ÇEMATEM' de Madde Kullanım Bozukluğu nedeniyle tedavi gören 14-18 yaş grubunda 50 ergen ve anne babaları ile bir çalışma yapılmıştır. Çalışma, aile işlevleri, anne baba tutumları ve çift uyumu ile madde kullanımı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda Madde Kullanım Bozukluğu olan ergenlerin Anne Baba Tutum Ölçeği alt alanlarından “kabul-ilgi”, “psikolojik özerklik” ve “kontrol-denetleme” konusunda kontrol grubuna göre anlamlı olarak düşük olduğu belirlenmiştir. Madde kullanımı olan grupta, algılanan anne baba tutumun ihmalkar tutum olduğu, kontrol grubunda ise demokratik tutumun hakim olduğu saptanmıştır. Anne babaların ve ergenlerin aile işlevleri ortalamaları incelendiğinde deney grubunun aile işlevlerinin tüm alt alanlarını, kontrol grubuna göre daha sağlıksız olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Hem anne babaların hem de ergenlerin aile işlevleri puan ortalamaları arasındaki ilişki incelendiğinde ise “duygusal tepki verebilme” ve gereken ilgiyi gösterme” işlevi hariç tüm alt alanlarında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. (Öngel Atar ve diğ. 2016)

2.AMAÇ

Madde kullanımı, bireysel ve toplumsal boyutları açısından giderek önem kazanan, küresel ve yerel sonuçları açısından ciddi bir tehdit kaynağı olmaya devam etmektedir. Özellikle fiziksel, ruhsal ve bilişsel alanlarda hızlı bir değişimin yaşandığı ergenlik döneminde, bazıları için uyumu zorlaştıran etkileri nedeniyle bu çalkantılı dönem pek çok risk faktörü açısından ele alınmaktadır. Ailevi özellikler, akran ilişkileri, yetişkin yaşama uyum çabası, akademik başarısızlık veya risk algısı gibi çeşitli risk faktörleriyle ergenlik, madde kullanımı açısından da kritik bir dönemdir.

Bu araştırmada , madde kullanan ve kullanmayan ergenler, anne baba tutumları ve aile işlevleri açısından karşılaştırılacak olup anne baba tutumları ve aile işlevlerinin madde kullanımı üzerindeki etkisi araştırılacaktır.

Ülkemizde, bu konuda “Madde Kullanım Bozukluğu” tanısı ile tedavi gören 50 ergen grubu ile yapılan bir çalışma bulunmakla beraber, bu çalışmanın kapsamı ve örneklem boyutu açısından, madde kullanan ve kullanmayan lise öğrencilerinin anne baba tutumlarının ve aile işlevlerinin karşılaştırılması açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Anne baba tutumları ve aile işlevleri açısından anlamlı bir ilişki bulunması durumunda, ergenlerde madde kullanımı ile ilgili risk faktörlerini en aza indirmek ve aile sistemini güçlendirmek amacıyla geliştirilecek olan anne-baba eğitim programlarında, ailelerin ergenlik dönemi ve madde kullanımı ile ilgili bilgi, inanç ve tutumlarının saptanması, ideal çocuk yetiştirme tutumlarının, ailenin temel işlevleri, anne babaların ihmal veya istismarı ile ilgili olmak üzere pek çok alanda farkındalık artırıcı programların geliştirilmesinde ve varolanların da ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu amaçla, aşağıdaki temel sorulara da yanıt aranacaktır:

1. Cinsiyete göre anne baba tutumları ve aile işlevleri farklılaşmakta mıdır?
2. Okul türüne göre anne baba tutumları ve aile işlevleri farklılaşmakta mıdır?
3. Gelir düzeyine göre anne baba tutumları ve aile işlevleri farklılaşmakta mıdır?
4. Ailede madde kullanma durumuna göre anne baba tutumları ve aile işlevleri farklılaşmakta mıdır?
5. Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin anne baba tutumları ve aile işlevleri farklılaşmakta mıdır?
6. Anne baba tutumları ve aile işlevleri arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın tipi, araştırma yerinin seçimi, evreni, örneği, özellikleri ve örnekleme tekniği, kontrol grubunun özellikleri ve seçimi, araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerinin belirlenmesi, araştırmada kullanılan terim, sınıflandırma, yöntem ve ölçütlerin açıklanması, araştırmada kullanılan araç-gereçlerin tanımlanması, veri çözümlemesi, kullanılan istatistiksel testlerin ve hesaplamaların tanımlanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma, madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin anne baba tutumlarını ve aile işlevlerini belirlemeye yönelik karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılan betimsel bir çalışmadır. Örnekleme, madde kullanan ve madde kullanmayan ergenler olarak 2 gruba ayrılarak Anne Baba Tutum Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği ölçekleri uygulanarak karşılaştırma yapılmış, anne baba tutum ölçeği ve aile değerlendirme ölçeği arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi ve ne şekilde farklılaştığı incelenmiştir.

3.2. Araştırma Yerinin Seçimi

Araştırma, Muş İli Merkez ilçesinde bulunan ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan oranlı küme (okul türü) yolu ile belirlenen 7 lisede okuyan öğrencilerin okul idaresinin izni doğrultusunda belirlenen gün ve saatte araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen ve ulaşılabilen 9.-10.-11. ve 12. sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Anket uygulaması bizzat araştırmacı tarafından en fazla 35 kişilik gruplarla ayrı bir sınıfta yapılmış, formların kapalı zarf içinde kimlik bilgilerine yer verilmeden araştırmacıya teslim edilmesi sağlanmıştır. Ölçeklerin doldurulma süresi 20-35 dakika arasında değişmiştir.

3.3. Araştırma Evreni, Örneği, Özellikleri ve Örnekleme Tekniği

Araştırma evreni Muş ili Merkez ilçesindeki liselerde öğrenim gören 12.599 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma örnekleme okul türü yolu ile belirlenen 7 lisede öğrenim gören 898 öğrenciden oluşmaktadır. Tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen, çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden ve ulaşılabilen öğrencilere kişisel bilgi formu ve ölçekler verilmiş, eksik veya rastgele doldurulmuş veri toplama araçları değerlendirme dışı bırakılarak 229 kadın, 387 erkek olmak üzere 616 öğrenciden toplanan veriler değerlendirmeye dahil edilmiştir.

Araştırma örnekleme oluşturulurken çalışmaya gönüllü katılım esas alınmıştır. Uygulama araştırmacı tarafından yapılmış ve 30-35 kişilik gruplarla, öğrencinin öğrenim gördüğü sınıfın dışında, ayrı bir sınıf/eğitim salonunda yapılması sağlanmıştır. Veri toplama araçları ile birlikte araştırmaya katılacak olan öğrencilere, kendilerinde kalmak suretiyle Bilgilendirme Formları teslim edilerek, formları doldurup kapalı zarf içinde teslim etmenin araştırmaya katılmayı kabul etmek

anlamına geldiği belirtilmiştir. Kişisel bilgi formu ve ölçeklerde, kimlik belirlemeye yönelik kişisel bilgilere yer verilmemiş, belirtilen formların araştırmacıya kapalı zarf içinde teslim edilmesi sağlanmıştır.

Uygulama sonunda, madde kullanan veya risk grubunda olan öğrenciler için Muş Halk Sağlığı Müdürlüğü tarafından temin edilen, madde kullanım riskleri, önleme yolları, tedavi yöntemleri, tedavi merkezleri ve iletişim adresleri vb. konularda hazırlanmış olan broşürler öğrencilere elden dağıtılmıştır.

3.4. Kontrol Grubunun Özellikleri

Araştırmanın kontrol grubunu, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerin kişisel bilgilerinin yer aldığı formda bulunan, son 1 yıl içinde sigara,alkol ve uyuşturucu maddelerin kullanılma durumu ve sıklığı ile ilgili soruları, “hiç kullanmamış olmak” veya “sadece denemiş olmak” olarak işaretleyen grup oluşturmuştur.

Araştırmanın deney grubu ise kişisel bilgi formu ışığında, son 1 yıl içinde sigara, alkol ve uyuşturucu maddelerin herhangi birini kullanma durumu ve sıklığı ile ilgili soruları, “ayda 1-3 kez”, “haftada 1-5 kez” ile “hemen hemen hergün” kullanmaya devam ettiğini işaretleyen grup oluşturmuştur.

3.5. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerinin Belirlenmesi

Bu araştırmada madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin, anne baba tutumları ve aile işlevleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Anne baba tutumları ve aile işlevlerinin ergenlerin madde kullanma üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu durumda araştırmanın bağımlı değişkeni madde kullanım durumu iken, bağımsız değişkenleri ise anne baba tutumları ve aile işlevleri olarak belirlenmiştir.

3.6. Araştırmada Kullanılan Terim, Sınıflandırma, Yöntem ve Ölçütlerin Açıklanması

Araştırmada kullanılan terimler, uluslar arası bilimsel çalışmalarda kullanılan ve APA'nın (American Psychological Association) onayladığı terimlerdir. Sınıflandırma ve ölçütlerde ise DSM-5 tanı ölçütleri, istatistiki bilgi ve teknikleri esas alınmıştır.

3.7. Araştırmada Kullanılan Araç-Gereçlerin Tanımlanması

Araştırmada ailenin sorun alanlarını aile üyelerinin algılamalarına göre değerlendirmeyi amaçlayan ve Bulut (1990) tarafından Türkçeye uyarlanan Aile Değerlendirme Ölçeği, anne babaların tutumlarını belirlemek için Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen ve Eldeleklioğlu (1993) tarafından revize edilmiş olan Anne Baba Tutum Ölçeği ve cinsiyet, yaş, eğitim durumu, kardeş sayısı, madde kullanma durumu ve sıklığı vb. değişkenleri belirlemek amacıyla da kişisel bilgi formu kullanılmıştır

3.7.1. Anne Baba Tutum Ölçeği

Araştırmada anne baba tutumlarını belirlemek için Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiş ve Eldeleklioğlu (1993) tarafından revize edilmiş Anne Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, Demokratik Tutum, Koruyucu-İstekçi Tutum ve Otoriter Tutum olmak üzere 3 anne baba tutumunu ölçmekte ve yanıtlar 5 basamaklı likert tipi ölçekte derecelendirilmektedir. (Kuzgun ve Eldeleklioğlu 2017)

Anne Baba Tutum Ölçeği, Demokratik Tutumu ölçen 15 madde, Koruyucu-İstekçi Tutumu Ölçen 15 madde ve Otoriter Tutumu ölçen 10 madde olmak üzere toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği yanıtlarken bireyin anne babasının benimsediği en yakın tutumu düşünüp **A) Hiç uygun değil, B) Pek uygun değil, C) Biraz uygun, D) Uygun, E) Çok uygun,** seçeneklerinden birini işaretlemesi beklenmektedir. (Kuzgun ve Eldeleklioğlu 2017)

“Anne Baba Tutum Ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için önce ölçeği oluşturan alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır. Sonra ölçeğin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı testin tekrarı yöntemi ile belirlenmiştir. Anne Baba Tutumları Ölçeği’ ne ilişkin iç tutarlılık ve kararlılık kat sayıları sırasıyla: Demokratik Tutum için 0.89 ve 0.92, Koruyucu/İstekçi Tutum için 0.82 ve 0.75, Otoriter Tutum için 0.78 ve 0.79 olarak belirlenmiştir.” (Kuzgun ve Eldeleklioğlu 2017)

Demokratik Tutumu Ölçen Maddeler:

“1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39”

Koruyucu/istekçi Tutumu Ölçen Maddeler:

“4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34”

Otoriter Tutumu Ölçen Maddeler:

“3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38, 40.”

Demokratik tutumu ölçen maddeler içten sevgi ve ilgiyi yansıtan maddeler olarak otoriter tutumu ölçen maddelerin tam karşıtıdır. Demokratik anne babalar çocuklarının iç denetim geliştirmesine önem verirken otoriter anne babalar çocuklarına karşı soğuk davranmakta ve onları dıştan denetlemeye çalışmaktadır. (Kuzgun ve Eldeleklioğlu 2017:71’ den alıntı)

Koruyucu/istekçi anne baba tutumunda ise, çocuğa yoğun ilgi gösterilmekte, her ikisi de çocuğun özünü gerçekteşirmesine fırsat vermeyen sıkı bir dıştan denetim uygulamaktadır. Yani burada anne baba tutumları, bir içten sevginin gösterilip gösterilmemesi diğerisi ise denetimin içten ya da dıştan oluşunu gösteren ve birbirini kesen iki boyut arasında yer almaktadır. (Kuzgun ve Eldeleklioğlu 2017:71’ den alıntı)

Bu araştırmada anne baba tutumu ölçęinin güvenilirlik katsayısı 0,875 olarak yüksek bulunmuştur. Alt boyutlara ilişkin güvenilirlik katsayıları aşağıdaki çizelgede sunulmaktadır.

Alt Ölçekler	Crombach Alpha
Demokratik Tutum	0,844
Koruyucu Tutum	0,896
Otoriter Tutum	0,831

3.7.2. Aile Değerlendirme Ölçeği

Ailenin işlevlerini hangi konuda yerine getirebildiğini ve getiremediğini belirleyen bir ölçü aracı olan Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ), McMaster Aile İşlevleri Modelinin klinik olarak aile üzerine uygulanmasıyla elde edilmiş, Epstein, Bishop, Baldwin ve Keitner tarafından Brown Üniversitesi ve Buttlar Hastanesi işbirliği ile Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirilmiştir. (Bulut 1990)

“McMaster Aile İşlevleri Modeli, Aile Değerlendirme Ölçeği için 53 soruya indirgenirken, her boyuttan tesadüfi olarak ve her alt boyutun kendi iç tutarlılığı Cronbach alpha kat sayısı ile hesaplanmıştır. Her alt boyutun alpha kat sayısı en az 0.70 olana kadar işleme devam edilmiştir. İç tutarlılık altı boyutta 0.72 ile 0.92 arasında değişmektedir. Bu da iç tutarlılığın yüksek olduğunu göstermektedir.” (Bulut 1993)

Ölçeğin Türkiye’deki geçerlik ve güvenirlik çalışması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. Ölçek, 25 boşanma sürecinde olan kadın ve erkeğe, 25 de normal evlilik sürecini sürdüren çiftlere uygulanarak elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark tüm alt boyutlar için ayrı ayrı t testi ile test edilmiştir. Ölçekten, aile işlevlerinin sağlıklı ve sağlıksız ayrılacak bir ölçüt saptayıp ADÖ puanlarının bu açıdan değerlendirmenin yararlı olacağı düşünülmüştür. (Bulut 1993)

ADÖ ölçeğinde 60 madde bulunmaktadır. Her madde aile yaşamına ilişkin olumlu ve olumsuz ifadelerin yer aldığı bir cümleden meydana gelmiştir ve her biri 7 alt ölçekten birine aittir. Maddelerin bazıları sağlıklı işlevleri, bazıları ise sağlıksız işlevleri tanımlamaktadır. (Bulut 1990)

ADÖ, 12 yaş üzerindeki tüm aile bireylerine bireysel olarak, ölçeğin başında ayrı bir sayfa halinde soruların cevaplandırılması ile ilgili bir yönergenin eklenmesiyle uygulanır. Kişiden, Son 2 ayı dikkate alarak maddeleri okuyup uygun seçeneği işaretlemesi istenir. Ölçeğin cevaplanma süresi ortalama 20 dakikadır. (Bulut 1990) Alt ölçekler ve maddeleri:

3.7.2.1. Problem Çözme (Problem Solving)

Problem çözme, ailenin işlevlerini etkili bir düzeye getirecek şekilde, maddi ve manevi sorunlarını çözebilmesi olarak tanımlanmıştır. Sorunun ortaya çıkışından, çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsar. Bu alt test ile ilgili maddeler: 2, 12, 24, 38, 50 ve 60.sorularda yer almaktadır.

3.7.2.2. İletişim (Communication)

İletişim, aile üyeleri arasındaki bilgi alış veriş şeklinde tanımlanmaktadır. Bu alt testle ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı ölçülmektedir. Bu nedenle ailede, sözlü iletişimin açık olup olmadığı ve doğrudan bir iletişimin önemi üzerinde durulmaktadır. İletişim boyutu ile ilgili maddeler: “3, 14, 18, 22, 29, 35, 43, 52 ve 59. sorularda” yer almaktadır.

3.7.2.3. Roller (Roles)

Ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan roller, görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı, aile kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme, kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konuların yanında görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilip getirilmediği ile ilgili boyutları içermektedir. İşlevsel bir aile çocukların ve ebeveynin bakımı, beslenme ve gelişmesini sağlayacak şekilde rollerini belirleyen aile olarak tanımlanır. Roller boyutu ile ilgili maddeler: “4, 8, 10, 15, 23, 30, 34, 40, 45, 53 ve 58.sorularda” yer almaktadır.

3.7.2.4. Duygusal Tepki Verebilme (Affective Response)

Aile üyelerinin her türlü uyarılar karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelen alt boyuttur. Sevgi, mutluluk, neşe gibi refahlık ifade eden duyguların yanında kızgınlık, üzüntü, korku gibi acil durumları içeren duygular da yer almaktadır. Bu işlevi yerine getiren ailedeki üyeler, her türlü duygularını ağırlıklı bir şekilde sözle veya hareketlerle ifade edebilirler. Duygusal tepki verebilme boyutu ile ilgili maddeler: “9, 19, 28, 39, 49 ve 57.” sorularda yer almaktadır.

3.7.2.5. Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement)

Aile üyelerinin birbirine gösterdiği bakım, ilgi ve sevgiyi içerir. Bu konudaki işlevini yerine getiremeyen aileler, az veya çok ilgilenen ailelerdir. Çünkü çok ilgilenen aileler birbirine fazla bağımlı, az ilgilenen aileler ise birbirine az sevgi ve ilgi gösteren ailelerdir. Gereken ilgiyi gösterme boyutu ile ilgili maddeler: “5, 13, 25, 33, 37, 42 ve 54. Şekilde” rollerini belirleyen aile olarak tanımlanır.

3.7.2.4. Davranış Kontrolü (Behavior Control)

Aile üyelerinin her türlü ihtiyaçlarına, davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama şeklidir. Psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışların değerlendirildiği modelde kontrol, esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu ile ele alınmaktadır. Davranış kontrol boyutu ile ilgili maddeler: “7, 17, 20, 27, 32, 44, 47, 48 ve 55.” sorularda yer almaktadır.

3.7.2.5. Genel Fonksiyonlar (General Functions)

12 maddeden oluşan bu boyut, yukarıda ifade edilen altı boyutu kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Bu maddeler şunlardır: “1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36, 41, 46, 51 ve 56.”

Ölçekteki seçeneklere 1’den 4’ e kadar puan verilmektedir. (1: Aynen katılıyorum, 2: Büyük ölçüde katılıyorum, 3: Biraz katılıyorum, 4: Hiç katılmıyorum) Bazı maddeler olumlu, bazı maddeler olumsuz yönde hazırlanmış olduğundan bazı sorularda “aynen katılıyorum” cevabı diğer bazılarında ise “hiç katılmıyorum” cevabı sağlıklı olmayı gerektirebilir. (Bulut 1990)

Ölçeğin değerlendirilmesinde, her birey için her boyuttan alınan toplam, o boyuttaki soru sayısına bölünerek ortalama puan elde edilmesiyle gerçekleşir. Her alt ölçek için hesaplanan puan ortalaması 4.00’ e yaklaştıkça o işlev açısından sağlıksızlığın arttığı şeklinde yorum yapılır. Sağlıksız aile işlevlerini tanımlamak açısından ise 2.00 ayırt edici bir sayı olarak kabul edilmiştir. (Bulut 1990)

Çalışmamızda ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin analiz sonuçları ise aşağıdaki çizelgede sunulmaktadır.

Alt Ölçekler	p
Problem Çözme	0,000
İletişim	0,000
Roller	0,000
Duygusal Tepki Verebilme	0,000
Gereken İlgiyi Gösterme	0,136
Davranış Kontrolü	0,000
Genel İşlevler	0,000

3.7.3. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve yaş, cinsiyet, evde yaşayan kişi sayısı, ailenin geliri, anne baba eğitimi, kardeş sayısı, sigara, alkol ve uyuşturucu madde

kullanma durumu ve varsa sıklığı, madde kullanımı nedeniyle yasal sorunla karşılaşma durumu vb. alanlarda bilgi almaya yönelik soruların sorulduğu bir form oluşturulmuştur.

3.8. Alınan Etik Kurul Onayının Yeri ve Numarası

Kocaeli Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmış olan etik kurul karar numarası: KÜ GOKAEK 2017/5.6 ve proje numarası: 2017/49'dur.

3.9. Veri Çözümlemesi, Kullanılan İstatistiksel Testlerin ve Hesaplamaların Tanımlanması

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır.

İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü (One way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır.

Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır.

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde 616 kişilik örneklem, kişisel bilgi formunda yer alan madde kullanımı ile ilgili bilgiler doğrultusunda tanıtılmıştır.

Çizelge 4.1. Öğrencilerin Madde Kullanımına Göre Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı

		Kullanmayan		Kullanan		P
		n	%	n	%	
Lise Türü	Meslek Lisesi	150	%33,5	78	%46,4	$X^2=13,062$ $p=0,023$
	Anadolu Lisesi	89	%19,9	22	%13,1	
	Sosyal Bilimler Lisesi	74	%16,5	19	%11,3	
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	44	%9,8	12	%7,1	
	Özel Lise	26	%5,8	14	%8,3	
	Fen Lisesi	65	%14,5	23	%13,7	
Yaş	14	22	%4,9	5	%3,0	$X^2=27,064$ $p<0,001$
	15	138	%30,8	26	%15,5	
	16	135	%30,1	53	%31,5	
	17	108	%24,1	52	%31,0	
	18	40	%8,9	23	%13,7	
	19	3	%0,7	7	%4,2	
	20	2	%0,4	2	%1,2	
Cinsiyet	Kadın	191	%42,6	38	%22,6	$X^2=20,957$ $p=0,000$
	Erkek	257	%57,4	130	%77,4	
Evde Kaç Kişi Yaşandığı	1-5 Kişi	129	%28,8	61	%36,3	$X^2=3,243$ $p=0,198$
	6-10 Kişi	296	%66,1	99	%58,9	
	10 Kişi üzeri	23	%5,1	8	%4,8	
Aylık Gelir	1000 TL Den Az	91	%20,3	41	%24,4	$X^2=3,000$ $p=0,392$
	1000-2000 TL Arası	205	%45,8	71	%42,3	
	2001-3000 TL Arası	94	%21,0	29	%17,3	
	3000 TL üzeri	58	%12,9	27	%16,1	
Anne Baba Hayatta Olma Durumu	Baba Hayatta, Anne Vefat Etti	2	%0,4	3	%1,8	$X^2=2,723$ $p=0,256$
	Anne Hayatta, Baba Vefat Etti	8	%1,8	3	%1,8	
	İkisi De Hayatta	438	%97,8	162	%96,4	
Öz Anne Baba Birlikteliği	Birlikte Yaşıyorlar Ve Resmi Nikahlılar	434	%96,9	165	%98,2	$X^2=1,661$ $p=0,646$
	Birlikte Yaşıyorlar Ama Nikahsızlar	3	%0,7	0	%0,0	
	Ayrılar	9	%2,0	2	%1,2	
	Boşandılar	2	%0,4	1	%0,6	
Kiminle Yaşandığı	Anne Ve Baba İle Birlikte	429	%95,8	159	%94,6	$X^2=5,933$ $p=0,115$
	Akrabalarımle	1	%0,2	1	%0,6	
	Üvey Anne ya da Baba	0	%0,0	2	%1,2	
	Diğer	18	%4,0	6	%3,6	
Anne Eğitim Düzeyi	Okur Yazar Değil	173	%38,6	66	%39,3	$X^2=3,975$ $p=0,553$
	Okur-yazar	36	%8,0	13	%7,7	
	İlkokul Mezunu	144	%32,1	49	%29,2	
	Ortaokul Mezunu	39	%8,7	23	%13,7	
	Lise Mezunu	46	%10,3	14	%8,3	
	Myo Veya üniversite Mezunu	10	%2,2	3	%1,8	
Baba Eğitim Düzeyi	Okur Yazar Değil	24	%5,4	13	%7,7	$X^2=5,662$ $p=0,340$
	Okur-yazar	27	%6,0	13	%7,7	
	İlkokul Mezunu	143	%31,9	47	%28,0	
	Ortaokul Mezunu	97	%21,7	30	%17,9	

	Lise Mezunu	93	%20,8	45	%26,8	
	Myo Veya üniversite Mezunu	64	%14,3	20	%11,9	
Anne Çalışma Durumu	Çalışmıyor	417	%93,1	155	%92,3	$X^2=4,584$ $p=0,598$
	Memur	10	%2,2	3	%1,8	
	İşçi	6	%1,3	0	%0,0	
	Serbest	9	%2,0	6	%3,6	
	Düzenli Bir İşi Yok	3	%0,7	2	%1,2	
	Özel Sektör	1	%0,2	1	%0,6	
	Emekli	2	%0,4	1	%0,6	
Baba Çalışma Durumu	Çalışmıyor	32	%7,1	12	%7,1	$X^2=3,937$ $p=0,685$
	Memur	94	%21,0	34	%20,2	
	İşçi	72	%16,1	24	%14,3	
	Serbest	156	%34,8	59	%35,1	
	Düzenli Bir İşi Yok	33	%7,4	8	%4,8	
	Özel Sektör	32	%7,1	14	%8,3	
	Emekli	29	%6,5	17	%10,1	
Kardeş Varlığı	Var	446	%99,6	167	%99,4	$X^2=0,056$ $p=0,616$
	Yok	2	%0,4	1	%0,6	
Kardeş Sayısı	1-3	90	%20,1	40	%23,8	$X^2=1,349$ $p=0,509$
	4-6	245	%54,7	84	%50,0	
	7 Ve üzeri	113	%25,2	44	%26,2	
Kaçıncı Çocuk Olduğu	1-3	286	%63,8	97	%57,7	$X^2=3,263$ $p=0,196$
	4-6	121	%27,0	48	%28,6	
	7 Ve üzeri	41	%9,2	23	%13,7	
Çocuklukta Şiddet Görme Durumu	Evet	20	%4,5	10	%6,0	$X^2=0,584$ $p=0,283$
	Hayır	428	%95,5	158	%94,0	

Madde kullanımına göre tanımlayıcı özelliklerin dağılımı Çizelge 4.1' de sunulmuştur.

Çizelge 4.2. Öğrencilerin Madde Kullanım Türüne Göre Tanımlayıcı Özelliklerin Dağılımı

		Kullanmayan		Kullanan		p
		n	%	n	%	
Sigara Kullanma Durumu	Hayır	438	%98	2	%1,2	$X^2=551,436$ $p=0,000$
	Sadece Denedim	10	%2	25	%15	
	Ayda 1-3 Kez	0	%0,0	49	%29	
	Haftada 1-5 Kez	0	%0,0	26	%15,5	
	Hergün	0	%0,0	66	%39,3	
Sigaraya Başlama Yaşı	10 Yaşından Önce	0	%0,0	23	%16	$X^2=9,825$ $p=0,043$
	11-12 Yaş	0	%0,0	15	%12	
	13-14 Yaş	0	%0,0	25	%17	
	15-16 Yaş	0	%0,0	67	%47	
	17 Yaş Ve üstü	0	%0,0	11	%7	
Sigaraya Başlama Sebebi	Sosyal Çevre Ve Arkadaş Grubu	0	%0,0	39	%27	$X^2=0,828$ $p=0,935$
	Merak Ve Heves	0	%0,0	24	%17	
	Stres Ve Sıkıntı	0	%0,0	55	%39	
	Keyif Ve Zevk	0	%0,0	18	%13	
	Ailemin Etkisi	0	%0,0	5	%3	

Alkol	Hiç	437	%97,5	150	%89,3	$X^2=38,211$ $p=0,000$
	Sadece 1-2 Kez	11	%2,5	4	%2,4	
	Ayda 1-3 Kez	0	%0,0	11	%6,5	
	Haftada 1-5 Kez	0	%0,0	3	%1,8	
Esrar	Hiç	443	%98,9	146	%86,9	$X^2=44,581$ $p=0,000$
	Sadece 1-2 Kez	5	%1,1	12	%7,1	
	Ayda 1-3 Kez	0	%0,0	9	%5,4	
	Haftada 1-5 Kez	0	%0,0	1	%0,6	
Ecstasy	Hiç	447	%99,8	167	%99,4	$X^2=0,523$ $p=0,471$
	Sadece 1-2 Kez	1	%0,2	1	%0,6	
Bonzai	Hiç	448	%100,0	165	%98,2	$X^2=8,039$ $p=0,020$
	Sadece 1-2 Kez	0	%0,0	3	%1,8	
Eroin	Hiç	448	%100,0	168	%100,0	$X^2=0,000$ $p=0,000$
Kokain	Hiç	448	%100,0	168	%100,0	$X^2=0,000$ $p=0,000$
Uçucu Maddeler	Hiç	445	%99,3	161	%95,8	$X^2=10,490$ $p=0,005$
	Sadece 1-2 Kez	3	%0,7	5	%3,0	
	Ayda 1-3 Kez	0	%0,0	2	%1,2	
Çeşitli Haplar	Hiç	448	%100,0	166	%98,8	$X^2=5,351$ $p=0,069$
	Sadece 1-2 Kez	0	%0,0	1	%0,6	
	Ayda 1-3 Kez	0	%0,0	1	%0,6	
Amfetamin Türevleri	Hiç	448	%100,0	168	%100,0	$X^2=0,000$ $p=0,000$
Diğer	Hiç	448	%100,0	168	%100,0	$X^2=0,000$ $p=0,000$
Ailede Sigara Kullanan Olma Durumu	Var	241	%53,8	109	%64,9	$X^2=6,121$ $p=0,008$
	Yok	207	%46,2	59	%35,1	
Ailede Alkol Kullanan Olma Durumu	Var	0	%0,0	7	%4,2	$X^2=18,881$ $p=0,000$
	Yok	448	%100,0	161	%95,8	
Ailede Uyuşturucu Kullanan Olma Durumu	Var	0	%0,0	1	%0,6	$X^2=2,671$ $p=0,273$
	Yok	448	%100,0	167	%99,4	
Madde Kullanmaya Başlama Yaşı	10 Yaşından Önce	0	%0,0	3	%13,6	$X^2=1,359$ $p=0,851$
	11-12 Yaş	0	%0,0	5	%22,7	
	13-14 Yaş	0	%0,0	4	%18,2	
	15-16 Yaş	0	%0,0	9	%40,9	
	17 Yaş Ve üstü	0	%0,0	1	%4,5	
Madde Kullanma Sebebi	Sosyal Çevre Ve Arkadaş Grubu	0	%0,0	6	%27,3	$X^2=2,390$ $p=0,665$
	Merak Ve Heves	0	%0,0	5	%22,7	
	Stres Ve Sıkıntı	0	%0,0	6	%27,3	
	Keyif Ve Zevk	0	%0,0	3	%13,6	
	Ailemin Etkisi	0	%0,0	2	%9,1	
Maddeyi Nereden Bulduğu	Arkadaşlarımdan	0	%0,0	15	%68,2	$X^2=2,962$ $p=0,227$
	Yabancı Bir Kişiden	0	%0,0	5	%22,7	
	Diğer	0	%0,0	2	%9,1	

Madde kullanmayan 448, herhangi bir maddeyi kullanan ise 168 kişi belirlenmiştir. En çok kullanılan madde olan sigarayı (%23), alkol (%2), esrar (%1,5), uçucu maddeler (%00,3) ve çeşitli haplar (%00,1) takip etmektedir. Madde kullanmaya başlama yaşı en çok 15-16 yaşları arasında olmakla beraber, stres ve

sıkıntı madde kullanma sebebi olarak verilen en yaygın cevaptır. Madde kullanım türüne göre yapılan diğer istatistikler Çizelge 4.2' de sunulmuştur.

Çizelge 4.3. Anne Baba Tutumlarının Madde Kullanma Durumuna Göre Ortalamaları

Gruplar	Kullanmayan (n=448)		Kullanan (n=168)		t	p
	Ort	Ss	Ort	Ss		
Demokratik Tutum	57,507	12,041	50,571	12,830	6,253	0,000
Koruyucu Tutum	40,650	9,635	43,280	9,287	-3,047	0,002
Otoriter Tutum	20,337	7,659	25,363	7,967	-7,174	0,000

Araştırmaya katılan ergenlerin, anne baba tutum puan ortalamalarının madde kullanma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t-testi yapılmış ve grup ortalamaları arasındaki farklılık ölçülmüştür. Çizelge 4.3' te görüldüğü gibi madde kullanmayan grubun demokratik tutum puanları, madde kullanan gruba göre daha yüksek bulunurken, koruyucu tutum ve otoriter tutum puanları ise daha düşük bulunmuştur. Yani madde kullanan grup, anne baba tutumlarını daha otoriter ve koruyucu algılamaktadır. Gruplar arası karşılaştırmalar ve gerekli istatistikler Çizelge 4.3' te görülmektedir.

Çizelge 4.4. Madde Kullanan ve Kullanmayan Öğrencilerin Aile Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamaları

Gruplar	Kullanmayan (n=448)		Kullanan (n=168)		t	p
	Ort	Ss	Ort	Ss		
Problem Çözme	2,002	0,656	2,327	0,670	-5,461	0,000
İletişim	2,158	0,521	2,454	0,512	-6,295	0,000
Roller	2,085	0,440	2,267	0,398	-4,685	0,000
Duygusal Tepki Verebilme	2,125	0,646	2,376	0,606	-4,369	0,000
Gereken İlgii Gösterme	2,334	0,439	2,391	0,375	-1,492	0,136
Davranış Kontrolü	2,117	0,396	2,246	0,384	-3,627	0,000
Genel İşlevler	1,855	0,591	2,226	0,637	-6,793	0,000

Araştırmaya katılan ergenlerin, aile işlevlerini alt boyutlarını algılama düzeyi puan ortalamalarının madde kullanma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık

gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t-testi yapılmış ve grup ortalamaları arasındaki farklılık ölçülmüştür. Çizelge 4.4' te görüldüğü gibi madde kullanmayan grup en yüksek ortalamayı gereken ilgiyi gösterme alanında alırken madde kullanan grup ise en yüksek puanları iletişim alanında almıştır. Madde kullanan grubun tüm alt ölçeklerdeki ortalaması kullanmayan gruba göre her alanda yüksektir yani daha sağlıklıdır. Gruplar arası karşılaştırmalar ve gerekli istatistikler Çizelge 4.4' te görülmektedir.

Çizelge 4.5. Madde Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları ile Aile Değerlendirmeleri Arasındaki İlişki

		Demokratik Tutum	Koruyucu Tutum	Otoriter Tutum	Problem Çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme	Gereken İlgiyi Gösterme	Davranış Kontrolü	Genel İşlevler
Demokratik Tutum	r	1,000									
	p	0,000									
Koruyucu Tutum	r	-0,173**	1,000								
	p	0,000	0,000								
Otoriter Tutum	r	-0,573**	0,546**	1,000							
	p	0,000	0,000	0,000							
Problem Çözme	r	-0,537**	0,052	0,374**	1,000						
	p	0,000	0,269	0,000	0,000						
İletişim	r	-0,524**	0,215**	0,450**	0,543**	1,000					
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000					
Roller	r	-0,449**	0,218**	0,439**	0,481**	0,504**	1,000				
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000				
Duygusal Tepki Verebilme	r	-0,493**	0,236**	0,462**	0,445**	0,533**	0,492**	1,000			
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000			
Gereken İlgiyi Gösterme	r	-0,183**	0,198**	0,270**	0,038	0,175**	0,333**	0,325**	1,000		
	p	0,000	0,000	0,000	0,426	0,000	0,000	0,000	0,000		
Davranış Kontrolü	r	-0,214**	0,159**	0,200**	0,314**	0,211**	0,411**	0,361**	0,292**	1,000	
	p	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
Genel İşlevler	r	-0,627**	0,213**	0,551**	0,636**	0,639**	0,636**	0,688**	0,301**	0,364**	1,000
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Madde kullanmayan öğrencilerde, Anne baba tutumları ve Aile değerlendirme ölçeği puanları arasındaki ilişki düzeyini ölçmek için yapılan korelasyon analizi (Pearson) sonuçları Çizelge 4.5' te görülmektedir. Buna göre otoriter tutum ve demokratik tutum ($r=-0,573$ $p<0,001$) arasında orta ve negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken otoriter tutum ve koruyucu tutum ($r=0,546$ $p<0,001$) arasında orta ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Aile işlevleri alt boyutlarında ise problem çözme işlevi ile demokratik tutum ($r=-0,537$ $p<0,001$) arasında, iletişim ile demokratik tutum ($r= -0,524$ $p<0,001$) arasında orta ve negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bunun yanı sıra iletişim işlevi ile problem çözme işlevi ($r= 0,543$ $p<0,001$) arasında ise orta ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Roller işlevi ile iletişim ($r= 0,504$ $p<0,001$) arasında ise orta ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel işlevler ile demokratik tutum arasında ($r=-0,627$ $p<0,001$) orta negatif yönde bir ilişki bulunurken otoriter tutum ile arasında ise ($r= 0,591$ $p<0,001$) orta ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bunun yanı sıra genel işlevler ile problem çözme ($r=0,636$ $p<0,001$), iletişim ($r= 0,639$ $p<0,001$), roller ($r=0,636$ $p<0,001$) ve duygusal tepki verebilme ($r=0,688$ $p<0,001$) arasında orta ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer anne baba tutumları ile aile işlevleri alt boyutları arasında zayıf bir ilişki saptanmış ve diğer karşılaştırmalar Çizelge 4.5' te verilmiştir.

Çizelge 4.6. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları ile Aile Değerlendirmeleri İlişkisi

		Demokratik Tutum	Koruyucu Tutum	Otoriter Tutum	Problem Çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme	Gereken İlgii Gösterme	Davranış Kontrolü	Genel İşlevler
Demokratik Tutum	r	1,000									
	p	0,000									
Koruyucu Tutum	r	-0,151	1,000								
	p	0,050	0,000								
Otoriter Tutum	r	-0,519**	0,607**	1,000							
	p	0,000	0,000	0,000							
Problem Çözme	r	-0,481**	0,299**	0,430**	1,000						
	p	0,000	0,000	0,000	0,000						
İletişim	r	-0,490**	0,332**	0,484**	0,563**	1,000					
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000					
Roller	r	-0,342**	0,219**	0,344**	0,258**	0,492**	1,000				
	p	0,000	0,004	0,000	0,001	0,000	0,000				
Duygusal Tepki Verebilme	r	-0,498**	0,162*	0,412**	0,403**	0,560**	0,516**	1,000			
	p	0,000	0,036	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000			
Gereken İlgii Gösterme	r	-0,104	0,199**	0,129	0,029	0,282**	0,453**	0,296**	1,000		
	p	0,180	0,010	0,096	0,713	0,000	0,000	0,000	0,000		
Davranış Kontrolü	r	-0,340**	0,125	0,308**	0,201**	0,271**	0,313**	0,307**	0,248**	1,000	
	p	0,000	0,107	0,000	0,009	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	
Genel İşlevler	r	-0,551**	0,348**	0,513**	0,596**	0,680**	0,547**	0,681**	0,319**	0,426**	1,000
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Madde kullanan öğrencilerde, Anne baba tutumları ve Aile değerlendirme ölçeği puanları arasındaki ilişki düzeyini ölçmek için yapılan korelasyon analizi (Pearson) sonuçları Çizelge 4.6' da görülmektedir. Buna göre otoriter tutum ve demokratik tutum arasında orta, negatif yönde anlamlı bir ilişki ($r=-0.519$; $p<0.001$); otoriter tutum ve koruyucu tutum arasında ise orta, pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($r=0.607$ $p<0.001$).

İletişim ile problem çözme işlevi arasında ($r=0,563$ $p<0.001$) orta ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Madde kullanan grubun değerlendirme sonuçları ile benzer şekilde genel işlevler ile demokratik tutum arasında ($r=-0,551$

$p < 0,001$) orta ve negatif yönde; otoriter tutum ($r = 0,513$ $p < 0,001$) ile arasında ise pozitif anlamlı bir ilişki bulunurken problem çözme ($r = 0,596$ $p < 0,001$), iletişim ($r = 0,680$ $p < 0,001$), roller ($r = 0,547$ $p < 0,001$) ve duygusal tepki verebilme ($r = 0,681$ $p < 0,001$) arasında orta ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Madde kullanan gubun anne baba tutumları ile aile değerlendirmeleri arasındaki diğer korelasyon analizleri Çizelge 4.6’ da sunulmuştur.

Çizelge 4.7. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Problem Çözme Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Problem Çözme	Sabit	2,577	7,702	0,000	22,468	0,000	0,278
	Demokratik Tutum	-0,020	-4,913	0,000			
	Koruyucu Tutum	0,012	1,886	0,061			
	Otoriter Tutum	0,011	1,317	0,190			

Madde kullanan ergenlerde anne baba tutumları ile aile işlevleri alt boyutları arasındaki ilişki gücünü belirlemek üzere yapılan regresyon analizi “gereken ilgiyi gösterme” işlevi hariç tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($p < 0,001$). Problem çözme işlevinin belirleyicisi olarak demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum değişkenleri ile ilişkisinin güçlü olduğu görülmüştür. ($R^2 = 0,278$). Öğrencilerin demokratik tutum algısı, problem çözme işlevi puanlarını azaltırken ($\beta = -0,020$) koruyucu tutum algısı ($p > 0,05$) ve otoriter tutum algısı ($p > 0,05$) ise problem çözme işlevi puanlarını etkilememiştir. Yani demokratik tutum algısının, problem çözme işlev düzeyini arttırdığı ifade edilebilir.

Çizelge 4.8. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının İletişim Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
İletişim	Sabit	2,486	9,985	0,000	26,525	0,000	0,314
	Demokratik Tutum	-0,014	-4,689	0,000			
	Koruyucu Tutum	0,009	1,871	0,063			
	Otoriter Tutum	0,013	2,093	0,038			

İletişim işlevi ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin güçlü olduğu görülürken ($R^2=0,314$), öğrencilerin demokratik tutum algısının, iletişim işlevi puanlarını azalttığı ($\beta=-0,014$), otoriter tutum algısının, iletişim işlevi puanlarını arttırdığı ($\beta=0,013$), koruyucu tutum algısının ise, iletişim işlevi puanlarını etkilemediği bulunmuştur. ($p>0.05$). Dolayısıyla otoriter tutum algısının iletişim işlev düzeyini olumsuz olarak etkilediği, demokratik tutum algısının ise iletişim düzeyini arttırdığı görülmektedir.

Çizelge 4.9. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Roller Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Roller	Sabit	2,283	10,560	0,000	10,317	0,000	0,143
	Demokratik Tutum	-0,007	-2,792	0,006			
	Koruyucu Tutum	0,003	0,838	0,403			
	Otoriter Tutum	0,009	1,600	0,112			

Anne baba tutumları ile roller arasındaki ilişki gücünü belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ($F=10,317$; $p<0.001$) ancak ilişki gücünün zayıf olduğu görülmüştür. ($R^2=0,143$). Öğrencilerin demokratik tutum algısının, roller işlevi puanlarını azalttığı ($\beta=-0,007$), koruyucu tutum algısı ($p>0.05$) ve otoriter tutum algısının ise ($p>0.05$) roller işlevi puanlarını etkilemediği bulunmuştur.

Çizelge 4.10. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Duygusal Tepki Verebilme Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Duygusal Tepki Verebilme	Sabit	2,936	9,644	0,000	21,390	0,000	0,268
	Demokratik Tutum	-0,018	-4,758	0,000			
	Koruyucu Tutum	-0,003	-0,474	0,636			
	Otoriter Tutum	0,018	2,410	0,017			

Anne baba tutumları ile duygusal tepki verebilme arasındaki ilişki gücünü belirlemek üzere yapılan regresyon analizine göre değişkenler arasındaki ilişkinin güçlü olduğu görülmüştür. ($R^2=0,268$). Öğrencilerin demokratik tutum algısının, duygusal tepki verebilme işlevi puanlarını azalttığı ($\beta=-0,018$), otoriter tutum

algısının ise duygusal tepki verebilme düzeyini arttırdığı bulunmuştur. ($\beta=0,018$). Öğrencilerin koruyucu tutum algısı ise duygusal tepki verebilme işlevi puanlarını etkilememiştir. ($p>0,05$). Dolayısıyla demokratik tutumun duygusal tepki verebilme üzerinde olumlu etkisi saptanırken, otoriter tutumun ise olumsuz etkisi olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.11. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Davranış Kontrolü Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Davranış Kontrolü	Sabit	2,418	11,449	0,000	8,894	0,000	0,124
	Demokratik Tutum	-0,007	-2,720	0,007			
	Koruyucu Tutum	-0,002	-0,392	0,696			
	Otoriter Tutum	0,010	1,907	0,058			

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre davranış kontrolü işlevi ile demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum değişkenleri ile ilişkisinin zayıf olduğu görülmüştür. ($R^2=0,124$). Öğrencilerin demokratik tutum algısı, davranış kontrolü işlevi puanlarını azaltırken ($\beta=-0,007$) koruyucu tutum algısı ($p>0,05$) ve otoriter tutum algısı ($p>0,05$) davranış kontrolü işlevi puanlarını etkilememektedir. Yalnızca demokratik tutum algısının davranış kontrolü işlevi üzerinde olumlu etkisi olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.12. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Genel İşlevler Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Genel İşlevler	Sabit	2,416	8,195	0,000	35,067	0,000	0,380
	Demokratik Tutum	-0,021	-5,813	0,000			
	Koruyucu Tutum	0,012	2,130	0,035			
	Otoriter Tutum	0,015	2,066	0,040			

Anne baba tutumları ile genel işlevler arasındaki ilişki gücünü belirlemek üzere yapılan regresyon analizine göre ise değişkenler arasındaki ilişkinin güçlü olduğu görülmüştür. ($R^2=0,380$). Öğrencilerin demokratik tutum algısı, genel işlevler puanlarını azaltırken ($\beta=-0,021$) koruyucu tutum algısı ($\beta=0,012$) ve otoriter tutum

algısı ($\beta=0,015$) genel işlevler puanlarını arttırmaktadır. Özetle demokratik tutum algısı genel işlevler düzeyini artırırken, koruyucu tutum algısı ve otoriter tutum algısı ise işlevselliğini azaltmaktadır.

Çizelge 4.13. Madde Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması

Demografik Özellikler	n	Demokratik Tutum	Koruyucu Tutum	Otoriter Tutum
Lise Türü		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
1-meslek lisesi	150	55,013±12,461	44,767±9,243	22,607±8,503
2- Anadolu lisesi	89	60,348±11,415	39,270±9,355	19,281±7,635
3-sosyal bilimler lisesi	74	57,270±11,835	38,446±9,039	18,311±6,596
4- Anadolu imam hatip lisesi	44	54,136±11,372	41,614±9,509	21,591±7,079
5-özel lise	26	59,500±12,869	38,154±10,027	19,231±6,002
6-fen lisesi	65	61,123±10,584	35,892±7,858	18,446±6,342
F=		4,454	11,415	5,399
p=		0,001	0,000	0,000
İleri Test=		2>1, 6>1, 2>4, 6>4 (p<0.05)	1>2, 1>3, 1>4, 1>5, 1>6, 2>6, 4>6 (p<0.05)	1>2, 1>3, 4>3, 1>5, 1>6, 4>6 (p<0.05)
Cinsiyet		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
kadın	191	60,497±10,703	39,319±8,969	18,131±6,882
erkek	257	55,284±12,510	41,638±10,004	21,977±7,806
t=		4,635	-2,534	-5,421
p=		0,000	0,010	0,000
Aylık Gelir		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
1-1000 TL den az	91	53,516±12,838	42,659±10,001	21,341±7,919
2-1000-2000 TL arası	205	57,327±11,430	40,346±9,129	20,439±7,455
3-2001-3000 TL arası	94	58,606±11,531	40,862±9,292	20,245±7,746
4-3000 TL üzeri	58	62,621±11,752	38,224±10,866	18,552±7,696
F=		7,400	2,657	1,595
p=		0,000	0,048	0,190
İleri Test=		2>1, 3>1, 4>1, 4>2, 4>3 (p<0.05)	1>4 (p<0.05)	

Araştırmaya katılan ve madde kullanmayan öğrencilerin anne baba tutumları puanları ortalamalarının lise türü, cinsiyet ve ailenin gelir düzeyi değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonuçları izelge 4.13' te sunulmuştur. Buna göre demokratik tutum puanları açısından Fen Lisesi öğrencilerinin; koruyucu ve otoriter tutum puanları açısından ise Meslek Lisesi öğrencilerinin en yüksek ortalamalara sahip olduğu görölmektedir. Kadınlar, erkeklere göre anne baba tutumlarını daha demokratik algılarken, erkekler ise kadınlara göre daha otoriter ve koruyucu algılamaktadır. Gelir düzeyi arttıkça demokratik tutum puanlarının artttığı, çok düşük gelir grubundaki ergenlerin ise yüksek gelir grubundakilere göre anne baba tutumlarını daha koruyucu algıladıkları bulunmuştur.

Çizelge 4.14. Madde Kullanmayan Öğrencilerin Aile Değerlendirme Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması

Demografik Özellikler	n	Problem Çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme	Gereken İlgii Gösterme	Davranış Kontrolü	Genel İşlevler
Lise Türü		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
1-meslek lisesi	150	2,112±0,697	2,264±0,515	2,171±0,445	2,274±0,652	2,414±0,458	2,209±0,426	2,005±0,632
2-anadolu lisesi	89	1,875±0,552	2,064±0,578	2,027±0,456	2,021±0,639	2,319±0,394	2,033±0,334	1,764±0,602
3-sosyal bilimler lisesi	74	1,955±0,606	2,125±0,487	1,967±0,388	2,016±0,630	2,207±0,374	2,029±0,379	1,729±0,525
4-anadolu imam hatip lisesi	44	2,125±0,673	2,273±0,478	2,229±0,451	2,314±0,681	2,390±0,472	2,212±0,385	1,996±0,489
5-özel lise	26	1,910±0,729	2,064±0,568	2,028±0,461	1,987±0,591	2,231±0,443	2,098±0,408	1,789±0,581
6-fen lisesi	65	1,926±0,670	2,041±0,453	2,029±0,399	1,974±0,568	2,319±0,463	2,065±0,380	1,709±0,534
F=		2,215	3,221	3,883	4,356	2,774	4,036	4,569
p=		0,052	0,007	0,002	0,001	0,018	0,001	0,000
İleri Test=			1>2, 4>2, 1>6, 4>6 (p<0.05)	1>2, 4>2, 1>3, 4>3, 1>6, 4>6 (p<0.05)	1>2, 4>2, 1>3, 4>3, 1>5, 4>5, 1>6, 4>6 (p<0.05)	1>3, 4>3, 1>5 (p<0.05)	1>2, 4>2, 1>3, 4>3, 1>6 (p<0.05)	1>2, 4>2, 1>3, 4>3, 1>6, 4>6 (p<0.05)
Cinsiyet		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
kadın	191	1,866±0,628	2,006±0,531	1,999±0,425	1,974±0,651	2,272±0,410	2,052±0,369	1,675±0,545
erkek	257	2,103±0,659	2,271±0,486	2,150±0,442	2,237±0,620	2,381±0,454	2,166±0,410	1,989±0,589
t=		-3,839	-5,484	-3,648	-4,358	-2,625	-3,034	-5,744
p=		0,000	0,000	0,000	0,000	0,009	0,002	0,000

Aylık Gelir		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
1-1000 TL den az	91	2,044±0,681	2,280±0,546	2,170±0,443	2,196±0,662	2,389±0,399	2,111±0,399	1,962±0,587
2-1000-2000 TL arası	205	2,046±0,648	2,163±0,511	2,069±0,432	2,159±0,622	2,330±0,461	2,161±0,410	1,871±0,576
3-2001-3000 TL arası	94	1,973±0,660	2,093±0,505	2,053±0,448	2,018±0,612	2,275±0,424	2,056±0,347	1,793±0,624
4-3000 TL üzeri	58	1,822±0,618	2,058±0,519	2,064±0,449	2,066±0,739	2,357±0,440	2,071±0,409	1,731±0,574
F=		1,969	2,892	1,429	1,592	1,108	1,874	2,242
p=		0,118	0,035	0,234	0,191	0,346	0,133	0,083
İleri Test=			1>3, 1>4 (p<0.05)					

Çizelge 4.14' te çalışmaya katılan ve madde kullanmayan öğrencilerin, aile işlevlerini alt boyutlarını algılama düzeyi puan ortalamalarının lise türü, cinsiyet ve ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonuçları görülmektedir. Buna göre gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler puan ortalamalarının Meslek Lisesi öğrencilerinde, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme ve davranış kontrolü puan ortalamalarının ise Anadolu İmamhatip Lisesi öğrencilerinde daha yüksek olduğu yani daha sağlıklı algılandığı görülmektedir. Kadınların, aile işlevlerinin tüm alt alanlarını erkeklere göre daha sağlıklı algıladıkları, gelir düzeyi değişkeninin ise yalnızca iletişim işlevini anlamlı olarak etkilediği görülmektedir.

Çizelge 4.15. Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması

Demografik Özellikler	n	Demokratik Tutum	Koruyucu Tutum	Otoriter Tutum
Lise Türü		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
1-meslek lisesi	78	47,192±13,543	43,718±7,417	27,359±6,967
2-anadolu lisesi	22	55,909±12,739	44,591±12,328	24,727±7,923
3-sosyal bilimler lisesi	19	50,947±7,778	42,211±11,755	21,947±9,126
4-anadolu imam hatip lisesi	12	58,250±8,092	44,583±10,664	23,583±8,350
5-özel lise	14	51,571±11,127	42,714±8,974	24,071±7,280
6-fen lisesi	23	52,000±13,902	41,087±9,491	23,739±9,358
F=		2,942	0,479	2,163
p=		0,014	0,791	0,061
İleri Test=		2>1, 4>1 (p<0.05)		
Cinsiyet		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
kadın	38	47,789±12,425	45,237±11,410	24,868±10,161
erkek	130	51,385±12,879	42,708±8,536	25,508±7,244
t=		-1,526	1,482	-0,434
p=		0,129	0,211	0,719
Aylık Gelir		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
1-1000 TL den az	41	48,902±14,039	42,805±9,597	26,073±7,989
2-1000-2000 TL arası	71	49,972±12,947	44,592±9,690	25,718±8,248
3-2001-3000 TL arası	29	50,931±12,970	42,172±9,004	24,897±7,466
4-3000 TL üzeri	27	54,296±10,084	41,741±7,955	23,852±7,912
F=		1,050	0,891	0,508
p=		0,372	0,447	0,677

Çalışmamızda madde kullanan öğrencilerin anne baba tutumları puanları ortalamalarının lise türü, cinsiyet ve ailenin gelir düzeyi değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonuçlarına göre demokratik tutum puanları açısından Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin; koruyucu tutum puanları açısından Anadolu Lisesi öğrencilerinin; otoriter tutum puanları açısından ise Meslek Lisesi öğrencilerinin en yüksek ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Madde kullanan öğrencilerde, cinsiyet ve ailenin gelir düzeyi değişkenleri ile anne baba tutumları arasında ise anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Grup içi karşılaştırmalar Çizelge 4.15' te sunulmuştur.

Çizelge 4.16. Madde Kullanan Öğrencilerin Aile Değerlendirme Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Karşılaştırması

Demografik Özellikler	n	Problem Çözme	İletişim	Roller	Duygusal Tepki Verebilme	Gereken İlgiyi Gösterme	Davranış Kontrolü	Genel İşlevler	
Lise Türü		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	
1-meslek lisesi	78	2,528±0,666	2,501±0,522	2,332±0,354	2,438±0,612	2,372±0,373	2,336±0,390	2,312±0,597	
2-adiyolan lisesi	22	2,280±0,629	2,510±0,422	2,240±0,416	2,379±0,535	2,487±0,360	2,354±0,422	2,265±0,527	
3-sosyal bilimler lisesi	19	2,290±0,775	2,485±0,513	2,230±0,473	2,404±0,619	2,466±0,377	2,105±0,328	2,228±0,651	
4-adiyolan imam hatip lisesi	12	1,917±0,525	2,157±0,380	2,000±0,329	2,111±0,557	2,333±0,382	1,972±0,315	1,833±0,641	
5-özel lise	14	1,917±0,538	2,341±0,594	2,318±0,426	2,441±0,401	2,286±0,372	2,127±0,261	2,208±0,641	
6-fen lisesi	23	2,188±0,560	2,435±0,548	2,213±0,437	2,239±0,750	2,398±0,402	2,169±0,354	2,112±0,806	
F=		3,887	1,155	1,721	0,894	0,755	3,656	1,376	
p=		0,002	0,334	0,132	0,486	0,583	0,004	0,236	
İleri Test=		1>4, 1>5, 1>6 (p<0.05)					1>3, 2>3, 1>4, 2>4 (p<0.05)		
Cinsiyet		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	
kadın	38	2,329±0,665	2,561±0,587	2,211±0,505	2,443±0,684	2,462±0,407	2,214±0,367	2,362±0,692	
erkek	130	2,327±0,675	2,422±0,486	2,284±0,361	2,356±0,582	2,370±0,364	2,256±0,390	2,187±0,618	
t=		0,016	1,480	-1,001	0,774	1,335	-0,593	1,497	
p=		0,987	0,141	0,407	0,440	0,184	0,554	0,136	

Aylık Gelir		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	
1-1000 TL den az	41	2,358±0,770	2,469±0,565	2,337±0,353	2,419±0,629	2,397±0,334	2,298±0,373	2,311±0,676	
2-1000-2000 TL arası	71	2,484±0,590	2,490±0,490	2,292±0,407	2,465±0,588	2,419±0,402	2,338±0,386	2,295±0,613	
3-2001-3000 TL arası	29	2,322±0,652	2,483±0,470	2,198±0,344	2,230±0,593	2,384±0,408	2,092±0,331	2,170±0,625	
4-3000 TL üzeri	27	1,877±0,550	2,305±0,529	2,172±0,477	2,235±0,608	2,318±0,330	2,091±0,370	1,978±0,617	
F=		5,853	0,924	1,337	1,648	0,476	4,969	1,987	
p=		0,001	0,430	0,264	0,180	0,699	0,003	0,118	
İleri Test=		1>4, 2>4, 3>4 (p<0.05)				1>3, 2>3, 1>4, 2>4 (p<0.05)			

Çizelge 4.16' da madde kullanan öğrencilerin, aile işlevlerinin alt boyutlarını algılama düzeyi puan ortalamalarının lise türü, cinsiyet ve ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonuçları sunulmuştur. Sonuçlara göre problem çözme, roller ve genel işlevler puan ortalamalarının Meslek Lisesi öğrencilerinde, iletişim, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü puan ortalamalarının Anadolu Lisesi öğrencilerinde; duygusal tepki verebilme işlevi puan ortalamalarının ise Özel lise öğrencilerinde daha yüksek olduğu yani daha sağlıklı algılandığı görülmektedir. Madde kullanan grupta cinsiyet değişkeni ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmazken gelir düzeyi düştükçe problem çözme ve davranış kontrolü işlevlerinin daha sağlıklı algılandığını görmekteyiz.

Çizelge 4.17. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanmayan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Demokratik Tutum	Var	241	56,556	12,401	-1,808	0,071
	Yok	207	58,614	11,539		
Koruyucu Tutum	Var	241	41,954	10,011	3,123	0,002
	Yok	207	39,130	8,964		
Otoriter Tutum	Var	241	21,021	7,938	2,046	0,041
	Yok	207	19,541	7,258		

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne baba tutumları puanları ortalamalarının ailede madde kullanma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. ($p < 0,05$). Ailesinde madde kullanımı olanların koruyucu tutum ($\bar{x} = 41,954$) ve otoriter tutum ($\bar{x} = 39,130$) puanları ortalamaları, ailesinde madde kullanımı olmayanların ortalamalarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. ($p < 0,05$) Demokratik tutum puanları ortalamalarının ailede madde kullanma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda ise grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($p > 0,05$).

Çizelge 4.18. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanmayan Öğrencilerin Aile Değerlendirmeleri Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Problem Çözme	Var	241	2,024	0,666	0,791	0,429
	Yok	207	1,975	0,643		
İletişim	Var	241	2,175	0,495	0,743	0,458
	Yok	207	2,139	0,551		
Roller	Var	241	2,100	0,442	0,753	0,452
	Yok	207	2,069	0,439		
Duygusal Tepki Verebilme	Var	241	2,113	0,629	-0,409	0,682
	Yok	207	2,139	0,666		
Gereken İlgiiyi Gösterme	Var	241	2,359	0,441	1,274	0,203
	Yok	207	2,306	0,435		
Davranış Kontrolü	Var	241	2,147	0,381	1,706	0,089
	Yok	207	2,083	0,412		
Genel İşlevler	Var	241	1,878	0,607	0,896	0,371
	Yok	207	1,828	0,571		

Araştırmaya katılan öğrencilerin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler algılama puanları ortalamalarının ailede madde kullanma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($p>0,05$)

Çizelge 4.19. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanan Öğrencilerin Anne Baba Tutumları Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Demokratik Tutum	Var	109	50,009	12,927	-0,771	0,442
	Yok	59	51,610	12,693		
Koruyucu Tutum	Var	109	43,202	8,849	-0,147	0,883
	Yok	59	43,424	10,124		
Otoriter Tutum	Var	109	25,101	7,623	-0,579	0,564
	Yok	59	25,847	8,614		

Araştırmaya katılan öğrencilerin demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum puanları ortalamalarının ailede madde kullanma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($p>0,05$)

Çizelge 4.20. Ailesinde Madde Kullanımı Olan ve Madde Kullanan Öğrencilerin Aile Değerlendirmeleri Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Problem Çözme	Var	109	2,352	0,644	0,637	0,525
	Yok	59	2,283	0,720		
İletişim	Var	109	2,456	0,498	0,067	0,947
	Yok	59	2,450	0,541		
Roller	Var	109	2,278	0,409	0,460	0,646
	Yok	59	2,248	0,378		
Duygusal Tepki Verebilme	Var	109	2,384	0,607	0,226	0,821
	Yok	59	2,362	0,608		
Gereken İlgii Gösterme	Var	109	2,395	0,367	0,156	0,876
	Yok	59	2,385	0,393		
Davranış Kontrolü	Var	109	2,252	0,382	0,263	0,793
	Yok	59	2,235	0,390		
Genel İşlevler	Var	109	2,244	0,623	0,488	0,626
	Yok	59	2,194	0,666		

Araştırmaya katılan öğrencilerin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler algılama puanları ortalamalarının ailede madde kullanma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($p>0,05$).

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, ergenlerde madde kullanımının sosyodemografik özellikler, algılanan anne baba tutumları ve aile işlevleri açısından değerlendirilmesi, araştırma bulguları ve ilgili literatür çalışmaları kapsamında tartışılmıştır.

5.1. ERGENLERİN MADDE KULLANIM ÖZELLİKLERİNE ve TÜRÜNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Madde kullanım oranı, Meslek Lisesi' nde %46.4, Anadolu Lisesi'nde %13.1, Sosyal Bilimler Lisesi' nde %11.3, Anadolu İmam Hatip Lisesi' nde %7.1, Özel Lise' de %8.3 ve Fen Lisesi' nde %13.7 olarak saptanmıştır. Buna göre en çok madde kullanılan okul türü Meslek Lisesi (%46.4), en az madde kullanılan okul türü ise Anadolu İmam Hatip Lisesi' dir. 2001, 2004 ve 2011 yıllarında yapılan çalışmalarda özel okullarda (sosyoekonomik düzeyi yüksek) okuyan öğrenciler arasında madde kullanım sıklığının yüksek olduğu belirlenmiştir. (Ögel 2001; Karatay ve Kubilay, 2004; Çataloğlu 2011). Başka bir çalışmada ise çalışma sonuçlarımızla benzer olarak alkol ve sigara kullanımı oranı en yüksek Meslek Liseleri olarak bulunmuştur (Erdamar ve Kurupınar, 2014).

14 yaşındaki ergenlerin %3' ü, 15 yaşındaki ergenlerin %15.5'i, 16 yaşındaki ergenlerin %31.5'i, 17 yaşındaki ergenlerin %31'i, 18 yaşındaki ergenlerin %13.7' si madde kullanmaktadır. Bazı çalışma sonuçlarıyla benzer olarak yaşla birlikte madde kullanım oranlarının da arttığı yönünde bulgular yer almaktadır. (Karatay ve Kubilay 2004; Çataloğlu 2011; Özmen ve Kubanç 2013)

Çalışmamızda madde kullanan ergenlerin %22.6' sı kadın, %77.4' ü erkektir. Konuyla ilgili pek çok çalışma bulgularımızı desteklemektedir. Madde türleri açısından bakıldığında 2008'de yapılan bir araştırmada erkeklerin % 46,9' u, kızların ise % 34,9' u sigara kullanırken; alkol (% 19,6- % 14,9) ve esrar (% 4,3 - % 1,3) kullanımında da erkeklerin daha riskli düzeyde olduğu gözlenmiştir. 2010'da yapılan benzer bir çalışmada

ise erkeklerin kızlara göre yaşam boyu en az bir kez sigara (% 52,5 - % 36,9), alkol (% 29,2 – %18,4) ve esrar (% 5,5 - % 1,2) kullanımında daha riskli düzeyde oldukları gözlenmiştir (Ünlü ve Evcin, 2012). Başka bir çalışmada erkeklerde kadınlara göre, 15-24 yaş grubunda ise 25 yaş üstüne göre madde kullanım yaygınlığı daha yüksek olarak bulunmuştur .(Ögel 2005). Güler ve diğ. (2009), yaptıkları bir çalışmada erkek öğrencilerde sigara kullanımının kızlarinkinden daha yüksek olduğunu, alkol kullanımının ise erkek öğrencilerde kızlarinkinden önemli derecede yüksek olduğunu saptamıştır.

Çalışmamızdaki örneklemin %27’ si herhangi bir maddeyi kullanmakla beraber madde kullanmayan ergenlerin %2’si sigarayı sadece denediğini, madde kullanan grupta ise ergenlerin %1,2’si hiç sigara kullanmadığını, %15’i sadece denediğini, %45’ i belli aralıklarla, %39’u ise sigarayı hergün kullandıklarını bildirmişlerdir. Örneklemin %28’i en az bir kez sigara kullanmıştır. Benzer bir çalışmada yaşam boyu en az bir kez kullanım yaygınlığı olan madde sigara olarak tespit edilmiş ve bu oran %45,5 olarak bulunmuştur. (Ünlü ve Evcin 2012). Başka bir çalışmada ise öğrenciler arasında en az bir kez sigara kullanımı %65,1 olarak belirlenmiş (Ögel 2000) bu oran EGEBAM’ a başvuran olgularda ise sigara kullanım oranını %94,4’ e yükseltmiştir. (Yüncü ve diğ. 2006). Sigara kullanımının, yasa dışı madde kullanımına geçişte ilk adım olduğu değerlendirilmektedir. (EMCDDA 2013). Bu araştırmadaki bulgular ve diğer araştırmaların sonuçları sigara kullanımının, diğer madde kullanımları üzerinde önemli bir risk faktörü olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Sigara kullananların %16’sı 10 yaş öncesinde, %12’si 11-12 yaşında, %17’si 13-14 yaşında, %47’si 15-16 yaşında ve %7’si 17 yaş ve sonrasında ilk kez sigara kullandıklarını belirtmişlerdir. Karatay ve Kubilay (2004)’ın farklı iki lisede yaptığı çalışmada örneklemin %30,2’ sinin sigarayı ilk kez 11 yaş altında kullandıklarını bulmuştur. Bazı çalışmalarda ise sigaraya başlama yaşı ortalama $16,23 \pm 2,57$ arasında değişirken (Korkmaz ve diğ. 2013) sigara başlangıç yaşının en sık 15 yaş ve sonrasında olduğunu belirten çalışmalar araştırma bulgularımızla da benzerlik göstermektedir. (Çataloğlu 2011)

Çalışma sonuçlarımızda madde kullanan ergenlerin %27’si sosyal çevre ve arkadaş grubu nedeniyle, %17’si merak ve heves, %39’u stres ve sıkıntı, %13’ü keyif ve zevk, %3’ü ise aile etkisi nedeniyle sigarayı kullandıklarını belirtmişlerdir. Çalışmamızda “stres ve sıkıntı” sigara kullanımında en yüksek orana sahip neden olarak belirtilmiştir. Bazı çalışmalarda ise çalışma bulgularımızdan farklı olarak “kendi deneyimlemesinin” sonucu

olarak sigara kullanımı en önemli neden olarak belirlenirken (Özakar Akça ve Selen, 2015) diğer bazı araştırmalarda da “arkadaş çevresi” sigara kullanım nedeni olarak ilk sırada yerini almıştır. (Gümüş ve diğ. 2011, Erdamar ve Kurupınar 2012)

Çalışmamızda madde kullanan ergenlerin %89,3’ü alkolü hiç kullanmadığını, %2,4’ü sadece 1-2 kez denediğini, %6,5’i ayda 1-3 kez, %1,8’i haftada 1-5 kez kullandığını ifade etmişlerdir. Örneklemin %5’ i en bir kez alkol kullanmıştır. Benzer çalışmalar incelendiğinde, bu oranın bölgedeki toplumsal baskı ve alkole sınırlı erişim nedeniyle düşük olduğu düşünülmektedir. Ögel (2006), lise öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada yaşam boyu en az bir kez alkol kullanım oranını %49,7 olarak belirlerken aynı yıla ait başka bir çalışmada ise bu oran %51,2 olarak bulunmuştur. Arslan ve diğ. (2012)’ nin Samsun’ da yaptığı çalışmada ise yaşam boyu en bir kez alkol kullanım oranı %26,07, sarhoş olma oranı ise %13,77 olarak belirlenmiştir. Konu ile ilgili Bartın’ da yapılan bir çalışmada da araştırma bulgularımızdan farklı olarak örneklemin %24,4’ ü belli aralıklarla hala alkol kullanmaya devam ettiğini ifade etmiştir. (Erdamar ve Kurupınar 2014)

Örnekleminizde madde kullanan ergenlerin %86,9’u esrarı hiç kullanmadığını, %7,1’i sadece 1-2 kez denediğini, %5,4’ü ayda 1-3 kez, %0,6’sı haftada 1-5 kez kullandığını belirtmiştir. Çalışma örnekleminin %4’ ü en bir kez esrar kullandığını ifade etmiştir. TUBİM’ in ülkemizde yapılan Genel Nüfusta Madde Kullanım Araştırması’nın sonuçlarına göre esrar, en çok kullanılan madde olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların %0,7’si, yaşam boyu en az bir kez esrar kullandıklarını ifade etmişlerdir. (EMCDDA 2013). Ögel (2003), ilköğretim öğrencileri arasında esrar kullanımını %1,2, ortaöğretim öğrencileri arasında ise %4 olarak saptamıştır. Bir AMATEM birimine başvuran hastalarda ise esrar kullanımını %9,8 olarak belirlenirken, esrar kullanıcılarının tedavi başvurularının kullanım oranlarına göre düşük düzeyde kaldığı belirtilmektedir. (Asan ve diğ. 2015) Geçtiğimiz on yıl içinde ise birçok bölgede esrar kullanımını için tedavi olmaya başlayan kişi sayısında artış olduğu belirtilmektedir. (<http://www.amatem.org/uyusturucu/2016-dunya-uyusturucu-raporu/>, 09 Mayıs 2017’ de erişildi)

Uyuşturucu madde kullanan ergenlerin %0,6’sı sadece 1-2 kez ecstasy denediğini; %1,8’i sadece 1-2 kez bonzai denediğini; %3,0’ü sadece 1-2 kez ve %1,2’si ayda 1-3 kez uçuşucu madde kullandığını; %0,6’sı sadece 1-2 kez ve %0,6’sı ayda 1-3 kez uyuşturucu hap kullandığını ifade etmişlerdir. İlgili literatür çalışmalarına bakıldığında örneklemin

uyuşturucu madde kullanım oranlarının düşük olduğunu görmekteyiz. Benzer çalışmalarda lise öğrencilerinin yaşam boyu en az bir kez uçuucu madde kullanım oranı %8.6, sigara, alkol, esrar ve uçuucu madde dışında eroin, kokain, hap gibi diğer maddeler için ise yaşam boyu en az bir kez kullanım oranı %3,3 bulunmuştur. (Ögel 2000) 2006 yılında benzer örneklem ile yapılan çalışmada ise yaşam boyu bir kez kullanım uçuucu maddelerde %5.9, ekstazide %3.1, eroinde %1.1, flunitrazepam %4.4 ve benzodiazepinde ise %3.7 olarak saptanmıştır. (Ögel 2006). Görüldüğü gibi süreç içinde kullanılan madde türlerinde artış göze çarpmaktadır. Samsun’ da yapılan benzer bir çalışmada, lise öğrencilerinin yaşam boyu madde kullanım oranı %3.15 olarak bulunurken, öğrencilerin %2.3’ ünün okul çevresinde madde satılmaya çalışıldığını ifade etmesi, maddenin ulaşılabilirlik konusunun da önemini vurgulamaktadır (Arslan ve diğ. 2012). Gümüş ve diğ. (2001)’nın, Erzurum’ da genel lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada uyuşturucu madde kullanım oranını %6.45 saptaması bilinenin aksine bölgesel farklılıkların da süreç içinde ortadan kalkarak, madde kullanım riskini arttıracığı düşünülmektedir.

Çalışmamızda madde kullanan ergenlerin alkol ve uyuşturucu madde kullanma yaşının, %13,6’sı 10 yaş öncesi, %22,7’si 11-12 yaş, %18,2’si 13-14 yaş, %40,9’u 15-16 yaş, %4,5’i 17 yaş ve üstü olarak ifade etmiştir. Birçok ilde yapılan kapsamlı bir çalışmada, alkollü içecekler kullanmaya başlama yaşının ortalama 10-12 yaş olduğu belirlenmiştir. (Ögel ve diğ. 2004) Kara ve diğ. (2003)’ nin yaptığı çalışmada ise örnekleminin %40’ ının alkol kullanmaya başlama yaşının 15-16 yaş arası olduğu belirlenmiştir. Uyuşturucu maddelerde de bulgularımızla paralel olarak en sık 15 yaş ve sonrasında başladığını tespit eden çalışmalar bulunmaktadır (Çataloğlu 2011). Bağımlılık merkezine başvuran olgularda ise madde kullanım yaş ortalaması 13.7 ± 2.16 olarak saptanmıştır (Yüncü ve diğ. 2006). Bu araştırmada alkol ve uyuşturucu maddeler için verilen ortak cevaplar, diğer araştırma bulgularıyla karşılaştırıldığında benzer olmakla beraber, alkol başlama yaşı açısından farklılık göstermektedir.

Alkol ve uyuşturucu madde kullanan ergenlerin, %27.3’ ü sosyal çevre ve arkadaş grubu, %22.7’ si merak ve heves, %27.3’ ü stres ve sıkıntı, %13.6’ sı keyif ve zevk, %9.1’ i aile etkisi nedeniyle kullandığını belirtmiştir. Bulgularımızda en önemli etkenler “sosyal çevre ve arkadaş grubu” ile “stres ve sıkıntı” olarak belirlenmiştir. Bazı araştırmalarda en önemli etken eğlenmek ve sınıtlardan kurtulmak olarak saptanırken (Çataloğlu 2011) diğer bazı araştırmalarda ise madde kullanan arkadaşın varlığı önemli bir etken olarak

belirlenmiştir (Erdem ve diğ. 2006). Diğer yandan alkol kullanımında arkadaş özentisi, uyuşturucu maddelerde ise ailenin etkisi çalışmaya katılan gençler tarafından verilen cevaplar arasında yer almıştır. (Özakar Akça ve Selen 2015)

Alkol ve uyuşturucu madde kullanan ergenlerin %68' i arkadaşlarından, %22.7' si yabancı bir kişiden aldığını; %9.1' i ise bunların dışında olarak ifade etmiştir. Ögel ve diğ. (2003), ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri ile yaptığı çalışmada esrar kullananların %41.3' ünün arkadaşlarının ısrarı ile kullanmaya başladığını tespit etmiş, maddeye erişim açısından arkadaş çevresinin önemine vurgu yapmıştır. 2006 yılında yapılan benzer bir çalışmada, herhangi bir madde kullanan öğrencilerin beşte birinin maddeyi bir arkadaşından aldığı, sadece %5.4'ünün ilk kullandıkları maddeyi hiç tanımadıkları birinden aldıklarını saptanmıştır (Ögel ve diğ. 2006). Başka bir çalışmada alkol kullanan ergenlerin %71,5'inin alkollü içkiyi satın aldığı, %15,41'ünün arkadaşından aldığı, diğerlerinin ise başkasına aldırıldığını veya evden temin ettiklerini belirlemiştir. (Arslan ve diğ. 2012). Son dönemlerde interneti özellikle dijital dövizle yasa dışı uyuşturucu ticareti yapan alıcı ve satıcılar için güvenli bir araç haline getiren uygulamalar da uyuşturucu maddeler için sanal market haline dönüşmüştür. (www.siyamder.org/ukge/ukge-pdf1.pdf, 10 Temmuz 2017' de erişildi)

Örnekleminizde madde kullanan ergenlerin ailelerinin %64.9'unda sigara, %4.2'sinde alkol, %0.6' sında uyuşturucu madde kullanılmaktadır. Ailesinde madde kullanılmayan ergenlerin, madde kullanım oranları daha düşüktür. Araştırmalar da, ailede madde kullanım öyküsünün bulunmasının ergenlerin madde kullanım riskini arttırdığını ortaya çıkarmıştır. (Özakar Akça ve Selen 2015; Karatay ve Kubilay 2004). Ortaöğretim öğrencileri ile yapılan bir çalışmada sigara içen öğrencilerin yarısında, ailesinin (% 21.1 baba, % 13.9 anne, % 7.7 ağabey, % 3.9 abla, % 4.9 kardeş) sigara kullandığı, yarısının ise sigara içen arkadaşının (% 48.5) olduğunu belirlemiştir. (Erdamar ve Kurupınar 2014). Uçucu madde kullanımı ile yapılan bir çalışmada olguların %44.5' inde alkol kullanımı tespit edilirken, madde kullanan olguların %80' inde bu kişilerin aynı evde yaşayan kişiler olduğunu bildirmişlerdir (Evren ve diğ. 2001). Madde bağımlıları ile yapılan bir çalışmada, araştırmaya katılanların %69.8' inde madde kullanımının varlığı saptanmıştır. (Bozkurt 2015)

5.2. ANNE BABA TUTUMLARINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırmaya katılan ergenlerin, madde kullanım değişkenine göre algıladıkları anne baba tutumları incelendiğinde, madde kullanmayan ergenlerin demokratik tutum puanları; madde kullanan ergenlerin ise koruyucu tutum ve otoriter tutum puanları daha yüksek bulunmuştur. Ortaöğretim öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, otoriter-baskıcı tutumun baskın olduğu aile ortamında yaşayan ergenlerin, akranlarına oranla daha fazla problem davranışlara yöneldikleri belirlenmiştir (Arslan ve Balkıs 2014). Başka bir çalışmada, anne baba tutumları ile ergenlerin kendilik algıları incelenmiş ve anne babasının tutumunu orta ve yüksek düzeyde demokratik algılayanların kendilerini de daha olumlu algıladıklarını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla demokratik tutum, ergenlerin benlik saygılarının daha yüksek olmasına ve daha az psikolojik belirti göstermesine de olumlu etki etmektedir. (Sezer 2010). Aynı zamanda demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarını madde bağımlılığından korumada da daha başarılı oldukları belirtilmektedir. (Baumrind 1991). Nitekim Madde Kullanım Bozukluğu tanısı ile tedavi gören 14-18 yaş arası olgularla yapılan bir çalışmada, olgu grubunda ihmalkar tutumun, kontrol grubunda ise demokratik tutumun daha sık görüldüğü belirlenmiştir (Öngel Atar ve diğ. 2014). Benzer başka bir çalışmada, madde kullanım bozukluğu olmayan ergenlerin anne-babalarını dahafazla otoriter ve demokratik olarak algıladıkları saptanan diğer bir bulgudur. (Aydoğdu ve Olcay Çam 2013)

Araştırma bulgularımıza göre anne baba tutumları, madde kullanmayan ergenlerde okul türüne göre değişmektedir. Madde kullanmayan ergenlerde, meslek lisesi ve anadolu imamhatip lisesi öğrencilerinin demokratik tutum puan ortalamalarının daha düşük; otoriter ve koruyucu tutum puan ortalamalarının ise daha yüksek olduğu saptanmıştır. Aktaş (2011), düze lise ve anadolu lisesi öğrencileri ile yaptığı çalışmada, düz lise öğrencilerinin anne babalarını daha otoriter, daha az koruyucu ve demokratik olarak algıladıklarını belirlemiştir. Çalışmamızda madde kullanan ergenlerde Anadolu Lisesi ($x=55,909\pm12,739$) ve Anadolu İmam Hatip Lisesi ($58,250\pm8,092$) öğrencilerinin, Meslek Lisesi ($47,192\pm13,543$) öğrencilerine göre anne baba tutumlarını daha demokratik algıladıkları saptanmıştır.

Örnekleminizde, anne baba tutumları, madde kullanmayan ergenlerde cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmaktadır. Kadınların demokratik tutum puanları erkeklere

göre daha yüksek, otoriter ve koruyucu tutum puanları ise daha düşük bulunmuştur. 2011 yılında yapılan bir çalışma, bulgularımızı desteklerken (Aktaş 2011), bu bulguların aksine Dokuyan (2016), yaptığı çalışmada erkeklerin kızlara göre demokratik tutum ortalamalarının daha yüksek; otoriter ve koruyucu tutum puanlarının ise daha düşük olduğunu bulmuştur. Başka bir çalışmada da kız öğrencilerin, erkeklere göre daha yüksek koruyucu tutum ve daha düşük demokratik tutum puanlarına sahip oldukları bulunmuştur. (Erkan ve diğ. 2002). Madde kullanan ergenlerde ise cinsiyet açısından yine fark saptanmazken, araştırmaların çoklu risk faktörleri (arkadaş çevresi, maddeye erişim, akademik başarı, suç geçmişi vb) açısından ele alınması açısından önemli bir bulgu olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin gelir düzeyi arttıkça algılanan demokratik tutum puanlarının arttığı, koruyucu tutum puanlarının, düşük gelirli ailelerde, yüksek gelirli ailelere göre yüksek olduğu, otoriter tutum puanları açısından ise farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Madde kullanan ergenlerde ise ailenin aylık geliri açısından anne baba tutumları arasında bir fark saptanmamıştır. Dolayısıyla madde kullanmayan ergenlerde, demokratik tutum ve koruyucu tutumun ailenin gelir düzeyinden etkilendiği, ancak madde kullanan ergenlerde anlamlı bir farklılık saptanmazken demokratik tutum ortalamalarının en yüksek, yüksek gelirli ailelerde olduğu, otoriter tutum puanlarının ise düşük gelirli ailelerde yüksek olduğu belirtilebilir. Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerle yapılan bir çalışmada gelir düzeyine göre anne baba tutumları arasında anlamlı bir farklılık saptanmazken, madde kullanmayan ergenlerde demokratik tutumun, madde kullanan ergenlerde ise ihmalkar tutumun daha yüksek olduğu bulunmuştur. (Öngel Atar ve diğ. 2014). Lise öğrencilerinin anne baba tutumları ve benlik saygılarının araştırıldığı bir çalışmada gelir düzeyine göre anne baba tutumları arasında anlamlı bir fark saptanmamış ancak, demokratik tutumun yüksek gelirli, otoriter tutumun düşük gelirli, koruyucu tutumun ise ortalama gelir düzeyine sahip ailelerde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. (Aktaş 2011)

Araştırmamızın sonuçlarına göre, ailesinde madde kullanımı olan ve madde kullanmayan ergenlerin koruyucu tutum ve otoriter tutum puanlarının daha yüksek olduğu, demokratik tutum puanlarının ise anlamlı bir fark yaratmadığı ortaya çıkmıştır. Ailesinde madde kullanımı olan ve madde kullanan ergenlerde ise anne baba tutumları açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Sonuçlara bakıldığında, madde kullanmayan ergenlerde koruyucu tutum ve otoriter tutumun belli sınırlarda koruyucu etkisi olduğunu

düşündürebilir. Ancak bazı araştırmalarda, anne babanın, katı disiplin anlayışının, madde denemede koruyucu etki değil, aksine riski arttıran bir etken olduğunu vurgulayan çalışma sonuçları da yer almaktadır. (Kolay Akfert ve diğ. 2009). Diğer yandan, bu çalışmada ailede psikopatoloji konusu araştırılmamakla birlikte, özellikle ailelerinde madde kullanımı olan ve madde kullanan ergenler için risk etkenlerinin başında olduğu unutulmamalıdır. (Yüncü ve diğ. 2008)

5.3. AİLE DEĞERLENDİRMELERİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Örneklemdaki madde kullanan ergenlerin, “problem çözme”, “iletişim”, “roller”, “duygusal tepki verebilme”, “davranış kontrolü” ve “genel işlevler” algılama düzeylerinin madde kullanmayan ergenlere göre daha sağlıksız olduğu tespit edilmiştir. Şiddet davranışı gösteren ergenlerle yapılan bir çalışmada “problem çözme”, “aile içi iletişimde”, “rol dağılımlarında”, “duygusal tepkilerinde”, “gereken ilgiyi göstermede”, “davranışlarını kontrol edebilmede” ve “genel işlevlerde” yaşadıkları problemlerin şiddet davranışı göstermeyen ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Avcı ve Güçray 2010). Madde bağımlısı bireylerin, aile işlevlerinin değerlendirildiği bir çalışmada ailelerinde en sağlıksız alanların “genel işlevler” ve “davranış kontrolü” işlevleri olduğu belirlenmiştir (Bozkurt 2015). Kendine zarar veren ergenlerin aile işlevlerinin incelendiği bir çalışmada ise “genel işlevler” alt ölçeğinin anlamlı düzeyde sağlıksız olduğu saptanmıştır (Aktepe ve diğ. 2014). 2011 yılında ergenlerle yapılan bir çalışmada ise beklenmeyen bulgular elde edilmiştir. Madde kullanan ergenlerin, madde kullanmayan ergenlere göre ailesini “iletişim”, “roller”, “davranış kontrolü” ve toplam aile işlevselliği bakımından daha sağlıklı algıladıklarını belirtmişlerdir (Çataloğlu 2011). Üniversite öğrencileri arasında sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada sigara deneyen öğrenciler aile değerlendirmelerinde ‘iletişimin’ daha kötü olduğunu belirtirken, “birlik”, “yetkinlik” ve “duygusal bağlamda” da daha fazla yetersizlik tanımlamışlardır. Alkol deneyen gençlerde de aile ortamında ‘otoriter baskıcı tutum’, ‘anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk’ ve aile üyeleri arasında ‘ilişkilerde sınırsızlık ve istismar’ daha yüksek oranda bildirilmiştir (Kolay Akfert ve diğ. 2009).

Araştırma bulgularımıza göre madde kullanmayan ergenlerde “problem çözme” işlevi hariç, “iletişim”, “roller”, “duygusal tepki verebilme”, “gereken ilgiyi gösterme”, “davranış kontrolü” ve “genel işlevler” alanları okul türüne göre farklılaşmaktadır. Madde

kullanmayan ergenlerde, meslek lisesi ve anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin aile işlevleri algılamalarının diğer lise türlerine göre daha olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Madde kullanan ergenlerde ise yalnızca “problem çözme” ve “davranış kontrolü” işlevlerinde olmakla beraber meslek lisesi ve anadolu lisesi öğrencilerinin aile işlevleri algılamalarının daha olumsuz olduğu saptanmıştır. Sonuçlar, farklı alanlarda yapılan pek çok araştırmada da gösterdiği gibi sosyoekonomik düzey ve ergenlerin akademik başarısının önemini bir kez daha vurgulamaktadır. (Karaca ve diğ. 2013 ; Zengin 2013; Çataloğlu 2011). Ayrıca ailedeki risk faktörlerinin aile işlevlerini sürdürmesinde her zaman engel olmadığını göstermesi açısından da araştırma bulgularının önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızda, madde kullanmayan ergenlerde, aile işlevlerinin tüm alt boyutlarında cinsiyet açısından farklılaşma tespit edilmiş ve kadınların, erkeklere göre aile işlevleri algılamalarının daha olumlu olduğu bulunmuştur. Kadınlar, aile işlevlerini daha sağlıklı algılamaktadır. Madde kullanan ergenlerde ise aile işlevlerinde, cinsiyet açısından bir farklılık saptanmamıştır. Bu bulgulardan farklı olarak, yapılan bir araştırmada duygusal tepki verebilme işlevi dışındaki işlevler erkek ergenler tarafından daha sağlıklı algılanmıştır. (Çataloğlu 2011) Bu noktada çalışma sonuçlarımız açısından bakıldığında geleneksel kuralların veya toplumsal cinsiyet rollerinin aile işlevleri algısında etkisi olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamızda, madde kullanmayan ergenlerde, çok düşük gelir grubundaki ergenlerin, orta ve yüksek grubundaki ergenlere göre ailesini “iletişim” işlevi bakımından daha olumsuz değerlendirdiği saptanmıştır. Diğer işlevler bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Madde kullanan ergenlerde ise, yüksek gelir grubundaki ergenlerin çok düşük, düşük ve orta gelir grubundaki ergenlere göre “problem çözme” işlevi bakımından ailesini daha sağlıklı algıladıkları bulunurken; çok düşük gelir grubundaki ergenlerin orta ve yüksek gelir grubundaki ergenlere göre, düşük gelir grubundaki ergenlerin de orta ve yüksek gelir grubundaki ergenlere göre yalnızca “davranış kontrolü” işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlar, gelir düzeyinin aile işlevlerini etkilediğini ortaya çıkarırken, bulgularımızın aksine çalışmalarında gelir düzeyinin aile işlevlerini etkilemediğini ortaya çıkaran çalışma sonuçları da yer almaktadır. (Çataloğlu 2011; Zengin 2013).

Bu araştırma sonucuna göre, ailesinde madde kullanımı olan ve olmayan ergenlerin aile işlevleri algılamaları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Çataloğlu (2011), yaptığı çalışmada, madde kullanan ergenlerde yalnızca “roller” işlevinin madde kullanan ergenlere göre daha olumlu algılandığını saptamıştır. Silah altında olan erlerle yapılan başka bir çalışmada, ailesinde madde kullanan erlerin, “problem çözme” işlevini daha olumsuz algıladıkları bulunmuştur. (Bozkurt 2015). Tüm bu çalışma sonuçlarına bakıldığında, aile işlevlerinin ailede madde kullanımı dışında farklı nedenlerden de etkilenilebileceğini düşündürmektedir.

5.4. ANNE BABA TUTUMLARI ve AİLE DEĞERLENDİRMELERİ ALT ÖLÇEKLERİNİN İLİŞKİSİNE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞILMASI

Hem madde kullanan hem de madde kullananmayan grupta, anne baba tutumları ve aile değerlendirmeleri arasındaki korelasyon ilişkisine bakıldığında, otoriter tutumun demokratik tutum ve koruyucu tutum ile; iletişim işlevi ile problem çözme işlevi; duygusal tepki verebilme işlevi ile iletişim işlevi ve son olarak da genel işlevler işlevi ile demokratik tutum, otoriter tutum, problem çözme işlevi, iletişim, roller ve duygusal tepki verebilme işlevi ile anlamlı bir ilişki düzeyi saptanmıştır.

Ergenlerin, anne baba tutumları ve aile değerlendirmeleri arasındaki ilişki gücünü belirlemek üzere yapılan regresyon analizlerinde ise madde kullanan grupta, demokratik tutumun, “problem çözme”, “iletişim”, “roller”, “duygusal tepki verebilme”, “davranış kontrolü” ve “genel işlevler” puanlarını azalttığı yani sağlıklı duruma getirdiği saptanmıştır. Gereken ilgiyi gösterme işlevini etkilememekle, ailelerin ergenlerin yaş yapıları nedeniyle, ilgi, bakım ve sevgi bakımından ergenlere gereken ilgiyi göstermeye devam ettikleri düşünülebilir.

Koruyucu tutum algısının, madde kullanan ergenlerde “genel işlevler” puanlarını arttırdığı yani sağlıksızlaştırdığı saptanmıştır. Bu tutum aile üyelerini birbirine fazla bağımlı hale getirdiği ve genel fonksiyonlarını olumsuz yönde etkilediği için aile işlevlerini sağlıksızlaştırdığı ifade edilebilir.

Otoriter tutum algısının, madde kullanan grupta “iletişim”, “duygusal tepki verebilme” ve “genel işlevler” puanlarını arttırdığı yani sağlıksızlaştırdığı bulunmuştur. Açık iletişime izin vermeyen yapısı nedeniyle otoriter tutumun, duyguların açıkça ifade edilmesine fırsat vermediği ve ailenin genel işlevlerini sağlıksızlaştırdığı düşünülmektedir.

Madde Kullanım Bozukluğu olan ergenlerle yapılan bir çalışmada, anne baba birlikteliğinin düşük olduğu, ebeveynlerinde “bağlılık”, “fikir birliği” ve “duygusal ifade” açısından çift uyumunun düşük olduğu aile özelliklerinde ve aile içi etkileşimde “problem çözme”, “iletişim”, “roller”, “duygusal tepki verebilme”, “gereken ilgiyi gösterme”, “davranış kontrolü”, “genel işlevler” boyutlarında problemler yaşandığı saptanmıştır.(Öngel Atar ver diğ. 2016).

5.5. SINIRLILIKLAR

- a. Bu araştırmadaki sonuçlar, Muş Merkez İlçesi’ ndeki 7 lisede, 2016-2017 öğretim yılında öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 616 ergenden elde edilen verilerle sınırlı olup, çalışmanın daha büyük ve farklı örneklem gruplarıyla yapılması faydalı olacaktır.
- b. Çalışma, araştırmaya gönüllü olarak katılan lise öğrencilerinin veri toplama araçlarını gerçek durumlarını yansıtacak şekilde yanıtladıkları varsayımı ile yapılmıştır. Araştırmanın bireysel görüşmelerle de desteklenmesi cevapların güvenilirliğini ve veri toplama araçlarının doğru yanıtlanma olasılığını arttırabilir.
- c. Muş ili için, geçmiş yıllardaki madde kullanım oranları ile araştırmanın yapıldığı yılın verilerinin karşılaştırılması, böyle bir çalışmanın ilk kez yapılmış olması açısından mümkün olmamıştır. Gelecek dönemlerde boylamsal çalışmaların yapılması daha faydalı olacaktır.

6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

6.1. SONUÇLAR

Araştırmanın sonucunda ulaşılan sonuçlar;

- a. Madde kullanmayan ergenler, anne baba tutumlarını daha demokratik; madde kullanan ergenler ise daha koruyucu ve otoriter algılamaktadır.
- b. Madde kullanan ergenler, kullanmayan ergenlere göre “gerekli ilgiyi gösterme işlevi” hariç aile değerlendirmelerinin tüm alt ölçeklerini daha sağlıklı olarak algılamışlardır.
- c. Madde kullanan ergenlerde, cinsiyet değişkenine göre anne baba tutumları puan ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık yoktur. Madde kullanmayan

ergenlerde ise kadınlar anne baba tutumlarını daha demokratik, erkekler ise daha otoriter algılamaktadır.

- d. Madde kullanan grupta, Anadolu İmamhatip Lisesi öğrencileri anne baba tutumlarını daha demokratik, Anadolu Lisesi öğrencileri daha koruyucu, Meslek Lisesi öğrencileri ise daha otoriter algılamaktadır. Madde kullanmayan grupta ise Fen Lisesi öğrencileri anne baba tutumlarını daha demokratik algılamak, Meslek Lisesi öğrencileri ise daha koruyucu ve otoriter algılamaktadır.
- e. Madde kullanan ergenlerde ailenin gelir düzeyinin anne baba tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi saptanmamıştır. Madde kullanmayan ergenlerde ise ailenin gelir düzeyinin demokratik tutum ve koruyucu tutum üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.
- f. Ailesinde madde kullanımı olan ve madde kullanmayan ergenler, anne baba tutumlarını daha koruyucu ve otoriter algılamaktadır. Ailesinde madde kullanımı olan ve madde kullanan ergenlerde ise anne baba tutumları açısından anlamlı bir farklılaşma yoktur.
- g. Madde kullanan ergenlerin cinsiyete göre aile işlevleri anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Madde kullanmayan grupta ise kadınlar aile değerlendirme ölçeğinin tüm alt ölçeklerini erkeklere göre daha sağlıklı algılamaktadır.
- h. Madde kullanan Meslek Lisesi öğrencileri “problem çözme, roller genel işlevler” i, Anadolu Lisesi öğrencileri ise “iletişim, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü işlevi” ni, Özel lise öğrencileri ise “duygusal tepki verebilme işlevini” diğer lise türlerine göre daha sağlıksız algılamaktadırlar.
- i. Madde kullanan grup, ailenin gelir düzeyi değişkeni açısından “problem çözme” ve “davranış kontrolü işlevi” ni, madde kullanmayan grup ise “iletişim işlevi” ni daha sağlıksız algılamaktadır.
- j. Ailede madde kullanımı, madde kullanan ve kullanmayan her iki grup için aile değerlendirme puan ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır.
- k. Madde kullanan grupta, anne baba tutumlarının, “problem çözme”, “iletişim”, “duygusal tepki verebilme” ve “genel işlevler” üzerinde açıklayıcılık gücünün yüksek olduğu saptanmıştır.

6.2. ÖNERİLER

- a. Kişilik yapılarının oluştuğu, özerk bir birey olma yolunda ilk adımların atıldığı aile ortamında, çocuğun sağlıklı ve tutarlı ilişkiler içinde yetişmesi çok önemlidir. Güven ve bağımsızlık duygusunu verebilen, serbestliğin sınırlarını çizebilen aileler sağlıklı bireyler yetiştirebilir. Dolayısıyla anne ve babalara ve hatta anne/baba adaylarına, doğru anne baba tutumları hakkında bilgilendirici eğitimler vermek etkili olacaktır.
- b. Öğrencilere, geleneksel olarak okullarda verilen eğitimlerin etkililiği bir yana, davranışsal bir takım hedefler kazandırmanın daha kalıcı ve verimli olacağı düşünülmektedir. Yarışma ve kazanma duygusunu hissedebileceği aktiviteler planlamak, doğru akran gruplarıyla kendilerini geliştirecek iletişim içinde olmak, yeterli ve mutlu hissedeceği beceri alanlarına yönlendirmenin, bireyin ergenlik dönemi süreci ve yetişkin hayatı için de önemli olacağı düşünülmektedir.
- c. Ergenlik dönemi ve karşılaşılan sorunlar açısından bakıldığında tüm çalışmalarda aile vurgusu yapılsa da, ergenler ile birebir iletişim içinde olan öğretmenler ve okul idaresine de önemli görevler düşmektedir. Anne babaların yanı sıra, eğitim sistemi içinde yer alan personele de bu konulardaki bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarına yer verilmesi etkili olacaktır.
- d. Anne babaların, çocuğa yönelik yanlış tutumlarının ve sağlıksız aile işlevlerinin madde kullanımı olan hastaların tedavi sürecinde ele alınmasının gerekli olacağı düşünülmektedir. Ruhsal eğitimler ve davranışçı tedavilerin aileler üzerinde işlevsel etkilerinin olacağı öngörülmektedir.
- e. Madde kullanımının yalnız kullanan kişi üzerinde değil, aile ve toplum üzerinde kayıpları düşünüldüğünde çok yönlü bir sorun olduğu görülmektedir. Dolayısıyla toplum sağlığı merkezlerinin, özellikle uyuşturucu madde kullanan ergenlere yönelik “olgu yönetimi” sistemine önem vermesinin uzun dönemde faydalarının olacağı düşünülmektedir. Hastalık yönetimi, beceri eğitimi, ailenin eğitimi, toplumsal desteklerin

artırılması ve yerinde tedavi (acil müdahale) hizmetlerinin madde kullanan olgularda tedavi sürecini hızlandıracağı düşünülmektedir.

- f. Yapılacak benzeri çalışmalarda, anne babalardan da elde edilecek bilgilerin dahil edilmesiyle gruplar arası farklılıkların ölçülmesi önemli veriler sağlayabilir.
- g. Okulların Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisleri' nin hem öğrenciler hem de ailelere yönelik, ergenlik dönemi özellikleri ve ergenlik döneminde karşılaşılabilecek sorunlar ile başa çıkma yöntemleri, madde kullanımı ve sonuçları konusunda eğitici çalışmaların yapılması faydalı olacaktır. (Seminer, broşür, afis, sinema, aile ziyaretleri vb.)

KAYNAKLAR DİZİNİ

- Abalı A. Ergenlik Dönemi ve Ruhsal Yaklaşım. Adeda Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Aktaş S. 9.Sınıfta Anne Baba Tutumları ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011.
- Aktepe E, Çalışkan S, Sönmez Y. Kenine Zarar Veren Ergenlerin Aile İşlevlerinin ve Benlik Saygılarının Saptanması: Olgu-Kontrol Çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2014; 15:69-76.
- APA. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, 5. Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, Çev. Köroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014
- Arslan G, Balkıs M. Ergenlikte Görülen Problem Davranışlar ve Aile Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *SDU IJES (SDU International Journal of Educational Studies)*, 2014;1(1):11-23.
- Arslan HN, Terzi Ö, Dabak Ş, Pekşen Y. Substance, Cigarette and Alcohol Use Among High School Students in the Provincial Centre of Samsun, Turkey. *Erciyes Medicine Journal*, .2012; 34(2):79-84.
- Asan Ö, Tıkkır B, Tuncer Okay İ ve diğ. Bir AMATEM Birimine Başvuran Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu Olan Hastaların Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, 2015;16(1):1-8.
- Avcı N, Aksoy E. Aile Sosyolojisi. Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Avcı R. Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Avrupa Uyuşturucu Raporu (2016). (Erişim: 15 Temmuz 2017), http://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/1084/Highlights_EDR2015_TR_Final.pdf
- Aydın, B. Çocuk ve Ergen Psikolojisi. (2. Basım). Nobel Basımevi, Ankara, 2005.
- Aydın MZ. Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007.
- Aydoğdu H, Olcay Çam M. Madde Kullanım Bozukluğu Olan ve Olmayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Sosyal Destek Alguları Yönünden Karşılaştırılması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi - Journal of Psychiatric Nursing*, 2013;4(3):137-144.
- Baran G.(Ed) Aile Yaşam Dinamiği. Pelikan Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Barett AE, Turner RJ. Family Structure and Substance Use Problems In Adolescence and Early Adulthood: Examining Explanations For The Relationship. *Addiction*, 2006;101:109-120.
- Baumrind D. The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *Journal of Early Adolescence*, 1991; 11(1): 56-95.
- Bee H, Boyd D. (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi. Çev: O Gündüz. Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2007.
- Besharat MA, Azizi K, Poursharifi H. The Relationship Between Parenting Styles and Children's Perfectionism in a Sample of Iranian Families. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2011;15: 1276–1279.
- Besharat MA, Azizi K, Pourshairifi H. The Relationship Between Parenting Styles and Children's Academic Achievement In A Sample of Iranian Families. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2011;15: 1280–1283.

- Bircan S, Erden G. Madde Bağımlılığı: Aile ile İlgili Olası Risk Faktörleri, Algılanan Ebeveyn Kabul-Reddi ve Çocuk Yetiştirme Stilleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2011;18(3):211-222.
- Bousha DM, Twentymen CT. Mother–Child Interactional Style in Abuse, Neglect, and Control Groups: Naturalistic Observations in the Home. *Journal of Abnormal Psychology*, 1984; 93(1):106-114.
- Bozkurt O. Madde Bağımlısı Bireylerin Bağımlılık Süreçlerinde Ailenin Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Bulut I. Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- Bulut I. Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı. Özgüzelış Matbaası, Ankara, 1990.
- Coşkunol H. Alkol ve Madde Bağımlılığı. Aymar Yayıncılık, İzmir, 1999.
- Çapulcuoğlu U, Gündüz B. Öğrenci Tükenmişliğini Yoordamada Stresle Başa Çıkma, Sınav Kaygısı, Akademik Yetkinlik ve Anne-Baba Tutuları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (Uluslararası E-Dergi) 2013;3(1):201-218.
- Chassin L, Presson CC, Rose J ve diğ. Parenting Style and Smoking-Specific Parenting Practices as Predictors of Adolescent Smoking Onset. *Journal of Pediatric Psychology*, 2005;30(4):333-344.
- Choquet M, Hassler C, Morin D ve diğ. Perceived Parenting Styles and Tobacco, Alcohol and Cannabis Use Among French Adolescents: Gender and Family Structure Differentials. *Alcohol & Alcoholism*, 2008; 43(1): 73–80.
- Cüceloğlu D. İnsan ve Davranış (10. Basım). Remzi Kitapevi, İstanbul, 2000.
- Cüceloğlu D. Geliştiren Anne-Baba. Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016.
- Cole M, Cole RS, Cynthia L. The Development of Children. (Fifth Edition). Worth Publishers, New York, 2005.
- Çataloğlu B. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Psikolojik Sağlamlılık ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011.
- Demircioğlu H, Tezel Şahin F, Günindi Y. Anne Babaların Görüşlerine Göre Aile İşlevleri. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011;13(1):93-105
- Demiriz ND. Ergenlik Dönemi Psikiyatrik Bozukluklar. Karina Yayınevi, Ankara, 2016.
- Doğan M, Ceyhan E. Genel Lise Öğrencilerinin Aile İşlevlerinin ve Denetim Odaklarının İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, 2008; 10(4) :67-82.
- Dokuyan M. 12.Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016;2(.2):1-21.
- Duman GK. 8.Sınıf Öğrencilerinin Durumluk Sürekli Kaygı Düzeyleri ile Sınav Kaygısı Düzeyleri ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.
- Durant RH, Smith JA, Kreiter SR ve diğ. The Relationship Between Early Age of Onset of Initial Substance Use and Engaging in Multiple Health Risk Behaviors Among Young Adolescents. *Arch Pediatr Adolescent Medicine*. 1999;153:286-291.
- Dünya Uyuşturucu Raporu Özeti (2014). (Erişim: 10 Temmuz 2017), <http://www.siyamder.org/ukge/ukge-pdf1.pdf>.

Dünya Uyusturucu Raporu (2016). (Erişim: 09 Mayıs 2017), <http://www.amatem.org/uyusturucu/2016-dunya-uyusturucu-raporu/>

Eldeleklioglu, J. Çocuklarda Özgüven Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2004;24 (2): 111-121.

EMCDDA (European Monitoring Centre for Drug and Drug Addiction) (2013), “EMCDDA 2013 Ulusal Raporu”. (Erişim:10.07.2016), http://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/1084/Highlights_EDR2015_TR_Final.pdf

Erbil N, Divan Z, Önder P. Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2004;3(10): 7-15.

Erdamar G, Kurupınar A. Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014; 16(1):65-84.

Erdem G, Eke CY, Ögel K ve diğ. Lise Öğrencileri Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 2006; 7(3):111-116.

Erkan Z. Sosyal Kaygı Düzeyi Yüksek ve Düşük Ergenlerin Ana Baba Tutumlarına İlişkin Nitel Bir Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2002;10(10);120-133.

Erkan Z, Güçray S, Çam S. Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeylerinin Ana Baba Tutumları ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2002;10(10);64-75.

Eryüksel GN. Ana Baba ve Ergen İlişkilerinin Problem Çözme, İletişim Becerileri, Bilişsel Çarpıtmalar ve Aile Yapısı Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

Evren C, Ögel K, Tamar D ve diğ. Uçucu Madde Kullanıcılarının Özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, 2001;2(2): 57-60

Galea S, Nandi A, Vlahov D. The Social Epidemiology of Substance Use. *Epidemiol Review*, 2004;26:36-52.

Gander MJ, Gardiner HW. Çocuk ve Ergen Gelişimi. (3.Baskı) Çev: Dönmez, A., Çelen N, Onur B. İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Goswami S. The Parental Attitude of Mentally Retarded Children. *Global Journal of Human Social Science Arts and Humanities*, 2013;13(6):1-11.

Gökçe B. Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1978;8(1-2):46-67.

Griffin KW, Botvin GJ, Scheier LM ve diğ. Parenting Practices as Predictors of Substance Use, Delinquency, and Aggression Among Urban Minority Youth: Moderating Effects of Family Structure and Gender. *Psychologic Addictive Behaviors*. 2000;14(2):174-184.

Gruen A. Empatinin Yitimi. Çev: İgan, İ. Çitlembik Yayınları, İstanbul, 1997.

Güleç C, Ertuğruk K. (Ed) Psikiyatri Temel Kitabı. Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Güleç G, Köşger F, Eşsizoğlu A. DSM 5’ te Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 2015; 7(4):448-460.

Güler N, Güngör G, Ulusoy H ve diğ. Lise Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol Kullanımı ve İntihar Düşüncesi Sıklığı. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 2009;31:340-345.

Gülerce, A. Dönüşümsel Aile Modeli ve Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri. (2. Basım) Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

Gümüş İ, Kurt M, Günay Ermurat D ve diğ. Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeylerinin Belirlenmesi (Erzurum Örneği). *Ekev Akademi Dergisi*, 2011;15(48);321-334.

- Hamarta E, Baltacı Ö, Üre Ö ve diğ. Lise Öğrencilerinin Utangaçlıklarının Algılanan Anne Baba Tutumları ve Problem Çözme Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, 2010;11(6):73-82.
- Hemovich V, Crano WD. Family Structure and Adolescent Drug Use: An Exploration of Single-Parent Families. *Substance Use Misuse*. 2009;44(14):2099-2113.
- Hortaçsu N. Çocuklukta İlişkiler: Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar. İmge Kitabevi, İstanbul, 2003.
- İçmeli C, Ataoğlu A, Canan F ve diğ. Zihinsel Özürlü Çocukları Olan Ebeveynler ile Sağlıklı Çocuklara Sahip Olan Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 2008; 3:21-28
- İlhan MN. Uyuşturucu Madde Kullanım Yaygınlığı: Risk Etmenleri ve Algılar. *EMCDDA 2013 Ulusal Raporu*. 2013;52-57.
- Jones CM, Logan J, Gladden RM ve diğ. Demographic and Substance Use Trends Among Heroin Users - United States, 2002-2013. *Europe PMC*, 2015;64(26):719-725.
- Kabaklı Ç. Öğretmenlerin Aile İşlevleri ile Mesleki Performans Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015; 8(37):759-772.
- Kalyencioğlu D, Kutlu Y. Ergenlerin Aile İşlevi Algılarına Göre Uyum Düzeyleri. *İ.Ü.F.N. Hem. Dergisi*, 2010;18(2):56-62
- Kara B, Hatun Ş, Aydoğan M ve diğ. Evaluation of the Health Risk Behaviors of High School Students in Kocaeli. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2003;46(1):30-37.
- Karaca S, Barlas GÜ, Onan N ve diğ. 16-20 Yaş Grubu Ergenlerde Aile İşlevleri Kişilerarası İlişki Tarzının İncelenmesi: Bir Üniversite Örneklemini. *Balikesir Sağlık Bilimleri Derisi*, 2013; 2(3):139-145.
- Karancı AN, Gençöz F, Bozo Ö. Psikolojik Sağlığımızı Nasıl Koruruz? I Çocukluk ve Ergenlik. (1.Baskı) ODTU Yayıncılık, Ankara, 2007.
- Keskinoğlu P, Karakuş N, Pıçakcıfe M ve diğ. İzmir’de Lise Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı ve İçicilik Davranışı Üzerine Sosyal Öğrenmenin Etkisi. *Toraks Dergisi*, 2006; 7(3): 190-5.
- Kır İ. Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011;10(36):381-404.
- Kolay Akfert S, Çakıcı E, Çakıcı M. Üniversite Öğrencilerinde Sigara-Alkol Kullanımı ve Aile Sorunları ile İlişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 2009; 10:40-47
- Korkmaz M, Ersoy S, Özkahraman Ş ve diğ. Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencilerinin Tütün Mamulleri-Alkol Kullanım Durumları ve Sigaraya Yaklaşımları. *S.D.Ü Tıp Fakültesi Dergisi*, 2013;20(2):34-42.
- Kulaksızoğlu A. Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- Kuzgun Y, Bacanlı F. (Ed.) Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi-1. (5.Basım) Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2017.
- Lavasani MG, Borhanzadeh S, Afzali L ve diğ. The relationship Between Perceived Parenting Styles, Social Support with Psychological well-being. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2011; (15): 1852-1856.
- Levine M. Hayata Hazır Gençler Yetiştirme. Simon&Schuster by Learning Ways. Çev. Zeliha Babayiğit, Boyner Yayınları, İstanbul, 2005.
- Lieb R, Wittchen HU, Höfler M, Fuetsch M, Stein MB, Merikangas KR. *Arch. Gen. Psychiatry*, 2000;(5):859-866
- Mackenzie RJ. Çocuğunuza Sınır Koyma. Çev. Hande Gürel. HYB Yayıncılık, Ankara, 2000.

Mancevska S, Bozinovska L, Tecce J ve diğ. Depression, anxiety and substance use in medical students in the Republic of Macedonia. *Europe PMC*, 2008;109(12):568-572.

Mete Otlu B. Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri ve Aile İşlevleri: Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2008;23:30-35.

Musağaoğlu C, Güre A. Ergenlerde Davranışsal Özerklik ile Algılanan Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2005;20 (55): 79-94.

Ögel K, Tamar D, Evren C ve diğ. Lise Gençleri Arasında Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2001; 12: 47- 52.

Ögel K, Uğuz Ş, Sör A ve diğ. Türkiye’ de İlköğretim ve Ortaöğretim Gençliği Arasında Esrar Kullanım Yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi*, 2003; 4:15-19.

Ögel K, Çorapçioğlu A, Sır A ve diğ. Dokuz İlde İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinde Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2004;15(2):112-118.

Ögel K, Taner S, Tosun M ve diğ. Yatarak tedavi Gören Ergen Uçucu Madde Kullanıcılarında Madde Kullanım Özellikleri: Cinsiyet ve Yaşadığı Yere Göre Karşılaştırma. *Bağımlılık Dergisi*, 2005;6(2): 76-82.

Ögel K, Taner S, Eke CY. Onuncu Sınıf Öğrencileri Arasında Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı: İstanbul Örnekleme. *Bağımlılık Dergisi*, 2006;7(1):18-23.

Ögel K. Bağımlılık ve Tedavisi Temel Kitabı.(1.Baskı) IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Ögel K. Uçucu Madde Kullanımının Yaygınlığı: Çok Merkezli Bir Araştırmanın Verilerinin Değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2000; 1(4):220-224.

Ögel K. İnsan Yaşam ve Bağımlılık, Tartışmalar ve Gerçekler. IQ Kültürsanat Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Öngel Atar A, Yalçın Ö, Uygun E ve diğ. Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Aile İşlevlerinin, Çift Uyumunun, ve Anne Baba Tutumunun Değerlendirilmesi. *Arch. Neuropsychiatry*, 2016; 53: 38-44.

Özakar Akça S, Selen F. Gençlerin Riskli Davranış Örüntüleri: Cinsellik, Madde Kullanımı ve Motorlu/Eğlenceli Araç Kullanma. *Literatür Sempozyum Dergisi*, 2015;(7):16-22.

Özatça A. Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Özmen F, Kubanç Y. Liselerde Madde Bağımlılığı-Mevcut Durum ve Önerilere İlişkin Okul Müdürleri ve Öğretmenlerin Bakış Açılımları. *Elektronik Turkish Studies*, 2013;8(3):357-382

Öztürk YE., Kırlioğlu M, Kıracı R. Alkol ve Madde Bağımlılığında Risk Faktörleri. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2015;18(2):97-118.

Palut B. Düşünme Stilleri ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2008;24:1-11.

Polat, O., (2001), Çocuk ve Şiddet, İstanbul: Der Yayınları.

Rubin KH, Burgess K. Parents of Aggressive and Withdrawn Children. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 2002.

Savi F. 12–15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları ile Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.

Savi F, Akboy R. Ön-Ergenlik Dönemi Davranış Sorunları ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Erişim: 22 Temmuz 2017), http://psikiyatriksosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2010/03/on_ergenlik.pdf

- Seyhan D, Zincir H. Tutuklu/Hükümlü Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Aile Özelliklerinin İncelenmesi ve Aralarındaki Korelasyonun Belirlenmesi. *Aile ve Toplum*, 2009;11(5) 7-24.
- Sezer Ö. Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010;7(1): 1-19.
- Steinberg L, Fletcher A, Darling N. Parental Monitoring and Peer Influences on Adolescent Substance Use. *Pediatrics*, 1994;93(6): 1060-1064.
- Steinberg L. Ergenlik. McGraw-Hill Companies Inc. New York, 2005. Çev. Figen Çok, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2007.
- Solmuş T. Çift, Evlilik ve Aile Terapisi. Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Sümer N, Gündoğdu Aktürk E, Helvacı E. Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’ de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 2010; 13(25):42-59.
- Şendil G, Kaya Balkan İ. Çocuğun Eğitimi Ailede Başlar. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2005.
- Şireli Ö, Aysev Soykan A. Depresyonu Olan Ergenlerin Anne-Baba Kabul-Red Algıları ve Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2016; 17(5):403-410.
- Tarhan N, Nurmedov S. Bağımlılık-Sanal veya Gerçek. Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- Taylan HH. Aile Ders Notları, 2015. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Bölümü.
- Türkmen M. Öznel İyi Oluşun Yapısı ve Anne Baba Tutumları, Özsaygı ve Sosyal Destekle İlişkisi: Bir Model Sınaması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012;5(1):41-73.
- Ünal S. Ailenin Temel Özellikleri ve İşlevleri. İnuzem yayını, Malatya, 2009. (Erişim 18 Temmuz 2017), https://www.researchgate.net/profile/Suheyla_Unal/publication/291691522_Ailenin_Temel_Ozellikleri_ve_Islevleri/links/56a4c83208aeef24c58ba12c.pdf.)
- Ünlü A, Evcin U. 2008 ve 2010 Yılları Arasında İstanbul Bağcılar İlçesinde Gençler Arasında Madde Kullanım Yaygınlığı, Risk ve Koruma Faktörlerinin Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014;3(14):127-140.
- Wills TA, Yeager AM. Family Factors and Adolescent Substance Use: Models and Mechanisms. *Current Directions In Psychological Science*, 2003;12(6):222-226.
- Winnicott D. Bireyin Gelişimi ve Aile. (1.Baskı) Çev. Nirven N, Diner N. Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Yavuzer H. Ana-Baba ve Çocuk. (26.Basım) Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016.
- Yavuzer H. Çocuk Psikolojisi. (40.Basım) Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017.
- Yıldız EU. Ergenlerde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı. (Hazırlayıcı ve Koruyucu Etkenler) Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2011.
- Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı. (27. Basım). Özgür Yayınları, İstanbul, 2004.
- Yörükoğlu A. Gençlik Çağı. (2.Basım) Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1986.
- Yörükoğlu A. Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. (7.Basım) Özgür Yayınları, İstanbul, 2007.
- Yüncü Z, Aydın C, Coşkunol H ve diğ. Çocuk ve Ergenlere Yönelik Bir Bağımlılık Merkezine İki Yıl Süresince Başvuran Olguların Sosyodemografik Değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 2006; 7: 31-37.
- Yüncü Z, Kesebir S, Özbaran B ve diğ. Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerin Ebeveynlerinde Psikopatoloji ve Mizaç: Kontrollü Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2009; 20(1):5-13.
- Yüncü Z, Pala S, Topçu Kabasakal Z ve diğ. Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Ebeveyn Kabul Reddi ve Kimlik Statüleri. *Sempozyum Dergisi*, 2015;7:23-31.

Zakeri H, Jowkar B, Razmjoe M. Parenting styles and resilience. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2010;(5):1067–497.

Zakeri H, Karimpour M. International Conference on Education and Educational Psychology (ICEEPSY 2011). *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2011;(29): 758 – 761.

Zengin LE. Ergenlerde Evden Kaçma Davranışının Sosyo-Demografik Özellikler ve Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2013.

Zinnur Kılıç E. Ergenlerde Şiddet Kullanımı: Bireysel ve Ailesel Etkenler. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 2012;49:260-265.

ÖZGEÇMİŞ

Bireysel Bilgiler

Adı Soyadı : Saniye EBİBİ
Doğum Yeri/ Tarihi : Vranje/ 09.01.1981
Uyruğu : T.C
Medeni Durumu : Evli
Çalıştığı Kurum : Türk Hava Kuvvetleri/ Muş Hv.Myd.K.lığı
İletişim Adresi ve Telefonu : Çavuşoğlu Mah. Hava Evl. Samanyolu Cad. No:14/1
Kartal-İSTANBUL Tel: 0554 579 58 55

Eğitimi

Yüksek Lisans : Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruhsal Rehabilitasyon Programı (2015-2018)
Üniversite : Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü (2000-2004)
Lise : Fatin Rüştü Zorlu Süper Lisesi (1996-2000)
İlköğretim : Sabri Taşkın İlköğretim Okulu (1988-1996)
Yabancı Dil : İngilizce, Arnavutça

Mesleki Deneyimi

Türk Hava Kuvvetleri : Rehberlik ve Danışma Merkezi/ Psikolog (2011-Devam)
Türker Grup : İnsan Kaynakları Uzmanı (2007-2011)
Ayşegül Çocuk Yuvası : Psikolog (2005)
Bilimsel Etkinlikler : Yıldız M ve diğ. Toplumsal İşlevselliğin Toplum Temelli Araştırılması: Kocaeli’ de Bir Ön Çalışma. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2017;3(3):1-5.
Ebibi S. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Anne Baba Tutumları ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması. 23. Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi ve 1. Ruhsal İyileştirim Kongresi, SB19.

EKLER

EK-I

ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Size ana babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen, bu cümleleri okuyup bunların annenizin ya da babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derece benzediğini, onların tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek cevap kağıdındaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir.

CÜMLELER	Hiç Uygun Değil	Pek Uygun Değil	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
1) Bana her zaman güven duygusu vermiştir ve beni sevdiğini hissettirmiştir.					
2) Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.					
3) Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.					
4) Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.					
5) Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.					
6) Arkadaşlarımı eve çağdırmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı.					
7) Elinden geldiği kadar her konuda fikrimi almaya özen gösterir.					
8) Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.					
9) Bana hükmetmeye çalışır.					
10) Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.					
11) Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.					
12) Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.					
13) Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.					
14) Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.					
15) Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.					
16) Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.					
17) Sevmediğim yemekleri, yarayacağı düşüncesiyle, zorla yedirirdi.					
18) Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.					
19) Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile beni de gittiği her yere götürür, evde yalnız kalmamdan kaygılanır.					

CÜMLELER	Hiç Uygun Değil	Pek Uygun Değil	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
20) Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.					
21) Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.					
22) Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.					
23) Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.					
24) Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda cezalandırırdı.					
25) Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.					
26) Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.					
27) Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.					
28) Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.					
29) Ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.					
30) Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşlamıştır.					
31) Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.					
32) Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu kendisinin bileceğini söyler.					
33) Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.					
34) İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.					
35) Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.					
36) Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.					
37) Beni olduğum gibi kabul etmiştir.					
38) Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.					
39) Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.					
40) Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.					

EK-II

Saniye Ebibi <saniye_ebibi@yahoo.com>
To
yildizkuzgun@arel.edu.tr
Feb 18 at 4:22 PM

Merhaba hocam,

Yüksek lisans tezimin konusu "Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin anne baba tutumları ve aile işlevleri açısından karşılaştırılması."

Geliştirmiş olduğunuz Ana Baba Tutumlar Ölçeği' ni tezimde izin verirseniz kullanmak istiyorum.

JALE ELDELEKLIÖĞLU <eldelek@uludag.edu.tr>

To

Saniye Ebibi

Feb 23 at 7:17 PM

Ölçek ün.öğrencileri ve yetişkinler için uygundur. Bu yaş grubu üzerinde kullanabilirsiniz

EK-III

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA:İlişkide aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. **Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür.**

Her cümle için 4 seçenek söz konusudur (Aynen Katılıyorum/ Büyük Ölçüde Katılıyorum/ Biraz Katılıyorum/ Hiç Katılmıyorum)

Her cümlenin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz. **Her cümle için uzun, uzun düşünmeyiniz.** Mümkün olduğu kadar **çabuk ve samimi cevaplar** veriniz. **Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz.** Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	()	()	()	()
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	()	()	()	()
3.Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	()	()	()	()
4.Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	()	()	()	()
5.Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.	()	()	()	()
6.Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.	()	()	()	()
7.Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	()	()	()	()
8.Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	()	()	()	()
9.Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.	()	()	()	()
10.Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.	()	()	()	()
11.Evde dertlerimizi üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.	()	()	()	()
12.Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.	()	()	()	()
13.Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğimizde bizi dinlerler.	()	()	()	()
14.Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.	()	()	()	()
15.Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	()	()	()	()
16.Ailemizin üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.	()	()	()	()
17.Evde herkes başına buyruktur.	()	()	()	()
18.Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.	()	()	()	()
19.Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	()	()	()	()
20.Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.	()	()	()	()
21.Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.	()	()	()	()
22.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.	()	()	()	()
23.Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.	()	()	()	()
24.Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.	()	()	()	()
25.Bizim ailede herkes kendini düşünür.	()	()	()	()
26.Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.	()	()	()	()
27.Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.	()	()	()	()
28.Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	()	()	()	()
29.Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.	()	()	()	()
30.Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.	()	()	()	()

CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
31.Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
32.Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.	()	()	()	()
33.Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	()	()	()	()
34.Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.	()	()	()	()
35.Evde genellikle söylediklerimizle, söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.	()	()	()	()
36.Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız.	()	()	()	()
37.Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacak ilgi gösteririz.	()	()	()	()
38.Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.	()	()	()	()
39.Ailemizde sevgi ve şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.	()	()	()	()
40.Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.	()	()	()	()
41.Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.	()	()	()	()
42.Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterir.	()	()	()	()
43.Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzdür.	()	()	()	()
44.Ailemizde hiçbir kural yoktur.	()	()	()	()
45.Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.	()	()	()	()
46.Aile içinde, herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.	()	()	()	()
47.Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.	()	()	()	()
47.Bizim evde aklımıza gelen her şey olabilir.	()	()	()	()
49.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.	()	()	()	()
50.Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.	()	()	()	()
51.Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
52.Sinirlenince birbirimize küseriz.	()	()	()	()
53.Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.	()	()	()	()
54.Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.	()	()	()	()
55.Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.	()	()	()	()
56.Aile içinde birbirimize güveniriz.	()	()	()	()
57.Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.	()	()	()	()
58.İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.	()	()	()	()
59.Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.	()	()	()	()
60.Problemimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	()	()	()	()

Anketimiz sona ermiştir.

Teşekkür ederiz...

EK-IV

Saniye Ebibi <saniye_ebibi@yahoo.com>

To

ibulut@baskent.edu.tr

Feb 18 at 4:19 PM

Merhaba hocam,

Yüksek lisans tezimin konusu "Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin anne baba tutumları ve aile işlevleri açısından karşılaştırılması." Uyarlamış olduğunuz Aile Değerlendirme Ölçeği' ni tezimde izin verirseniz kullanmak istiyorum.

İyi çalışmalar...

Saniye EBİBİ

Psikolog

Işıl BULUT <ibulut@baskent.edu.tr>

To

'Saniye Ebibi'

Feb 20 at 2:56 PM

Sayın Saniye Ebibi,

Ülkemizdeki geçerlik ve güvenilirlik çalışması tarafımdan gerçekleştirilen Aile Değerlendirme Ölçeğini çalışmanızda kullanabilirsiniz.

Başarı dileklerle,

Prof. Dr. Işıl BULUT

Başkent Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı

0 312 246 66 78

Prof. Dr. Işıl BULUT

Baskent University

Faculty of Health Sciences

Head of Department of Social Work

+ 90 312 246 66 78

EK-V

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Yaş:.....
2. Cinsiyet: Kadın () Erkek ()
3. Evinizde Siz Dahil Kaç Kişi Yaşıyorsunuz?.....Kişi
4. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır?
() 1000 TL'den az () 1000-2000 TL arası () 2001-3000 TL arası () 3000 TL üzeri
5. Anne-babanız hayatta mı?
() Baba hayatta, anne vefat etti.
() Anne hayatta, baba vefat etti.
() Bilmiyorum
() İkisi de hayatta
() İkisi de vefat etti.
6. Öz annemle babam:
() Birlikte yaşıyorlar ve resmi nikahlılar
() Birlikte yaşıyorlar ama nikahsızlar
() Ayrılar
() Boşandılar
7. Kiminle birlikte yaşıyorsunuz?
() Anne ve baba ile birlikte
() Akrabalarım ile
() Üvey anne ya da baba
() Diğer (belirtiniz).....
8. Annelerinizin eğitimi:
() Okur yazar değil
() Okur-yazar
() İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() MYO veya Üniversite mezunu
9. Babanızın eğitimi:
() Okur yazar değil
() Okur- yazar
() İlkokul mezunu
() Ortaokul mezunu
() Lise mezunu
() MYO veya Üniversite mezunu
10. Annelerinizin işi:
() Çalışmıyor
() Memur
() İşçi
() Serbest
() Düzenli bir işi yok
() Özel sektör
() Emekli
11. Babanızın işi:
() Çalışmıyor
() Memur
() İşçi
() Serbest
() Düzenli bir işi yok
() Özel sektör
() Emekli
12. Kardeşiniz var mı?
Var () Yok ()
13. Kardeşiniz varsa kaç kardeşiniz ?.....
14. Siz kaçınıcı çocuğunuz?çocuğum
15. Çocukluk döneminizde aile içinde şiddet (yumruklama, vurma, aşağılama, baskı uygulama, eve para bırakmama, istenmeyen cinsel davranışları yapmaya zorlama vb) gördünüz mü?
Evet () Hayır ()
16. Sigara kullanıyor musunuz?
Evet () ise → () Hergün () Haftada 1-5 kez () Ayda 1-3 kez () Sadece denedim
Hayır ()

17. Sigara kullanıyorsanız kaç yaşında kullanmaya başladınız? (Sigara kullanmıyorsanız bu soruyu boş geçiniz)

- 10 yaşından önce
 11-12 yaş
 13-14 yaş
 15-16 yaş
 17 yaş ve üstü

18. Sigara kullanıyorsanız kullanmaya başlamanızda etkili olan en büyük etmen nedir? (Sadece bir şık işaretleyiniz) (Sigara kullanmıyorsanız bu soruyu boş geçiniz)

- Sosyal çevre ve arkadaş grubu
 Merak ve heves
 Stres ve sıkıntı
 Keyif ve zevk
 Ailemin etkisi
 Diğer (belirtiniz).....

19. Son 1 yıl içinde aşağıdaki maddeleri kullanıp kullanmadığınızı ve ne sıklıkta kullandığınızı belirtiniz.		Hiç	Sadece 1-2 kez	Ayda 1-3 kez	Haftada 1-5 kez	Hemen hemen hergün
1	Alkol					
2	Esrar					
3	Ecstasy					
4	Bonzai					
5	Eroin					
6	Kokain					
7	Uçucu maddeler (tiner, bali, gaz vb)					
8	Çeşitli haplar (akineton, xanax)					
9	Amfetamin türevleri (metamfetamin, ice vb)					
10	Diğer (LSD, GHB vb)					

20. Ailenizde aşağıdakilerden hangisi/hangileri kullanılıyor? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- Sigara
 Alkol
 Uyuşturucu maddeler
 Hiçbiri

Aşağıdaki sorularda yer alan [madde] sözcüğü son dönem içinde kullanmayı daha çok tercih ettiğiniz maddeyi anlatmaktadır. (Alkol ve uyuşturucu madde türevleri kastedilmektedir. **SİGARA HARİÇ**) Bu nedenle temel olarak kullandığınız madde neyse, sorularda onu [madde] sözcüğü yerine koyunuz.

Örneğin... "[Madde] kullanmak yasal sorunlar yaşamama neden oldu" yerine alkol içiyorsanız "Alkol kullanmak yasal sorunlar yaşamama neden oldu" veya esrar içiyorsanız "Esrar kullanmak yasal sorunlar yaşamama neden oldu" biçiminde okuyun.

21. Madde Kullanıyorsanız kaç yaşında başladınız?

- 10 yaşından önce
 11-12 yaş
 13-14 yaş
 15-16 yaş
 17 yaş ve üstü

22. Maddeye başlamanızda etkili olan en büyük etmen nedir? (Sadece bir şık işaretleyiniz)
- Sosyal çevre ve arkadaş grubu
- Merak ve heves
- Stres ve sıkıntı
- Keyif ve zevk
- Ailemin etkisi
- Diğer (belirtiniz).....
23. Kullandığınız maddeyi nerden buldunuz?
- Ailemden
- Arkadaşımdan
- Yabancı bir kişiden
- Diğer (belirtiniz).....
24. Madde etkisinde hiç kendinize fiziksel zarar verdiniz mi?
- Evet () Hayır ()
25. Madde kullanmak yasal sorunlar yaşamanıza neden oldu mu?
- Evet () Hayır ()
26. Yanıtınız "Evet" ise daha önce karıştırdığınız suç ya da suçların niteliği:
- Mal varlığına karşı suçlar (hırsızlık, yağma, dolandırıcılık)
- Hayata karşı suçlar (kasten öldürme, taksirle öldürme)
- Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar (kasten yaralama,taksirle yaralama)
- Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar
- Şerefe karşı suçlar (hakaret vb)
- Kamunun sağlığına karşı uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticaret
- Kamunun sağlığına karşı uyuşturucu ve uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak
- Bilişim alanında suç
- Millete ve devlete karşı suç
- Diğer (belirtiniz).....

EK-VI

T.C.
MUŞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 17480297-20-E.6842512
Konu : Anket Çalışması

12/05/2017

VALİLİK MAKAMINA

Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruhsal Rehabilitasyon Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Saniye EBİBİ'nin "Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Anne ve Baba Tutumları ve İşlevleri Açısından Karşılaştırılması" konulu tez çalışmasını ilimiz merkezde bulunan lise öğrencileriyle dersleri aksatmadan okul yöneticilerinin gözetim ve denetiminde 2016-2017 eğitim öğretim yılı ile sınırlı olmak üzere çalışma yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Metin İLCİ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
12/05/2017

Ahmet ÖZKAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK 10. Tez Denetleme Listesi

Tez, aşağıdaki denetimler yapılarak tamamlanmıştır.

- Kapak ve iç kapak sayfalarında BİLİM UZMANLIĞI ya da DOKTORA şeklinde elde edilen unvanlar yazıldı (Kapak sayfasına danışman adı yazılmamalıdır).
- Kapak sayfasına mezun olunan PROGRAMIN (Anabilim dalının değil) adı yazıldı.
- Tez kapağı sırt kısmına kılavuzda belirtilen çizimde (yazının yönüne dikkat!) ad, program,yıl yazıldı.
- Onay sayfası uygun çizimde hazırlandı (kazanılan unvanlar BİLİM UZMANLIĞI ya da DOKTORA olmalıdır) imzalatıldı (Enstitü Müdürü'nün imzası da gereklidir, imzaların aynı renk kalemle atılmasına dikkat edilmelidir).
- Dizinler kılavuzda belirtildiği gibi sıralandı.
- Ön sayfalara i, ii, iii şeklinde Roma rakamları konuldu.
- Sayfa numaraları kılavuzda belirtildiği şekilde konuldu.
- Sayfa düzeni kılavuzda belirtildiği şekilde yapıldı.
- Ana metin yazı boyutu 12 olacak biçimde basıldı.
- Dipnot yazı boyutu 10 olacak şekilde basıldı.
- Ana metin satır aralığı 1.5 olacak şekilde yazıldı.
- Kaynaklar abecesel sıralamaya göre yazıldı.
- Kaynak gösterme ilkelerine ve yazım kurallarına uyuldu.
- Ekler kılavuzda belirtildiği gibi verildi.

23 / 04 / 2018

Danışman
Prof. Dr. Ümit Tural
İmza

